

PROGRAMOVÁ PROHLÁŠENÍ NOVÉHO VEDENÍ HISTORICKÉHO ÚSTAVU AV ČR

V polovině roku 2005 došlo ve vedení Historického ústavu k personálním změnám. Předseda AV ČR prof. RNDr. Václav Pačes, DrSc., zvolený do funkce na XXVI. zasedání Akademického sněmu v březnu 2005, jmenoval v dubnu t. r. dosavadního ředitele Historického ústavu prof. PhDr. Jaroslava Pánka, DrSc. místopředsedou pro společenské a humanitní vědy se sídlem na Národní třídě. Po dvou měsících, během nichž byl výkonem ředitelské funkce pověřen dosavadní statutární zástupce PhDr. Miloslav Polívka, CSc., se na základě výsledku konkursního řízení stala ředitelkou Historického ústavu prof. PhDr. Svatava Raková, CSc. s platností od 1. července 2005. Dalšími členy vedení jsou doc.

PhDr. Eva Semotanová, DrSc. jako statutární zástupce ředitele, PhDr. Jan Němeček, DrSc. jako zástupce ředitele, doc. PhDr. Radomír Vlček, CSc. jako vedoucí pobočky Historického ústavu Brno a PhDr. Marcella Rossová, CSc. ve funkci vědeckého tajemníka.

Dne 22. září 2005 se konalo slavnostní shromáždění pracovníků Historického ústavu, na němž členové nového vedení přednesli své plány a představy o budoucnosti pracoviště a o vlastním místě v kolektivním úsilí. Texty jednotlivých projevů uveřejňujeme.

Redakce

Místo Historického ústavu v české vědě: moderní úkoly a postmoderní výzvy

Svatava Raková

Jako nejbližší závažný úkol stojí před Historickým ústavem a jeho vedením povinnost dostát nárokům spojeným s přeměnou ústavu na veřejnou výzkumnou instituci na základě příslušného zákonného ustanovení, z něhož mimo jiné vyplývá nutnost zajistit materiální podmínky jeho existence. Pražské pracoviště proto může ve střednědobém časovém horizontu čekat stěhování do nových prostor, přirozeně spojené s dočasným omezením řady služeb – knihovny, bibliografie, nakladatelství, ale i redakcí časopisů a periodik. Na druhé straně výrazné rozšíření rozlohy badatelen i servisních prostor a zejména zajištění perspektiv knihovny, jejíž budoucí doplňování je zakolísáním jenštejnského úložiště značně ohroženo, by vyřešilo existující současné obtíže a odstranilo jisté nepohodlí ve stísněných pracovnách zejména druhého a třetího, ale i části čtvrtého oddělení na pražském Proseku. V současné situaci lze však kromě nadějí na příznivé řešení jen obtížně vyslovit konkrétní plány a prognózy. V následujícím textu se proto soustředím na ty otázky vědecké budoucnosti ústavu, na něž můžeme společně vykonávat jistý vliv.

Současný Historický ústav AV ČR, jeho celková orientace, struktura, výzkumné priority a rozvržení badatelských strategií sledují koncepci vytvořenou a prosazovanou jeho prvním ředitelem profesorem Františkem Šmahalem, který si v porevolučních turbulencích nutně kladl otázku po smyslu a poslání tako-

vého výsadní instituce v intelektuálním a vzdělávacím prostředí zbaveném ideologického diktátu a poznávacích monopolů. K potvrzení a obhájení svého *raison d'être* v podmínkách svobodné vědy měl Historický ústav vedle běžné práce na jednotlivých úkolech, jak ji provádějí historikové i v dalších oborových institucích – na vysokých školách, v archívech a muzeích – zajišťovat pro badatelskou obec služby, k nimž byl disponován mimořádným soustředěním odborníků a především materiálních zdrojů, neboť k rozsáhlé knihovně a malotirážnímu vydavatelskému centru začalo od počátku 90. let rychle přibývat kvalitní technické vybavení počítači, kopírkami a tiskárnami a poměrně záhy (1995) byl ústav internetem připojen na světovou informační dálnici. Za nosníky servisního programu F. Šmahel považoval rozvoj ediční činnosti zahrnující prameny ke všem obdobím českých dějin, vytváření bibliografické databáze v konvenční, ale také elektronické podobě, která by systematicky zpřístupňovala výsledky tuzemské i zahraniční historiografie národních dějin nejširší veřejnosti, a konečně jako zcela nový projekt mnohasvazkovou sérii *Biografického slovníku českých zemí*. Vedle tohoto vybavení obecné prospěšnosti se měli badatelé nadále věnovat jednotlivým otázkám především českých dějin a za podpory mezinárodních osobních i odborných kontaktů obohatit výrobní program ústavu o dotud tabuizovaná témata, teoretické a metodologické přístupy

a výkladové modely, jež ve světové historiografii zdomácněly během období normalizační izolace.

Na koncepci F. Šmahela navázal následující ředitel profesor Jaroslav Pánek, který nejenže rozhodně podpořil tři svým předchůdcem stanovené „sloupy“ veřejné služby Historického ústavu – řady pramenových edic, databázi e-bibliografie a Biografický slovník, jehož vydávání se ujalo nakladatelství Libri, nýbrž rozšířil tuto škálu o další úkoly: monumentální *Encyklopedii českých dějin*, postupně realizovanou ve spolupráci s Nakladatelstvím Lidové noviny, rozsáhlou syntézu *Přehled českých dějin*, určenou v cizojazyčných mutacích zahraniční veřejnosti (nakladatelství Karolinum) a oborové personální slovníky – *Lexikon současných českých historiků* a nejnověji *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies*. Mezi dlouhodobé projekty se postupně prosadila také skupina historické geografie, která od poloviny 90. let pravidelně vydává svazky *Historického atlasu měst České republiky*. Pod vedením J. Pánka Historický ústav dále upevňoval F. Šmahelem položené základy mezinárodní spolupráce zejména ve středoevropském prostoru, kde bylo z jeho iniciativy založeno Sdružení středoevropských historických ústavů s periodikem *Historia Europae Centralis*, postupně přibyla účast v projektech European Science Foundation a v různých vícestranných výzkumných sdruženích, mezi nimiž se vedle zavedené Francouzsko-česko-slovenské komise historiků uplatnilo zejména nově založené Fórum britských, českých a slovenských historiků s členskou rotací konferenčních setkání. Programové zaměření na průnik na mezinárodní vědecké fórum se nejviditelněji uplatnilo uspořádáním samostatných panelů na nejvýznamnějších celosvětových oborových setkáních, jakým byl XX. mezinárodní kongres historických věd (Sydney 2005), VII. mezinárodní kongres středoevropských a východoevropských studií (Berlín 2005) a XI. světový kongres o osvětění (Los Angeles 2003).

Lze tedy říci, že strategie rozvržení základních úkolů Historického ústavu tak, jak ji realizovali jeho první dva ředitelé – aby byla zřejmá jeho smysluplná existence a jedinečná, obecně prospěšná úloha, kterou sehrává v mozaice oborových pracovišť –, se osvědčila. Současný ústav je perspektivním pracovištěm, z jehož dílny by měla i nadále vycházet řada veřejně i profesně užitečných produktů v nabídce, jejíž základní spektrum bylo již stanoveno. Nejnáročnějším dlouhodobým kolektivním úkolem bezesporu zůstává *Encyklopedie českých dějin*, jejíž četná specializovaná hesla vyžadují kromě značného vlastního badatelského nasazení

i koordinovanou vnitro- a mezioborovou spolupráci. Po dlouhém přípravném období vychází od poloviny roku 2004 *Biografický slovník českých zemí* v pravidelném rytmu dvou svazků ročně a ústav podniká personální i organizační kroky ke zrychlení tohoto tempa. V každém z chronologicky organizovaných oddělení se nejméně dva pracovníci věnují ediční činnosti v rámci časových a tematizovaných řad (*Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, *Documenta res gestas saeculorum XVI. –XVII. illustrantia*, *Programy politických stran*, *Dokumenty československé zahraniční politiky, série I. a II.*) i mimo ně (jednotliviny z právních, politických, církevních i intelektuálních dějin) a výsledky jejich práce se objevují v každoročních přehledech ústavních výstupů. *Historický atlas měst ČR* se stal natolik úspěšnou prezentací ústavu, že další ambiciózní projekt historické geografie v podobě *Historického atlasu českých dějin* byl začleněn do letos (2005) začínajícího výzkumného záměru. Elektronická bibliografie udržuje krok s expanzivně narůstající produkcí a členové bibliografického týmu plní další nárazové úkoly (specializované bibliografie, tematické a personální rešerše).

Skutečnost, že se na velkých týmových projektech podílejí bez výjimky všichni pracovníci ústavu (většina dokonce na několika z nich), rozhodně popírá obraz ústavu jako společenství vědeckých volutaristů, holdujících v tolerované vzdálenosti od schválených výzkumných programů svým partikulárním badatelským zálibám a koníčkům. Na druhé straně je zřejmé, že prostor pro napojování dalších záměrů obdobného rozpětí a organizační náročnosti je více než omezený; pokud by k němu ústav přistoupil, ohrozil by jak realizaci již běžících úkolů, tak i kvalitu a hloubku specializovaného výzkumu v jednotlivých odděleních. Je totiž třeba si uvědomit, že dlouhodobá kolektivní díla nejsou jedinou službou vědecké veřejnosti; přistupuje k nim i odborná, redakční a technická odpovědnost ústavu za vydávání celé řady oborových periodik počínaje časopisy se stoletou tradicí v pěstování české vzdělanosti (*Český časopis historický*, *Slovanský přehled*) přes cizojazyčnou reprezentaci (*Historica: Historical Sciences in the Czech Republic*) a publikační platformy pro jednotlivá období národních dějin po mezioborová *Slovanská historická studia*, *Historickou geografii* a *Hospodářské dějiny*. Tato škála je jistě obdivuhodná a je třeba ji zachovat, nelze však zároveň nevidět, že úroveň jednotlivých periodik je nestejná, občas kolísá podle nabídky a personálních možností a není vždy podložena promyšlenou koncepcí a soustavnou redakční politikou. Rovněž

zastoupení palety badatelských výsledků ústavu není vždy dostatečné zejména v pilotním ČČH, kde se publikačně reprodukuje jen malá část pracovníků; v některých ročenkách zase převaha rudimentárních materiálových studií zatlačuje občas do pozadí teoreticky propracované a metodicky sofistikované příspěvky. Většina redakcí se však zdařile vyhýbá nebezpečí sklouznutí do nežádoucí pozice ústavního samizdatu a na svých stránkách dávají prostor i mimopražským historikům a začínajícím elévům.

Ustavem zajišťovaná periodická odborná publikační představa představuje přemostění mezi servisními povinnostmi instituce a vlastními, úžeji tematizovanými individuálními nebo skupinovými výzkumnými úkoly. Ačkoli se personální základna ústavního bádání zdá dostatečně početná – přes padesát vysokoškolsky vzdělaných historiků, kteří se mohou věnovat pouze svému *métier*, při rozpočtu na deset století národních a dvě stě let slovansko-balkánských dějin, jejichž problematiku má tento kolektiv svými výstupy pokrývat, uvedené číslo již tak optimisticky nepůsobí. Navíc je nutno odečíst bibliografická a encyklopedická pracoviště, specializované editory, kteří se v první řadě věnují svým náročným úkolům, nutnou kádrovou rezervu v podobě doktorandů (cílem je vychovávat alespoň dva v každém oddělení) a daleko přesluhující badatele, bez jejichž vynikajících znalostí a zkušeností se ústav neobejde, avšak nemůže na nich trvale vyžadovat plné nasazení. Je proto zřejmé, že v žádné z oblastí výzkumu nemůže Historický ústav vyčerpat celou šíři záběru včetně tematických a teoretických výbojů, jimiž se česká historiografie inspiruje v zahraničí, nýbrž musí v rámci poměrně široce definovaných úkolů výzkumného záměru nalézt své nejsilnější body. Zájem by se měl soustředit především na zaplňování mezer a „neobsazených domén“ v tematické škále zpracovávané současným českým dějepiscem, objevování a především konceptualizaci dotud opomíjených oblastí a objektů badatelského zájmu a na odhalování významů, souvislostí a hierarchií, které vyvstávají při aplikaci současných metodických a poznávacích postupů.

Za této situace považují za vhodné řešení sledovat dvě základní linie badatelské strategie: zaprvé soustředit výzkumný potenciál na několik klíčových oblastí, v nichž si novodobý Historický ústav dokázal vytvořit solidní badatelské zázemí a úspěšně uplatňuje své výsledky na domácím i mezinárodním badatelském fóru, a dále propojit tyto oblasti na další národní badatelská centra tak, aby bylo možno účinně koordinovat výzkum ve smyslu spolupráce a komplementarity.

Pro období středověku a raného novověku se takovou doménou jeví být sociální, kulturní a intelektuální dějiny, v užším zaměření pak zejména tematický okruh náboženství a církve jako jednoho z formativních civilizačních fenoménů evropského a euroatlantického vývoje, jímž se v současnosti v různých kontextech zabývá řada ústavních specialistů staršího období včetně doktorandů a postdoků. Náboženské a církevní dějiny (pro středověk přímo specifikované ve výzkumném záměru tématem *christianizace*) nabízejí celou škálu možností reflexe a analýzy dalších společenských jevů – od materiální kultury a hospodářských procesů přes systémy vlády a správy, právní řád, sociální prostředí až po antropologická témata mentality, rituálů a kulturní symboliky. Mezi přirozené partnery, kteří nabízejí perspektivu dalšího rozvíjení již existujících četných pracovních styků (viz společné pracoviště s HÚ JU), náleží zejména Centrum mediévistických studií AV ČR a Katedra pomocných věd historických FF UK pro období středověku, Historický ústav Jihočeské univerzity s vynikající specializací raného novověku a Ústav českých dějin FF UK pro celé starší (a přirozeně i novější) období. Výhledově je ovšem žádoucí udržovat a posilovat kontakty i s dalšími mimopražskými univerzitními pracovišti, například s Univerzitou Pardubice, kde se slibně rozvíjí raně novověký výzkum, popřípadě Univerzitou Palackého v Olomouci ve spojení s církevně správními tématy. Na druhé straně je třeba konstatovat, že jakkoli se náboženské a církevní dějiny rýsují jako nadějná perspektiva tematicky koncentrované a metodologicky profilované týmové práce, která poskytuje řadu výhod při uplatňování v celonárodním badatelském prostoru (prostřednictvím konferencí, workshopů, periodik a iniciovaných diskusí), neznamená toto vymezení žádnou tematickou diktaturu či dokonce nucenou reorientaci výrazných badatelských osobností zaměřených k jiným otázkám politické, sociální a kulturní textury.

Brněnská univerzitní pracoviště se ocitla dosud stranou pouze zdánlivě. Napojení na tamní středověké a raně novověké bádání, prováděné – vedle řady dalších oborových institucí – zejména na Historickém ústavu FF MU, se zdá vhodné rozvíjet nikoli bilaterálně, nýbrž v týmové spolupráci s dalšími partnery, především CMS a HÚ JU. Odlišná je ovšem situace ve výzkumu 19. století, který má své přirozené osobnostní a badatelské těžiště právě na brněnském pracovišti HÚ, a to jak v oblasti českých, tak slovanských a balkánských dějin. Výzkumný záměr stanovil jako cílové téma vytváření občanské společnosti a vzhledem ke komplexnímu dosahu

tohoto historiografického konstruktu mohou jednotliví badatelé zkoumat doslova jakýkoli aspekt kolektivní i individuální existence, pokud jej dokáží vztáhnout ke zmíněnému procesu. Zdánlivá badatelská libovůle je tak sevřena chronologicko-interpretacním modelem, v němž je dlouhé 19. století vnímáno jako ucelená vývojová epocha s výraznou (někdy až příliš teleologicky chápanou) charakteristikou, a příslušné pracoviště může být konkurenceschopné díky individuálním výkonům, aniž by vyžadovalo užší specializaci. Výhodu konkrétní profilace může ovšem poskytnout právě personální, a tedy i výzkumné soustředění na moravské prostředí, které nabízí jednak velmi pozoruhodný materiál k prověření výkladových paradigmat modernizace, národní emancipace a vzniku občanské veřejné kultury, jednak možnosti spolupráce s moravskými univerzitními pracovišti, ostatně již dlouhou dobu bohatě využívané, především s příslušnými historickými ústavy FF, popřípadě PF MU včetně koordinace jednotlivých výzkumných projektů a pořádání vědeckých setkání. Obdobná situace se nabízí v rozvoji slavistiky, popřípadě balkánských studií v součinnosti s brněnskými badatelskými centry, která dosud vyústila v organizaci několika mezinárodních balkanistických setkání.

Také v oboru nejnovějších dějin, ačkoli tento disponuje největší „hustotou“ badatelů na relativně krátkém časovém úseku – v oblasti českých dějin, představujících jednoznačně těžiště výzkumného zaměření, dokonce pouhé půlstoletí do roku 1945 –, je výhodné pracovat se strategií užší specializace. Tou se jeví být především dějiny zahraniční politiky, diplomacie a mezinárodních vztahů meziválečného Československa a exilové vlády, problematika, v níž již ústav publikoval ceněné monografie, průběžně zajišťuje příslušné ediční řady, vystupuje na mezinárodních vědeckých setkáních a disponuje řadou badatelských osobností. Tímto směrem také směřuje perspektiva dalšího rozvoje vztahů k partnerským pracovištím, jimiž jsou především archívy a akademické ústavy – Ústav pro soudobé dějiny a Archiv AV ČR – Masarykův ústav. Specializovaná spolupráce se může lépe uplatnit i na mezinárodním poli, zejména angažováním v Mezinárodním komitétu pro středoevropská a východoevropská studia. Stejně jako v případě starších dějin, i zde ovšem platí respekt vůči úspěšnému uplatňování jednotlivých vyzrálých badatelských specializací na otázky politického, národnostního či náboženského vývoje ČSR. Co se týče slovanských a východoevropských studií 20. století, zde vidím jeden z dlouhodobých úkolů, které je nutno naléhavě řešit. Dosavadní volnost ve volbě

témat, často ovlivňované grantovou úspěšností, bude nutno postupně nahradit ucelenou koncepční strukturací jednotlivých projektů tak, aby se podřídlily plánovaným dějinám Balkánu. Velmi perspektivním partnerem se mi v tomto ohledu jeví Institut mezinárodních studií FSV UK, s nímž (zejména s Oddělením ruských a východoevropských studií) by bylo možno se dohodnout na komplementaritě při plnění dílčích úkolů.

Další perspektivní profilující obor, který však směřuje napříč disciplínami a chronologií, představuje bezesporu historická geografie. Toto badatelské zaměření se během existence novodobého HÚ dokázalo z postavení popelky vypracovat na pozici uznávané a v celostátním prostředí výborně prezentované specializace, která pravidelně vykazuje řadu atraktivních výstupů. V důsledku energického nástupu se prosadil *Historický atlas českých dějin* jako jeden z hlavních kolektivních výstupů výzkumného záměru a pracovní spojení s univerzitními (Univerzita Hradec Králové) a místními odbornými pracovišti, k nimž dochází při zpracování jednotlivých lokalit do historických atlasů, představují záruku rozvoje četných meziinstitucionálních kontaktů.

Strategie výzkumné komplementarity vede k úvahám o začlenění vědeckých osobností, které dosahují významných a uznávaných výsledků, nicméně ve „svých“ odděleních (a někdy i v rámci celého ústavu) představují jisté badatelské solitéry, do společných projektů s pracovníky příbuzných institucí. Jednou z těchto možností se jeví být těsná součinnost s již zmiňovaným Institutem mezinárodních studií a také s Ústavem právních dějin PF UK, v budoucnu formalizovaná do podoby společného pracoviště, při níž by se uplatnila jak získaná odbornost pracovníků HÚ v tomto neprávem zanedbávaném oboru, tak zejména zkušenosti a výsledky, které vyplynuly z dlouholeté spolupráce HÚ a ÚPD na realizovaných společných grantech.

V kontextu plánů na rozvoj spolupráce pracovních týmů i jednotlivců HÚ s partnerskými pracovišti na nejrůznějších vysokoškolských ústavech je potřeba zdůraznit skutečnost faktického těsného sepětí ústavu s univerzitním prostředím. Nejméně dvě třetiny vědeckých pracovníků vyučují předměty svého zájmu na univerzitách, mnozí vychovávají vědecký dorost, působí v oborových a vědeckých radách a podílejí se různými způsoby na životě vysokých škol. Považuji tuto složku vědeckého života přímo za podmínku sine qua non odborného, ale i osobnostního růstu, a to nejen ve smyslu usnadnění společných projektů, grantů, konferencí apod.; nemilosrdná mladá generace, jejíž konfrontaci jsme ve výuce vy-

stavení, nás nutí jasně formulovat názory, ustavičně promýšlet argumenty, rozšiřovat nejen faktografický, ale zejména teoretický a metodologický obzor o špičkové výsledky zahraničního bádání, a také přináší nepostradatelnou zpětnou vazbu a bezprostřední kritickou reflexi našich ustálených názorů na povahu vědy a světa. Zvláštní kapitolu tvoří povinnost vědeckého pracoviště, mezi něž HÚ nepochybně náleží, dát prostor k uplatnění adeptům doktorského studia se všemi povinnostmi odborného i lidského vedení a příležitostmi k získání zahraničních zkušeností.

V oblasti mezinárodních kontaktů ústavu a prezentace jeho výsledků na poli evropské, případně světové vědy zanechali předchozí ředitelé F. Šmahel i J. Pánek nejen vzorové příklady individuálního uplatnění, ale rovněž řadu trvalých vztahů, a to jak neformálních, avšak pracovně vysoce funkčních kontaktů (zejména s Institutem historii PAN a některými německými a rakouskými pracovišti), tak institucionalizovaných do podoby sdružení zajišťujících pravidelné odborné styky (zmiňované trojstranné komise či fóra pro spolupráci se slovenskými, britskými, francouzskými a ruskými historiky). Tyto prověřené základny vědecké komunikace je třeba udržovat a rozvíjet, zejména poskytovat podle možnosti materiální zázemí pro jednotlivá vědecká setkání, dlouhodobě plánovat jejich realizaci a zaměření, nastolovat a projednávat dlouhodobé projekty a zajišťovat kontinuitu osobních styků a konzultací. Další významný prostor pro uplatnění výsledků a schopností představují témata nastolená Evropskou vědeckou nadací (ESF); v některých z nich se ústav úspěšně účastní, další – zejména z oblasti nejnovějších dějin – je třeba sledovat, vytipovat a připravit účast. Výhledově se mohou výrazněji rozvinout styky se středo- a východoevropskými pracovišti s perspektivou prosazení české historiografie moderních dějin v rámci Mezinárodního komitétu pro středoevropská a východoevropská studia; brněnské pracoviště se významně podílí na organizaci mezinárodních setkání balkanistů. Účast jednotlivců a týmů v zahraničních univerzitních a akademických projektech včetně prezentace na mezinárodních konferencích pak tvoří již samozřejmou součást vědeckého života ústavu.

V minulých letech jsem se zúčastnila řady setkání českých historiků – od sjezdů přes workshopy po generačně vyprofilovaná diskusní fóra –, na nichž byl Historický ústav nejednou kritizován jako pracoviště, které nesplňuje očekávání být generátorem revolučních proměn v historické vědě, průkopníkem tematických a metodologických výbojů a ohniskem intelektuálních diskusí, v nichž by byly probírány, konfrontovány a kritizovány poslední diskursy světové historiografie. Toto hodnocení lze těžko od základu odmítnout; na druhé straně právě skutečnost, že tato instituce (tak jako jiné akademické ústavy) plní množství nepominutelných úkolů a profesních i veřejných služeb trvalé povahy, bez nichž se národní historiografie jen stěží obejde, a vedle jednotlivých vynikajících výkonů produkuje řadu výstupů solidního, na pramenné rešerši založeného standardu, vyvolala poptávku a uvolnila prostor pro vznik různých specializovaných výzkumných center a profilovaných univerzitních pracovišť, které usilovaly – a v některých případech velmi úspěšně – vnést takovou (post)modernizaci do domácího prostředí a rozvířít jeho vody pracemi inspirovanými nejnovějšími tématy, postupy a metodami rozvíjenými v zahraničí.

Historický ústav však nepředstavuje žádného zakonzervovaného dinosaura, odříznutého od proměn ve společenské, intelektuální a kulturní poptávce, tím méně od současných nároků mezinárodního vědeckého života. Úspěch česko-polského panelu na XX. světovém kongresu historických věd v Sydney 2005, příznivě reflektovaná vystoupení na dalších velkých setkáních světové historiografie, podíl na řadě mezinárodních projektů, občasná publikace provokující v duchu postmoderního diskursu konvenční výklady a pohledy i samotnou tematizaci domácího bádání, a na druhé straně úctyhodný korpus často mezioborového výzkumu, pokrývajícího dosavadní mezery v našich znalostech, stejně jako nově konceptualizující syntézy svědčí o opaku. Místo Historického ústavu ve spektru oborových pracovišť spatřuji právě ve vyvažování všech prvků mozaiky tak, aby výsledek i nadále tvořil jedinečný a nezastupitelný přínos k rozvoji národní historiografie.

Historický ústav, jeho lidé a výzkum

Eva Semotanová

Společenské vědy a tím i historické obory nepatří mezi dlouhodobé směry základního výzkumu, schválené vládou 1. června 2005.¹ Komentovat jakkoli toto usnesení je zbytečné, poukazovat na nesporný význam historické paměti pro identitu společnosti i jednotlivce rovněž. Určitý optimismus lze čerpat ze slov předsedy Akademie věd České republiky prof. Václava Pačese, který řekl (nejde o přesný citát): *Akademie je ve vědeckém výzkumu nezastupitelná. Nemůže však pokrýt celou oblast vědy, proto se musí zaměřit především na to, co za ní nikdo jiný neudělá, zvláště v některých humanitních oborech.*

Jsem toho názoru, že ani Historický ústav AV ČR nemůže pokrýt celé dějinné období tak, jak je vymezuje jeho Zřizovací listina. Podle Zřizovací listiny Historického ústavu AV ČR (dále jen HÚ)² je úkolem HÚ organizovat a provádět vědecký výzkum v oboru českých a obecných dějin. Součástí badatelského profilu tvoří vydávání pramenů k českým dějinám, soustavné shromažďování, zpracovávání a zpřístupňování bibliografických dat z domácí i zahraniční odborné produkce a zajišťování obsahu i publikace dvou odborných časopisů – *Českého časopisu historického a Slovanského přehledu* a řady oborových periodik.³ Tato Zřizovací listina navazuje na činnost Československého státního historického ústavu vydavatelského, předchůdce HÚ od roku 1921.

Domnívám se, že při respektování úkolů, stanovách Zřizovací listinou, je nutná orientace výzku-

mu na určité priority a specializovaná témata se souběžnou schopností odborných a vědeckých pracovníků HÚ vyjádřit se komplexně k problematice českých dějin v mezinárodním kontextu.

Priority výzkumu byly formulovány v roce 2003 a 2004 ve Výzkumném záměru na léta 2005–2010 „*Český dějinný prostor v evropském kontextu. Diverzita, kontinuita, integrace*“.⁴

Řešení výzkumného záměru započalo 1. lednem 2005.

Výzkumný záměr na léta 2005–2010 je konkretizován v jednotlivých úkolech, strukturovaných do pěti hlavních oddílů:

1. Systematické vytváření pramenné dokumentace k postavení Českých zemí v Evropě Prameny středověkých dějin

- Prameny k českým dějinám raného novověku
- Prameny k moderním dějinám
- Bibliografie dějin Českých zemí

2. Syntetické zpracování vybraných tematických okruhů z českých a evropských dějin

- Atlas českých dějin
- Přehledné české dějiny
- Dějiny Balkánu

3. Mnohospazková kolektivní díla širokého společenského dosahu

- Encyklopedie českých dějin
- Biografický slovník Českých zemí
- Historický atlas měst České republiky

4. Rozvíjení oborové mezinárodní vědecké komunikace prostřednictvím základních historiografických periodik

5. Řešení základních výzkumných témat a jejich shrnutí formou analytických výstupů

- Christianizace a vznik států v severní a střední Evropě, cca 900–1200
- Církevní a náboženské dějiny zemí Koruny české v období raného novověku
- České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době
- Krize evropské demokracie a Československo v první polovině 20. století
- Ženy v Českých zemích v éře modernizace

Za další priority, související s výzkumným záměrem HÚ, považují především:

⁴ Navázal na Výzkumný záměr let 1999–2003 „Dějiny Českých zemí v mezinárodních souvislostech do roku 1945,“ prodloužený celostátně do roku 2004.

¹ Usnesení vlády České republiky ze dne 1. června 2005 č. 661 o Dlouhodobých základních směrech výzkumu. V příloze č. 1 tohoto usnesení jsou dlouhodobé základní směry výzkumu vyjmenovány, jde o 1. Udržitelný rozvoj, 2. Molekulární biologii, 3. Energetické zdroje, 4. Materiálový výzkum, 5. Konkurenceschopné strojírenství, 6. Informační společnost, 7. Bezpečnostní výzkum. Příloha č. 2 usnesení doplňuje těmito směry Národní politiku výzkumu a vývoje České republiky na léta 2004 až 2008.

² Z 1. září 1993 s dodatkem z 25. ledna 1996, se změnami z 25. května 1998 a s dodatkem z 21. července 2003.

³ HÚ podle Zřizovací listiny rovněž přispívá ke zvyšování úrovně poznání a vzdělanosti a k využití vědeckých výsledků v praxi. Získává, zpracovává a rozšiřuje vědecké informace, vydává vědecké publikace, časopisy, sborníky apod., poskytuje vědecké posudky, stanoviska a doporučení a provádí konzultační a poradenskou činnost. Ve spolupráci s vysokými školami uskutěňuje doktorské studium a vychovává vědecké pracovníky. V rámci předmětu své činnosti rozvíjí mezinárodní spolupráci, včetně organizování společných výzkumů se zahraničními partnery, přijímání a vysílání stážistů, výměny vědeckých poznatků a přípravy společných publikací.

Budování vědeckých škol, vedených předními vědeckými osobnostmi, pracovníky HÚ, kolem výrazných, mimořádných a profilových výzkumných úkolů ke specifické tematice s důrazem na její interdisciplinaritu.

Spolupráci s vysokými školami všech typů **formou výuky, společných workshopů, vyhledávání talentů (doktorandi, podpora mezigenerační komunikace), výměnou jednorázových přednáškových aktivit apod.**

Modernizaci ediční činnosti – tj. zpřístupňování pramenů všech typů nejen tradičním, tj. tištěným, ale také elektronickým způsobem na CDROM, tvorbu digitálních archivů a jejich dostupnost online). Předmětem ediční činnosti mohou být jak prameny písemné včetně starých tisků, tak i kartografické a ikonografické.

Propagaci výsledků výzkumu, především na stránkách odborného tisku, v médiích a na webových stránkách HÚ a TiO (tj. Tiskového odboru AV ČR).

Tvorbu učebnic a jiných učebních pomůcek (včetně internetových) pro školy všech typů.

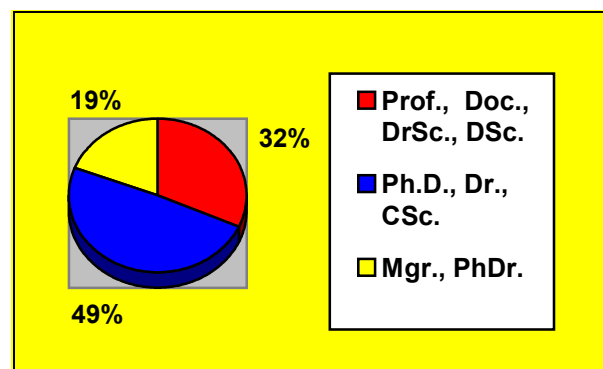
Naplnit výzkumný záměr i mnoho dalších aktivit a činností HÚ dokáže jen kolektiv pracovníků jako soudržný tým výkonných individualit. Těmi jsou samozřejmě vědečtí a odborní pracovníci oddělení dějin středověku, dějin raného novověku, dějin 19. století, dějin 20. století a biografických studií včetně týmu pro encyklopedickou činnost. S jejich medailónky, obsahujícími odborné zaměření, seznamuje webová stránka HÚ, bibliografii jednotlivých pracovníků lze nalézt např. přes databázi ASEP.⁵ Tyto stránky však nevypovídají nic o kvalifikační struktuře vědeckého týmu HÚ, a ta je podle mého názoru velmi dobrá.

Kolektiv HÚ však netvoří jen dámy a pánové pěti vědeckých oddělení pražského, brněnského a česko-budějovického pracoviště.⁶ Ti se totiž neobejdou bez výrazné spolupráce a pomoci tzv. servisních pracovišť. Jde především o knihovnu HÚ (v Praze i Brně), bibliografii, Nakladatelství HÚ, ekonomické oddělení, paní sekretářky (opět v Praze a Brně)

a údržbu objektu.⁷ Na ně jsou denně kladeny nové a nové požadavky, vyplývající nejen z plnění výzkumného záměru, ale z nástupu vyspělejších technik a technologií, z navyšování úkolů administrativní povahy apod.

Excelentní výzkumné pracoviště musí stále prokázat své schopnosti, hledat další motivace, obhájet výsledky své práce, která se mění, rozvíjí a nikdy nekončí. Závěrem tohoto malého příspěvku bych proto chtěla z titulu své funkce statutárního zástupce ředitele HÚ poděkovat (i když jsem tak učinila již na celoustavním shromáždění 20. září 2005) všem pracovníkům HÚ bez rozdílu kvalifikace a pracovního zařazení, kteří s maximálním nasazením zvládají své mnohdy nadstandardní povinnosti. Děkuji Vám.

Struktura vědeckých pracovníků a odborných pracovníků – vysokoškoláků ve vědeckých odděleních podle dosažených vědeckých a pedagogických hodnot, stav k 31.12. 2004

⁵ www.lib.cas.cz/knav/cz/asep.htm

⁶ Český historický ústav v Římě je rovněž součástí HÚ, avšak pracovníci se zde střídají na studijních pobytech.

⁷ Pořadí, v němž jsem tuto oddělení zmínila, je nahodilé, nikterak nevyplývá z jejich skutečného významu.

Historický ústav a popularizace historické vědy

Jan Němeček

Popularizace vědy je oblastí, která bývá často poněkud na okraji zájmu. Ve společnosti je však tato oblast vyžadována a to se týká zejména všech druhů médií, kde se Historický ústav těší velké pozornosti. Je nutno rozvíjet spolupráci nejen

s patrně nejvlivnějším médiem dnešní doby – televizí, ale také s rozhlasem i tiskem. Je to tím důležitější, že celá řada historických témat je vnímána ve společnosti v pokřivené podobě, prezentované publicisty často jednostranně a bez znalosti základ-

ních historických faktů. Proto bude nutné, aby se pracovníci ústavu těmto – i když často časově náročným – povinnostem nevyhýbali a naopak vycházeli vstříc všem těmto společenským požadavkům.

Historie se v dnešní době začíná dostávat do defenzívy a to nejen vůči médiím, ale tak trochu i vůči celé společnosti. Z toho potom bohužel vyplývá fakt, že se musíme bránit např. omezování výuky historie na školách apod. V poslední době dospěla situace dokonce tak daleko, že aby se média začala zabývat historickými tématy, musí se o historickém problému pohádat politici, příkladů by se dala uvést celá řada (viz např. kauza cikánského tábora v Letech v letech druhé světové války apod.). Teprve potom se začnou média zajímat o názory historiků a o historii samotnou. Nechtěl bych tento přístup paušalizovat, samozřejmě existuje řada schopných publicistů, kteří aktivně spolupracují s historiky, ale v globálu je situace tristní. Myslím, že nastal čas, aby historie vyšla z defenzívy a přešla do ofenzívy. Příležitostí k uplatnění ofenzivních přístupů se nabízí celá řada. Nejsou to jen historická výročí, která se v současné době prezentují převážně v režii médií, to znamená, že historici jen vyplňují schémata, vytvářená – ne vždy příliš šťastně – ze strany televize, rozhlasu a tisku.

Postup by tu měl být opačný: historici by měli předkládat médiím témata, třeba i témata kontroverzní. Do jisté míry je nutné akceptovat filozofii médií, která ve všem hledá střetnutí a rozporné názory. Celou řadu těchto příležitostí lze i předvídat a tudíž se na ně i odpovídajícím způsobem připravit. To ovšem bude třeba vyžadovat v případě Historického ústavu aktivní přístup pracovníků. Řekl bych, že je to dokonce jejich povinností, aby v případě zájmů médií vyhověli žádostem o rozhovory, konzultace popřípadě články do tisku apod. Jednu věc bych ovšem chtěl v této souvislosti zdůraznit: tato popularizace historie musí být jakousi nadstavbou historikovy práce, v žádném případě nesmí jít na úkor základního výzkumu a plnění úkolů výzkumného záměru. Je pochopitelné, že takový přístup – jak jsem si mohl sám na sobě vyzkoušet – bude

vyžadovat od pracovníků ústavu mnohem více práce, ale jen tak se můžeme vymanit z defenzívy. Navíc bude vyžadovat i konkrétní osobu, která se záležitostmi „public relations“ bude zabývat, která bude disponovat jak všemi kontakty na pracovníky ústavu, tak i kontakty na média a zároveň bude schopna distribuovat požadavky médií tak, aby byly v maximální míře uspokojeny. Stejně tak bude aktivně pracovat – ve spolupráci s Tiskovým odborem SČ Akademie věd – na přípravě a vytváření témat, která bude možno médiím nabídnout. Musíme si uvědomit, že pokud odmítne vyjádření historik-specialista, využijí tuto příležitost – jak jsme toho svědky takřka každodenně – publicisté, kteří mají často o historii jen velmi zkrácené povědomí. Je proto třeba více proniknout do televize, rozhlasu i tisku. Stranou by neměly zůstat ani nové progresivní metody popularizace. To se týká zejména internetu, který nabízí další možnosti, příkladem budiž on-line diskuse, které umožňují bezprostředně reagovat na aktuální politická témata. Počítače pro nás nemohou zůstat jen prostými psacími stroji, ale musí se stát také nástrojem komunikace s okolním světem a to nejen jako prostředek e-mailu. Počítačové vybavení Historického ústavu včetně kapacitního připojení na internet je pro tyto účely plně vyhovující.

Úsilí o popularizaci se netýká ovšem jen Historického ústavu, ale bylo by třeba koordinovat toto úsilí jak s ostatními partnerskými pracovišti z řad Akademie věd i vysokých škol, tak i se Sdružením historiků České republiky. Musíme zvrátit situaci, kdy se tiskové konference u příležitosti např. mezinárodních vědeckých konferencí nebo prezentace nových výsledků práce odbývají často za minimálního nebo vůbec žádného zájmu ze strany médií.

Historik může napsat sebelepší věc, ale pokud ji nedostane do širšího povědomí veřejnosti, nedokáže ji opravdu zhodnotit. Bohužel bez ohledu na to, zda se nám to líbí nebo ne, je dnešní společnost – a zvláště mladí lidé – těmito médii do značné míry formována. A pokud v nich nezískáme příslušný vliv, projeví se to v budoucnu negativně i na historické vědě a na jejím postavení v české společnosti.

OCENĚNÍ

Cena Praemium Bohemiae za rok 2005 patří Františku Šmahelovi

Cena Nadace B. Jana Horáčka Českému ráji v kategorii *za rozvoj vědních oborů*, kterou nyní již zesnulý mecenáš zamýšlel jako českou obdobu Nobelovy ceny, byla v roce 2005 poprvé od založení nadace udělena badateli v oboru společenských a humanitních věd, historiku-medievistovi profesoru PhDr. Františku Šmahelovi, DrSc., pracovníkovi Historického ústavu AV ČR a jeho řediteli v letech 1990–1998. Návrh na ocenění této světově uznávané vědecké osobnosti, podaný Učenou společností České republiky, se uplatnil mezi nominacemi Akademie věd ČR a Konference rektorů českých vysokých škol. Nadace jmenovitě vyzdvihla „mimořádný tvůrčí přínos laureáta ve studiu českých dějin v evropském kontextu, zejména pak doby pozdního středověku a husitské epochy“.

Poctu F. Šmahelovi předal předseda správní rady nadace Mgr. František Horáček dne 4. prosince 2005. Slavnostního shromáždění v prostorách divadelního sálu zámku Sychrov u Turnova se zúčastnili přední představitelé vědeckého života, kromě jiných předseda Akademie věd České republiky prof. RNDr. Václav Pačes, DrSc., předseda Učené společnosti RNDr. Jiří Grygar, CSc., předsedkyně Etické komise a bývalá předsedkyně AV ČR prof. RNDr. Helena Illnerová, DrSc. a místopředseda AV ČR pro společenskou a humanitní vědy prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc. Cena Praemium Bohemiae je udělována každoročně pouze jednomu představiteli české vědy; kromě toho nadace oceňuje medailové výkony studentů z přírodovědných oborů, dosažené na mezinárodních vědeckých olympiádách.

Impozantní celoživotní dílo F. Šmahela je mezi naší i světovou vědeckou veřejností dobře známo a jeho ocenění ze strany dědiců odkazu B. Jana Horáčka se zařadí do souboru významných zahraničních i domácích poct, kterých se F. Šmahelovi dostalo zejména po jeho vědecké a lidské rehabilitaci v roce 1989.

Svatava Raková

Uveřejňujeme text proslovu, který F. Šmahel u příležitosti předání ceny Praemium Bohemiae přednesl před shromážděným auditoriem na sychrovském zámku.

Redakce

Vážení přítomní,

jedni odcházejí, druzí přicházejí. Je tomu tak i v malém světě vědy. Moudře to vzal v potaz zvěčněný pan Bohuslav Jan Horáček, jehož jméno by Praemium Bohemiae právem měla nést. Potěšující je, kolik nadějných adeptů různých vědeckých oborů dnes vstupuje, obrazně i skutečně do světla ramp vědy i sychrovského zámeckého divadla. Mé mládí spadalo do poválečné doby, kdy krátké období úlevy vystřídala pouťorová diktatura Komunistické strany. Ta zamíchala i osudem mé rodiny, a proto své poděkování začnu pozměněnou citací klasika: ne vším jsem byl rád. Do ostravských dolů jsem po maturitě v roce 1953 nešel na zkušenu, nýbrž s nadějí, že se touto oklikou dostanu na Karlovu univerzitu. V ostravském podzemí jsem prožil chvíle vzdáleně připomínající Zolovo Peklo i romány Jacka Londona. Překážky se ovšem musí překonávat. Osud, když mu pomůžeme, se umí také pousmát.

Na filozofickou fakultu jsem se po roce dostal. Vážil jsem si toho natolik, že jsem na rozdíl od svých spolužáků neuměl užívat radostí studentského věku. Ostatně v modrých košilích jich nebylo mnoho. Při svém nevalném nadání – žádnou olympiádu bych jistě nevyhrál – jsem se musel více snažit, takže se již trochu o mně vědělo, když v roce 1959 přišla druhá rána osudu. Jako začínající historik svedený z jediné správné cesty marxismu leninismu jsem posléze našel uplatnění v zastrčeném litvínovském muzeu, kde široko daleko nebylo slušné vědecké knihovny. Pro přežití v oboru je někdy potřeba pomocné ruky. Tu mi nejprve podal prof. František Kavka, který mne přizval ke spolupráci na dějinách Univerzity Karlovy. Odtud bylo v prosinci 1964 blíže do Mackova Historického ústavu tehdejší ČSAV. Zde na mne však čekalo jiné studijní téma. Místo renesance a humanismu, jemuž jsem se věnoval, mi připadlo dějinně neméně významné, avšak revolučními otřesy poznamenané husitství.

Nebojte se, že nyní bude následovat výčet všeho, co jsem stihl nebo nestihl, i toho by bylo dost. Nemohu však pominout pražské jaro roku 1968, po němž znovu zavál mráz z Kremlu. Ocitl jsem na pět let za řídicím pultem tramvaje pankrácké vozovny. Tím se mi ve čtyřicítce splnil klukovský sen, stal jsem se strojvůdcem. Solidarita se mnou tentokrát nabyla širších rozměrů. Vedle nezapomenutelné

ocenění

pomoci zde přítomného kolegy prof. Ivana Hlaváčka mne ze zahraničí povzbuzovali mimo jiné Bronislav Geremek, Ferdinand Seibt, Robert Evans, Jean Delumeau, Alexander Patschovsky či Jacques Le Goff. Samá známá jména evropského dějepisectví. Ocenění, jehož se mi později dostalo ze zahraničí, bylo právě díky tramvaji, kterou jsem vešel ve známost více, než jiní, neméně dobří, a jistě i lepší kolegové z oboru. Tak to někdy chodí. Naším mladým

premiantům podobné vnější zásahy do jejich životní dráhy, jak pevně věřím, nehrozí. O to více pak bude záležet na nich samotných, co vše dokáží.

Na závěr jsem si ponechal nezměrné díky správné radě Nadace Bohuslava Jana Horáčka, mé paní Haně, našim dětem a všem, kteří napomohli tomu, abych dnes mohl před Vámi s rozpaky převzít tuto ve vědecké obci tak významnou poctu, jakou je Praemium Bohemiae.

Historický atlas měst České republiky získal titul „Mapa roku 2004“

V rámci veletrhu Svět knihy na pražském Výstavišti proběhlo v pátek 6. května 2005 slavnostní vyhlášení výsledků prestižní kartografické soutěže MAPA ROKU 2004. Jednalo se o vyhodnocení v pořadí již 7. ročníku, v němž účast zhotovitelů map i množství kartografických výtvorů dosáhly v dosavadní historii této soutěže rekordního počtu. Z několika desítek produktů přihlášených v kategorii *Atlasy, soubory a edice map* získal titul „Mapa roku 2004“ projekt Historický atlas měst ČR, prezentovaný za rok 2004 svazkem č. 12 – Trutnov. Tento dlouhodobý projekt historické geografie je realizován na půdě Historického ústavu AV ČR pod vedením doc. PhDr. Evy Semotanové, DrSc.; autory oceněného svazku jsou E. Semotanová, J. Žemlička, G. Fiedler a kol.

Kartografická společnost České republiky zamýšlí prostřednictvím soutěže Mapa roku zhodnotit kvalitu kartografických děl vydávaných na území České republiky a ocenit autory a výrobce map, kteří dodržují kartografické zásady mapové tvorby a jejichž díla jsou kvalitní a pro společnost přínosná. Do soutěže mohlo být přihlášeno mapové dílo, které bylo poprvé vydáno v roce 2004 na území České republiky a neporušuje autorský zákon. Hodnotící komise provedla rozbor děl v celkem šesti kategoriích a nominovala nejlepší díla na ocenění „Mapa roku 2004“; v kategorii *Atlasy, soubory a edice map* byla dále nominována díla: Praha – atlas ortofotomap, Kartografie Praha a.s.; Turistický atlas Česko 1:50000, SHOCART s.r.o.; Školní atlas světa, SHOCART s.r.o.

Eva Semotanová

Pamětní medaile Josefu Žemličkovi

Dne 11. listopadu 2005 předal Jan Graubner, arcibiskup olomoucký a metropolita moravský, historiku-mediévistovi prof. PhDr. Josefu Žemličkovi, DrSc., vědeckému pracovníkovi Historického ústavu AV ČR a vedoucímu oddělení středověkých dějin, pamětní medaili jako ocenění jeho zásluh o poznání církevního života na středověké Moravě. Medaile byla udělena u příležitosti konání konference k osmi-

stému výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátků kláštera na Velehradě, která se z iniciativy Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého konala v Olomouci; na vědeckém zasedání přednesl J. Žemlička příspěvek s názvem *Přemysl Otakar I., král na rozhraní epoch*.

Jaroslav Šebek

KONGRESY, KONFERENCE, VĚDECKÁ ZASEDÁNÍ

První světový kongres historiků na jižní polokouli

Nastávající proměny ve světovém historiografickém dění signalizovalo konání XX. mezinárodního kongresu historiků v Sydney, okouzující metropoli australského Nového Jižního Walesu. Stovky historiků ze všech světadílů se ve dnech 3. – 9. července 2005 sjely do země, která si při této příležitosti připomínala svůj vstup do „velkých“ světových dějin, totiž zásah australských jednotek na straně Dohody do bojů u Gallipole, událost, která zaujímá v historické paměti Australanů neobyčejně významné místo. Podíl mimoevropských historiografií se výrazně projevil v celém kongresovém jednání, ale také ve výběru oficiálně šířených publikací, jež se týkaly především země na jih od rovníku; zatímco Mezinárodní komitét historických věd vydal ve spolupráci s UNESCO sborník věnovaný proměnám Afriky v průběhu druhého tisíciletí (*Des frontières en Afrique du XIe au XXe siècle*, Paris 2005), hostitelská University of New South Wales připravila publikaci o hlavních problémech australských dějin (*Australia's History. Themes and Debates*, edited by Martyn Lyons and Penny Russell, Sydney 2005).

Důrazný nástup zámořských historiografií se projevil kupříkladu hned v prvním zasedání „velkého“ tématu *Lidstvo a příroda v dějinách*, kde v sekci *Ekohistorie: nové teorie a přístupy* promlouvali vedle australského organizátora a oficiálního komentátora z USA vyžádaní referenti z USA, Kanady, Jižní Afriky, Indie a (ve dvou případech) Austrálie. Tak výrazné potlačení evropských historiků se samozřejmě ve většině sekcí neobjevilo, přesto však upozornění na skutečnost, že Evropa (a dokonce ani ve spříznění se Severní Amerikou) už není ve světě dějepisu sama, bylo více než zřetelné.

Program kongresu vycházel ze snahy historiograficky pokrýt takřka celý svět. Tomu odpovídala zejména tři obecně pojatá „velká“ témata – kromě již zmíněné historické ekologie také další dvě, na jejichž přípravě byl již podíl Evropanů podstatně výraznější. Byl to *Mýtus a historie*, zaměřený na problematiku zakládajícího mýtu a konstrukci dějinných identit, na mocenské aplikace mýtů a odpovědnost historika a konečně na vztah historie k utopii. Třetí rozsáhlý okruh problémů se týkal *Války, míru, společnosti a mezinárodního řádu v dějinách* se zřetelem k pojetí „bellum justum“ čili výměru (ne)spravedlivé války, mírových konceptů a jejich podmí-

něnosti v dějinách a posléze válečného násilí se zřetelem k genderovým studiím.

Mezi šestadvaceti specializovanými tématy, která byla z velké části pojata teritoriálně, se uplatnila stejně dobře Evropa a Amerika jako Asie (zejména Čína a Blízký východ), Afrika a Austrálie s Pacifikem. Nechyběla však ani témata programově překračující rámec světadílů jako dějiny kolonialismu a postkolonialismu, interkontinentální hospodářské vztahy, hromadné migrace, střet kultur, vztah křesťanství a islámu, medializace, transkulturní modernizace a globalizace. V užších geografických rámcích byly nově tematizovány proměny státu a význam říší, politická kultura, christianizace, osvícenství, neformalizované vztahy ve společnosti, veřejné vzdělávání a sport ve vztahu k politice a komerci či obecné a zvláštní rysy revolucí ve 20. století. Zájemci o didaktiku dějepisu se soustředili na dějepisné učebnice a jejich posun od vyprávění o národu k vyprávění o občanovi.

Ačkoli ani mezi specializovanými tématy nechyběla historická antropologie (diskuse o „dějinách smyslů“), tento směr bádání se mohl plně uplatnit především ve dvaceti zasedáních u kulatého stolu. Rozpravy o problematice dětství, stáří a smrti, postavení žen, vztahu k cizincům, paměti a prožívání války, občanských postojů, vztahu k přírodě, ale i lidských práv a restitučních nároků odhalovaly různé přístupy k uchopení osudu jednotlivce v dějinách. Historicko-antropologický zájem se ojedinele projevil i v analýze pramenů (autobiografie) a konečně též v pohledu na veřejnou působnost historiků (vztah k publiku). Metodologické proměny historiografie na počátku 21. století odrážely diskuse o kulturním obratu, o postavení dějepisu mezi sociálními vědami a literaturou, o vztahu mezi historií, antropologií a archeologií, či o encyklopedické a muzejní prezentaci dějin.

Program kongresu doplňovala řada souběžných zasedání přidružených organizací a mezinárodních komisí a šest rozprav připravených zásluhou UNESCO. Byly převážně věnovány jednotlivým makroregionům – střední Evropě, arabskému a muslimskému světu, Latinské Americe, Východní Asii a Karibiku; šestá rozprava se soustředila na dialog kultur z hlediska očekávané úlohy historiografie v příštích desetiletích. Diskuse o místě střední Evropy mezi Východem a Západem, připravená polskými historiky za účasti dalších evropských a severoamerických

odborníků, navazovala na podobnou rozpravu z XIX. kongresu historiků v Oslu roku 2000 a pokračovala v nikdy nekončících úvahách o vymezení středoevropského prostoru a o jeho kulturní osobitosti.

Čeští historici měli na kongresu v Sydney osm zástupců, o čemž rozhodovala zejména ochota jejich zaměstnavatelských institucí přispět přímo nebo prostřednictvím grantů na ne právě nejlevnější letenku k protinožcům. Tuto velkorysost prokázala Akademie věd ČR v pěti případech (Historický ústav – Miloslav Polívka, Ústav pro soudobé dějiny – Jiří Kocian a Oldřich Tůma, Masarykův ústav – Petr Kaleta, Rada pro zahraniční styky – Jaroslav Pánek), Univerzita Pardubice (Petr Vorel) a Univerzita Palackého v Olomouci (Jiří Lach a Radmila Slabáková). Zvláště posledně zmíněná instituce si zaslouží pozornost, neboť vyslala dva velmi nadějně historiky, kteří patří k mladé generaci.

Nejvíce českých historiků vystoupilo v rámci specializovaného tématu *Politická kultura ve střední Evropě v evropském a světovém kontextu*, kterou společně připravily Český a Polský národní komitét historiků, podporované partnerskými komitétami ze Slovenska a Maďarska. V tomto případě bylo možno předložit dvousvazkovou publikaci *Political Culture in Central Europe (10th – 20th Century)*, která vyšla těsně před odjezdem na kongres péčí Historického ústavu AV ČR v Praze (první díl věnovaný středověku a ranému novověku) a Institutu Historii PAN ve Varšavě (druhý díl pojednávající o 19. a 20. století). V tomto sborníku, shrnujícím jednání konferencí v Pardubicích a Varšavě v roce 2004, je samozřejmě daleko větší počet příspěvků, než bylo možno v Sydney přednést. Na druhé straně nemohli přijet všichni ohlášení referenti z jiných zemí, a proto bylo zastoupení českých a polských historiků poměrně silné. Vedle nich však vystoupili badatelé z dalších středoevropských zemí. Na pořad se dostaly kromě shrnujících pohledů obou pořadatelů (Stanisław Bylina a Jaroslav Pánek) referáty medievistů (vedle Miloslava Polívky Halina Manikowska z Varšavy), specialistů na raný novověk (vedle Petra Vorla István G. Tóth z Budapešti) a na dějiny 19. – 20. století (vedle Jiřího Kociana a Oldřicha Tůmy Maciej Janowski z Varšavy, Dušan Kováč z Bratislavy a Peter Vodopivec z Lublaně). Zjevnou slabinou této sekce byla neúčast vynikajících znalců dějin politické kultury z Rakouska a Německa, kteří sice odevzdali své příspěvky do vydaného sborníku, ale do Sydney z osobních důvodů nemohli přijet.

Zatímco rychlé rozebrání všech výtisků dovezeného sborníku a následná diskuse naznačily značný mezinárodní zájem o zvolenou problematiku, ze strany

oficiálního komentátora Wiliama W. Hagen z Kalifornské univerzity v Davisu sklidili organizátoři kritiku především za to, že sborník nevyšel s větším časovým předstihem, že v něm jednotliví autoři přistoupili k tematice z rozdílných pohledů a zvláště že se jejich interpretace podstatně odlišuje od kritika přesvědčení. Ve všech ohledech měl W. W. Hagen *svou* pravdu, ale k tomu je třeba dodat několik slov. Za prvé, získání písemné podoby všech příspěvků, zredigování více než sedmisetstránkového textu a jeho vydání během několika měsíců (varšavská konference se konala v říjnu 2004, jen osm měsíců před sydneyjským kongresem) představovalo maximum možného; navíc příprava podobného sborníku vůbec nebyla podmínkou uspořádání specializovaného tématu, a také naprostá většina organizátorů ostatních zasedání žádnou publikaci nepředložila. Za druhé, dějiny politické kultury ve střední Evropě byly v tomto dvousvazkovém souboru poprvé zmapovány a jakákoli syntéza za současného stavu zpracování nepřichází v úvahu. A konečně za třetí, se svými představami o žádoucím obrazu dějin politické kultury pro střední Evropu, odvozenými z idealizace habsburské monarchie, zůstal W. W. Hagen v podstatě osamocen. K jeho komentáři se sneslo tolik kritických připomínek, že nakonec ani neměl chuť na ně odpovídat. Přesto však pokládám Hagenovo vystoupení za důležité obohacení diskuse. Jednak i jeho zásluhou se rozproutila improvizovaná debata do neočekávané šíře a nabyla velmi živé podoby, jednak W. W. Hagen předvedl nezvykle tvrdou formu rozpravy, na hony vzdálenou falešné „politické korektnosti“. Slovní výbojnost nabyla i své komické podoby ve chvíli, kdy jsme s profesorem Bylinou u předsednického stolu šeptem domlouvali další pořad jednání, na což W. W. Hagen promlouvající právě do mikrofonu reagoval významným odmlčením a podrážděnou výtkou k předsednickému stolu, přednesenou s povýšeností přísného učitele nad neposlušnými žáčky: „Am I interrupting?!?“ Nezbývalo mi než říci nahlas „No!“, zatímco prof. Bylina jen udiveně kroutil hlavou a šeptal: „To jest dziwny człowiek...“

Dnes bychom mohli na tuto neobvyklou příhodu vzpomínat s lehkým úsměvem, kdyby na celé zasedání nepadl osudový stín. Jeden z nejlepších referátů na něm přednesl a v diskusi suverénně vystupoval maďarský historik István György Tóth, dávný kolega z Historického ústavu Maďarské akademie věd a profesor Středoevropské univerzity v Budapešti, výjimečný polyglot, autor pozoruhodného díla a také spolupracovník ročenky *Historia Europae Centralis*. Ještě v den našeho společného jednání se jevil jako

člověk kypící zdravím, ale o několik dnů později na zpáteční cestě z Austrálie podlehl náhlému selhání srdce. Nebylo mu dopřáno dožít se ani padesátky!

Čeští účastníci kongresu se aktivně zúčastnili řady dalších zasedání, z nichž některá připadla jakoby naschvál na tentýž den. Petr Kaleta využil svého dlouhodobého zaměření na sorabistiku a do jednání o historických identitách vnesl problematiku Lužických Srbů v pojetí jejich českého duchovního patrona Adolfa Černého. Úspěšně si vedli olomoučtí kolegové – Jiří Lach v diskusích o dějinách historiografie a Radmila Slabáková v prezentaci studentských představ o poslání historika nastupujících generací. Jaroslav Pánek na table ronde, věnovaném historickým encyklopediím, promluvil o současném stavu a perspektivách encyklopedistiky v Evropě a Severní Americe; při této příležitosti byla prezentována publikace HÚ AV ČR *Historical Encyclopedias (Current research results – an outline of typology – perspectives)*.

Ačkoli v červenci začíná australská zima, prostředí Sydney bylo i k hostům přilétajícím z létem prohráté severní polokoule vcelku milosrdné a Univerzita Nového Jižního Walesu pro ně vytvořila zajímavé prostředí. Na jedné straně nabídla vnějškově velmi krásný campus, který ve zvlněné krajině kombinuje prvky britské a středomořské univerzitní architektury, na druhé straně poskytla ubytování v kolejích, které znamenaly i pro skromnější Středoevropany (pokud nezvolili ubytování v drahých hotelech) neočekávaný kulturní otřes. Nevadily tolik společné prostory pro muže a ženy (a to včetně toalet a sprch), jež patří k naturistickému pojetí australské civilizace, jako spíše „azbestové kobky“, temné a neútulné pokojíky, obložené na zdech a na stropě nehořlavými deskami, které svým dočasným obyvatelům slibovaly intimní dotek s jinde tak obávanou „azbestózou“.

Program kongresu se ovšem odehrával ve výstavných sálech, ale ani on nepostrádal dílčí nedostatky. Na rozdíl od propracovaných publikací, jimiž se o pět let dříve vyznačoval kongres v Oslu, se australské pořadatelé spokojili s jednou nepřehlednou brožurou. V ní důkladně promísili údaje o technickém zázemí campusu a o kongresovém programu s otiskem těch referátů, jež organizátoři jednotlivých zasedání včas poslali do Sydney. Takto pojatá publikace je sice na každé stránce ozdobena siluetou Sydneyské opery, ale pro účastníky kongresu zůstala jen chabou orientační pomůckou. V tomto ohledu zůstali norští pořadatelé svým australským následovníkům nedostižným vzorem.

Také dvě zasedání Mezinárodního komitétu historických věd, jichž se s hlasovacím právem účastnili přítomní předsedové národních komitétů historiků, měla pozoruhodný ráz. Odstupující předseda Jürgen Kocka oznámil kandidaturu pouze dvou měst na pořádání příštího kongresu – Amsterdamu a Paříže. Na otázku z pléna, zda nekandidují ještě jiná města, odpověděl, že se sice takové náměty vyskytly, ale byly nedostatečně připraveny, a vyhnul se konkrétnímu sdělení. Prezentace obou kandidujících měst se od sebe zásadně lišily. Zatímco Francouzi poněkud pateticky zdůrazňovali výjimečné postavení Paříže dějinách kultury a ve světové historiografii, Nizozemci názorně předvedli, jak pečlivě mají promyšlen svůj záměr, a nakonec při hlasování jednoznačně zvítězili. Příští, XXI. mezinárodní kongres historických věd se tedy bude konat roku 2010 v Amsterdamu a po organizační stránce pravděpodobně naváže na evropské tradice svých předchůdců. Netřeba však pochybovat o tom, že se na něm v plné míře uplatní také historici z jiných kontinentů. Doufejme, že se mezi nimi čeští dějezpytci neztratí.

Jaroslav Pánek

Mezinárodní bilancování výzkumu střední a východní Evropy: VII. světový kongres ICCEES (International Council for Central and East European Studies)

Ve dnech 25. – 31. července 2005 se konal v Berlíně VII. mezinárodní kongres ICCEES, věnovaný středoevropským a východoevropským studiím. Jeho hostitelem byla Německá společnost pro východní bádání (Deutsche Gesellschaft für Osteuropakunde e. V.),¹ záštitu převzal tehdejší ministr zahraničních

věcí SRN Joschka Fischer. Jednání probíhalo především v prostorách Humboldtovy univerzity v srdci Berlína. Kongres zahájil prezident Polské republiky Aleksander Kwaśniewski, poté účastníky přivítala prezidentka DGO prof. Rita Süssmuth, přítomny

¹ Deutsche Gesellschaft für Osteuropakunde e. V. (DGO) je neziskovou organizací; jejími členy je více než 850 badatelů, novinářů, politiků, ekonomů a ostatních osob. Od svého založení v ro-

ce 1913. Od svého založení sloužila jeho renomované fórum pro studium východní Evropy i pro podporu dialogu Západ – Východ. Její pravidelné výroční konference jsou velice prestižní záležitosti.

byly i další významné osobnosti německého politického života.

Na úvod několik zajímavých čísel. Na kongres přijelo 1 629 badatelů ze 49 zemí, celkový počet účastníků dosáhl 1792 včetně štábu, novinářů a pozorovatelů; předneseno bylo na 1300 referátů v 18 vědních disciplínách. Tradičně nejsilněji byla zastoupena pořádající země – Německo, a to celkem 620 účastníky(!). Početná byla i delegace USA (254 účastníků) a Velké Británie (126 účastníků). Z Finska – země, která pořádala předchozí kongres, – přijelo celkem 118 účastníků, což dokazuje tamní mimořádný zájem o východní bádání.²

Z transformujících se zemí se nejpočetněji prezentovali Rusové s celkem 149 účastníky a Polsko s 51. Je potěšitelné, že letošní česká účast byla podstatně vyšší než dříve – 31 badatelů, zatímco ze Slovenska jich přijelo pouhých 7. V porovnání s tím byla vynikající účast Slovinska a Estonska (11 a 16 zástupců respektive). Ze středoevropských zemí bylo dále zastoupeno 22 účastníky Rakousko a Maďarsko 27. Je ovšem nutno vidět, že i nadále hrají roli finanční možnosti jednotlivých národních historiografií. Kongresu ve finském Tampere v roce 2000 se sice zúčastnilo 449 badatelů z Ruska, napomohla tomu však zejména geografická blízkost obou zemí. V této souvislosti si autor dovoluji připomenout poznámku, kterou zaslechl často i z úst německých účastníků i dalších kolegů, kteří nebyli spokojeni s vysokým kongresovým poplatkem (téměř 200 euro). Podle informace z Bulletinu ICCEES 350 badatelů z východní Evropy dokonce zrušilo svoji účast poté, co si sice zažádali o cestovní granty, ale nedostali finanční podporu. Celkem byl sekretariát kongresu schopen pokrýt jednu čtvrtinu žádostí o podporu dopravních nákladů.³

Letošní kongres probíhal s mottem *Evropa – náš společný dům*, které jakoby evokovalo myšlenky z období gorbačovské perestrojky a mezinárodně-politického uvolňování. Ne náhodou se na panel hodnotící odkaz perestrojky po 20 letech do jednacího sálu doslova natlačilo přes 300 osob. Tematicky byl kongres zaměřen zejména na perspektivy vývoje rozšířené Evropy, na její budoucí strukturu i na otázky způsobu integrace nových členů do jejích institucí a představ. Z tohoto pohledu se dá říci, že hlavní zadání kongresu motivovalo a inspirovalo takové zaměření, v němž se dobře uplatnili zejména

politologové, ale také kulturologie a ekonomické vědy – do značné míry se tak jednalo o pokračování trendu posledních mezinárodních setkání ICCEES.

Zobecňující pohled (E. Voráček)

Vycházím pochopitelně z oficiálního programu kongresu, který se snažím skloubit s osobními poznatky, jež byly omezeny osobní kapacitou a účastí na jednotlivých zasedáních, takže jsou nutně poněkud subjektivní a se zaměřením zejména na ruské, resp. sovětské dějiny a jejich souvislosti. Soustředím se tedy na oblasti, v nichž se podílím na výzkumu, tedy zejména na nejrůznější aspekty nejnovějších dějin Ruska. Kongresové jednání bylo rozčleněno do 19 zkoumaných oblastí, v jejichž rámci proběhlo více než 250 panelů a kulatých stolů s přibližně 1 300 referáty.

Emil Voráček při svém vystoupení na berlínském kongresu, druhý zleva Josef Harna (oba HÚ AV ČR)

V jednání získaly největší prostor následující oblasti: politologie, historie, náboženství a filosofie, z jazykovědy literatura a literární kritika, mezi nové tematické okruhy náležely gender studies, dále etno-kulturní a skupinové vztahy, občanská společnost a životní způsob, politika a mezinárodní vztahy, ekonomika, právo a právní kultura, umění a kultura, komunikace, knihovnictví a archivnictví, ekologie a životní prostředí, vzdělání. Zvláštním tématem byla velice široce pojatá problematika Berlína. Kromě toho proběhlo několik panelů s referáty, které byly jinde nezařaditelné – na základě kongresového programu lze nabýt dojmu, že jich na každém novém setkání přibývá. Paralelně probíhala celá řada velice tematicky podobných či souvisejících sekcí (jednání se konala souběžně celkem v cca 30 jednacích sálech).

Hlavní část kongresových referátů s historickou tematikou představovaly panely věnované ruským dějinám. Můžeme je velice rámcově rozdělit na čtyři nejfrekventovanější skupiny, tak jako tomu bylo již na kongresu v Tampere a ve Varšavě v roce 1995: starší ruské dějiny, dějiny Ruska 18.–19. století, dějiny SSSR a problematika transformace postsovět-

² ICCEES International Newsletter 56 (September 2005), s. 2-3.

³ Většinu udělených cestovních grantů na kongres v Tampere získali účastníci z Ruska. Z celkem cca 600 žádostí o finanční podporu bylo vyhověno více než 500.

ského teritoria. Zvláštní pozici měla opět problematika ruské, resp. dále ukrajinské emigrace. Ze starších ruských dějin byla věnována značná pozornost mj. Kyjevské Rusi, jejímu kulturnímu vývoji, místu okultismu v ruské kultuře či etnickým a náboženským procesům. Hojně diskutována byla rovněž podstata carismu jako mocenského systému a jeho podmíněnost stavem společnosti, a to v období 1650–1917. Nové přístupy k výzkumu ruských imperiálních dějin se projevily mj. ve výzkumu rozvoje ruské byrokracie, ruského nacionalismu, místu pravoslaví v ruských dějinách. Zvýšena pozornost byla věnována problematice občanské společnosti.

Další velký blok reprezentovalo období Sovětského svazu. Ústřední pozornost byla však nyní věnována spíše jednotlivým problémům života v tomto období, často velice konkrétně formulovaným. Na rozdíl od předešlých kongresů již nebyla otázka stalinismu, jednotlivých stránek diktatury, kontroverze ohledně Stalina a jeho vlivu na Sovětský svaz a společnost středobodem zájmu účastníků panelů.⁴ Zaujaly nové výzkumy k utlačování rolníků v SSSR, které vycházejí z dosud minimálně využitých archivních fondů regionálních archivů, přičemž z nich byla patrná intenzivní spolupráce ruských a zahraničních badatelů.

Větší prostor byl v rámci panelů věnován výsledkům postupně rozšiřovaného výzkumu každodenního života – jednak vlivu stalinismu a formám jeho tlaku na rodinu a na jedince a jednak proměnám tohoto tlaku a jejich důvodům (zejména ve 30. letech). Několik panelů bylo věnováno detailnějšímu rozboru postavení některých vrstev sovětské společnosti. Řada panelů byla výrazně sociologizující, zabývající se výzkumem celé sociální vrstvy, resp. sociální skupiny (dělníci, inteligence, aparátníci, nomenklatura). V porovnání s předcházejícími kongresy ve Varšavě a v Tampere byla podstatně větší pozornost věnována výzkumu postavení žen v sovětské společnosti, například jejich údělu v táborech nucených prací GULAG, a to i z hlediska národnostní problematiky (mj. osudy polských žen v sovětském GULAGu a nacistických koncentračních táborech). Zejména v těchto vystoupeních bylo možno pozorovat jistý posun v bádání, nicméně se především jedná o jednotlivé obrazy z příběhů reality života v sovětském stalinismu.

---

⁴ V mezinárodně zastoupeném panelu VIII.17 věnovaném životu v SSSR za stalinismu vystoupil Emil Voráček s referátem *Sociální vývoj v Sovětském svazu ve 30. letech a otázka nových elit*.

Zvláštní pasáží historického bloku, ovšem s výraznějším politologizujícím akcentem byla otázka vlastního rozpadu SSSR a jeho zhroucení, jež následovalo několik let po gorbačovském pokusu o revitalizaci systému s otevřenou koncovkou, resp. pokusu o určitou transformaci. Potvrdila to již i zmiňovaná diskuse na neuvěřitelně početně navštíveném panelu k otázce, jaký smysl dnes pro nás má gorbačovská perestrojka a jak ji posuzovat. S velice pozitivním posouzením jednání M. Gorbačova přišla L. Ševcova, ředitelka moskevské Carnegie Foundation. V ostře polemickém vystoupení, jež místy neslo spíše dikci politického projevu, porovnávala postup a jednání Gorbačova a současného ruského prezidenta V. Putina. Výrazná pozornost byla věnována problematice transformace postsovětského teritoria. Z transformačních problémů se účastníci zabývali zejména problémy politické stability současného ruského státu, jeho zahraniční politiky a dalšího směřování, mj. i vzhledem k účasti Ruska v G8, dále otázkou sociální stratifikace a přetrvávající hluboké sociální polarizace ruské společnosti. Tematika ruských elit byla nejpodrobněji diskutována především v sociologicky a politologicky orientovaných panelech, pro historiky se jednalo o velice vítanou příležitost interdisciplinárního diskurzu. Pozornost byla věnována skupině nových Rusů, otázce inteligence, reprodukci elit, jejich kontinuitě a diskontinuitě v procesu rozpadu SSSR a formování nových států na postsovětském území.

K velmi navštíveným patřily panely s tématy týkajícími se jednotlivých politických proudů v Rusku, ruské levice, pravice, jejich extrémních směrů a jejich reálné politické síly, hodnocení úspěšnosti ruského vedení v ruské transformaci, příčin pádu B. Jelcina a možností „muže bez idejí“ Vladimíra Putina. Regionální problematika byla zkoumána komparativním způsobem zejména z hlediska lokální moci v Rusku (např. z hlediska srovnání účinnosti politické činnosti jednotlivých politických uskupení).

Bilance současné ruské zahraniční politiky transformačního období se zaměřila na dědictví Jelcinovy zahraniční politiky, formulaci a genezi jejích zájmů v Evropě a v Asii, místo ruské národní ideje v zahraniční politice, měnící se vztahy mezi Východem a Západem. Zvláštní pozornost byla věnována bolavému místu ruské zahraniční politiky, a to hodnocení Ruska jako partnera v severovýchodní Asii, včetně jeho účasti v pacifických regionálních blocích.

Nedávno bylo jakoby zcela nové téma – ruská emigrace a vývoj ruského politického myšlení v emigraci – prezentováno velice obšírně na dřívějších kongresech. Přesto jsem však již nezaznamenal žádný

konkrétní panel k eurasijství a jeho vývoji ve 20.–30. letech. K tématu je možno říci, že svůj význam rozhodně neztrácí a v okamžiku, kdy opadá jakási konjunktura, je naopak čas ke klidné rozpravě. Skromně co do rozsahu byly pojednávány i otázky jiných ruských politických filosofii.

Výzkum dějin ostatních teritorií bývalého SSSR je snad (bohužel) podstatně slabší, určitou výjimku zde představují studie, vztahující se k Ukrajině a k Pobaltí. Z ukrajinské problematiky byly prezentovány práce k ideovým dějinám Ukrajiny ve 20. století, problematice vztahu jejích dějin a národní mytologie, dále otázkám vzdělání a průběhu „westernizace“ Ukrajiny v postsovětském období. Zvláštní pozornost byla zaměřena na vztahy Ruska a Ukrajiny a jejich historickým perspektivám. Dalším bohatě zastoupeným tématem bylo Pobaltí. Referáty byly ovšem soustředěny na současnou problematiku, resp. transformační období po rozpadu SSSR. Strukturovaně byly zkoumány otázky politického chování, politických systémů a politických subjektů v jednotlivých zemích v minulosti, současnosti a budoucnosti, tedy témata profilovaná politologicky. Bohužel, doslova minimum pozornosti bylo zaměřeno na kavkazský region. Nepříliš pozornosti z hlediska panelů bylo zaměřeno i na středoasijský region. Určitá pozornost byla věnována problematice ruských Židů, aniž bych ji však považoval za dostačující. Proto mohly být zkoumány pouze určité aspekty. Ty však nestačily, aby si mohl zájemce na panelu udělat širší obrázek o stavu výzkumu (zazněly zde například příspěvky k problematice ruských Židů v období „fin de siècle“, rusko-židovské konfigurace či osudům Židů v SSSR). Tak jako na kongresu v Tampere byla věnována velká pozornost Petrohradu, tak se nyní naskytla příležitost obsáhně se zabývat místem a významem Berlína pro ruskou emigraci.

Jednání kongresu se do jisté míry potýkalo, tak jako obor východoevropských dějin vůbec, s jejich celkovou koncepcí, tj. jejich dalším setrváním jako samostatné disciplíny, či jejich jakýmsi postupným inkorporováním do evropských dějin. Přistupuje však další určitý problém. S rozpadem sovětského bloku se především studium východní Evropy jakoby přesunuje do oblasti regionálních studií. Proto můžeme pozorovat, že odborníci na danou teritoriální problematiku upínají svou pozornost také na specializované světové kongresy: politologické, sociologické, historické. Pravidelně pořádají své kongresy též balkanisté, takže budoucí programy kongresů ICCEES mohou – podle našeho názoru – těžit především ze své interdisciplinarity. Je zřejmé, že hledání vlastního

místa naší tematiky i nadále pokračuje, což vyjadřuje i motto nastávajícího stockholmského kongresu v roce 2010.

Jaká byla účast českých badatelů na berlínském kongresu? (M. Hlavačka, J. Němeček, E. Voráček)

Nepodařilo se nám bohužel zachytit všechna vystoupení českých účastníků, takže alespoň výběrově. Podstatné je, že několik panelů, které se týkaly českých (československých dějin) bylo připraveno a zorganizováno českými účastníky, což je zásadní kvalitativní rozdíl proti dřívějším kongresům ICCEES. V následujícím textu podáváme stručnou charakteristiku sekcí, kterých se čeští historikové aktivně – jako organizátoři panelu, referující či účastníci diskuse – zúčastnili.

Politická funkce diskursů o Evropě v současném stře- doevropském dějepisectví

Předsedajícím této historizující, nicméně k současnosti vztažené sekce byl prof. Miloš Havelka (FHS UK), který také přednesl úvodní podnětný a poněkud provokující referát na téma *Kde se nachází střed Evropy*, v němž se zabýval konstrukcí mentální mapy tohoto regionu. Na něho navázal Miloš Řezník (TU Chemnitz, dříve FF UK), který se snažil vysvětlit, jak politici na základě uplatňování svých dějepisných znalostí (popřípadě dodaných svými poradci) konstruují a podporují své politické cíle. Jako názorný příklad si vybral „meziregion“ bývalého západního Pruska, který se stal v projevech polského prezidenta Kwaśniewského při politických jednáních z představiteli Spolkové republiky Německo údajným vzorovým historickým územím tradičního evropského multikulturalismu. Bochumský profesor turecké národnosti Fikret Adanir využil kongresu k prezentaci historického exkurzu, který se zabýval tím, jak Evropa vnímala Turecko a jeho hranice v průběhu staletí, a nevyhnul se ani kritice současných pozic některých členů Evropské unie v otázce přičlenění Turecka k nové Evropě.

Postavení národnostních menšin postkomunistických zemích střední Evropy

Velice zajímavou, dobře připravenou a v ruském jazyce vedenou sekcí připravil Mečislav Borák a jeho kolegové ze Slezského ústavu Slezského muzea společně s polskými a slovenskými spolupracovníky na téma vznikajících a zanikajících národních identit v postkomunistických státech. Gabriela Sokolová seznámila četné posluchačstvo této sekce s problematikou současného sčítání lidu v České republice a vyjádřila se i k otázce nečekaného vzniku moravské a slezské národnosti. Olga Šrajerovala se zabývala aktivitami slovenské národnostní minority v České republice, zatímco Štefan Štajar z košického Ústavu

sociálních věd AV SR hodnotil postavení maďarské, ukrajinské a romské minority v současné slovenské společnosti. Alexandra Trzcelinska-Polus z Opolské univerzity pak komentovala současnou národnostní mapu Polska a obeznámila auditorium s dikcí a filozofií nového národnostního zákona, který začal nyní platit v Polské republice například ve vztahu k nově vytvářené německojazyčné slezské národnostní skupině.

Středovýchodní Evropa 1918–1945

Pozornost tohoto panelu byla soustředěna na různá témata. Týkala se otázek národnostních, což byl příklad referátu Johna C. Swansona (Utica College, Syracuse University, USA) *Konstituování menšiny: „Němci“ v Maďarsku ve 20. století*, zabývající se historií maďarských Němců, kteří se jako „lidé se dvěma dušemi“ udržovali v meziválečném Maďarsku, přes jejich odsun v polovině 40. let až po jejich zápas o udržení etnika jak na půdě komunistického Maďarska, tak v jednom z německých států. Druhým referátem byl příspěvek z oblasti zahraniční politiky Jana Kuklíka a Jana Němečka (Právnická fakulta UK a Historický ústav AV ČR) *Oduznání mnichovské dohody během druhé světové války*, jenž se zabýval procesem odznamenání mnichovské dohody ze strany tří jejích signatářů – Velké Británie, Francie a Itálie. Třetím a závěrečným příspěvkem byl referát Mieczysława B. B. Biskupského (Central CT State University, USA) na téma *Špionáž, etnická příslušnost a podnikání: polský senátor, jenž byl německým špiónem a příkladem úspěšného Američana*, v němž vyličil příběh L. N. Hammerlinga, polského Žida, narozeného roku 1870 v rakouské Haliči a emigrovavšího do USA, jenž byl za první světové války považován spojeneckými zpravodajskými službami za nebezpečného agenta centrálních mocností, a který se po válce vrátil zpět do Polska, kde financoval lidovou stranu. *Čeká nás 19. století? Vizualní sebereprezentace států střední a východní Evropy po roce 1989*

Bezesporu nejzajímavějším referátem této sekce byl exkurs po změnách, jež za posledních patnáct let zaznamenala Praha z hlediska výstavby a odstraňování monumentálních pomníků, který suverénně provedl Zdeněk Hojda z FF UK. Jeho německý výklad o vnímání historie a její prezentace na veřejných prostranstvích českého hlavního města byl doplněn počítačovou prezentací, kde vedle smíchovského růžového tanku defilovaly i poslední recesistické skulptury Davida Černého. Heidemarie Petersen z lipského GWZO hovořila o kultu sv. Štěpána v současném Maďarsku a Marina Dmitrieva z téže instituce srovnala veřejně prezentovaný vztah

mezi státem a církví v Rusku, respektive Moskvě a na Ukrajině, respektive v Kyjevě na příkladu nových sakrálních staveb.

Rozpad Československa na konci 30. let 20. století

Panel byl organizován Emilem Voráčkem (Historický ústav AV ČR) tak, aby zde byli zastoupeni badatelé ze středoevropských zemí a dosaženo vyváženého pohledu, který zohledňuje především nejnovější poznatky výzkumu. Josef Harna (HÚ AV ČR) se zabýval krizí versailleského systému ve 30. letech a souvisejícími problémy plné závislosti Československa na Francii. Piotr M. Majewski (Ústav dějin, Univerzita Varšava) se soustředil na vývoj postojů Edvarda Beneše vůči sudetským Němcům, a to ve velice širokém rozpětí 1908–1948. Konstatoval postupnou radikalizaci názorů od nadějí mladého Beneše na rozplynutí česko-německých tenzí a vytvoření jednoho politického národa až po rozhodnutí o odsunu. Niklas Perzi (Waldviertel Akademie, Waidhofen/Thaya, Rakousko) hodnotil význam vnějších a vnitřních faktorů na rozbití Československa v letech 1939/39, zejména proč došlo k neúspěchu v budování státu v duchu koncepce politického národa, prosazované T. G. Masarykem i E. Benešem. Slovenskou problematiku ve vztahu k rozbití Československa tematizoval Dušan Kováč (Historický ústav SAV, Bratislava). Diskusi na závěr panelu účelně strukturoval prof. Manfred Alexander (Univerzita Köln), který přišel s poněkud jiným pohledem na konec Československa. Výsledky panelu budou publikovány v samostatném sborníku. *Autonomie v dějinné perspektivě – přechodná etapa vývoje států a společenství*

Jedna z posledních sekcí kongresu byla zorganizovaná Robertem Schweitzerem z Lübecké městské knihovny. Zabývala vztahem samosprávy k národnostnímu hnutí v habsburské monarchii a ve Finsku. Peter Urbanitsch z Rakouské akademie věd podal obsáhlý výklad o vzniku a fungování zemské autonomie v Předlitavsku do roku 1918. Tento výklad doplnil Milan Hlavačka (Historický ústav AV ČR a FFUK) detailnějším pohledem na formování obecní a okresní samosprávy v českých zemích v tomtéž období, kde se především zabýval jejím vztahem k státní byrokracii. Jedním ze závěrů jeho analýzy bylo pak tvrzení, že liberálně pojatá obecní a okresní samospráva vedla v českých zemích jednak k rychlejšímu národnostnímu a územnímu rozdělení na české a německé autonomní území, jednak že česká samospráva nejvýrazněji naplňovala ideu českého státoprávního programu. Ulrike Plath z mohučského Institutu für europäische Geschichte pak prezentovala velice zajímavý referát o formování finské auto-

nomie v 19. století, ze kterého vyplynulo, že Finsko se pod ruskou nadvládou stalo vzorovou gubernií, která díky tradici a liberálně pojaté samosprávě prožila před první světovou válkou nebývalý národnostní a kulturní vzestup.

Změny ve vedoucích orgánech a příští kongres ICCEES (E. Voráček)

Rada ICCEES, jež je nejvyšším orgánem v hierarchii komitétu, zvolila do Výkonného výboru několik nových osob. Z funkce prezidenta odstoupil L. Holmes, na jeho místo Rada zvolila literárního vědce prof. Johna Elswortha (University of Manchester, Velká Británie). Do funkce viceprezidenta byl zvolen prof. Thomas Bremmer (Německo), který byl duší příprav letošního berlínského kongresu. Novými členy Výkonného výboru se stali Kimitaka Matsuzato (Japonsko) a Stefano Garziano (Itálie). Po odstoupení Lydie Ševcovoj (Rusko) tak země, jež jsou středem výzkumného zájmu ICCEES, opět nemají vůbec žádné zastoupení. Ve funkci sekretáře organizace nadále působí prof. Stanislav Kirschbaum z York University v Kanadě.

Nejen pro účastníky konference byl velice užitečný svazek obsahující dodané abstrakty přihlášených konferenčních vystoupení. Jeho podrobnější studium umožňuje učinit si podrobný obrázek toho,

co bylo pro kongres připraveno.⁵ Postupně budou vydány podstatné části materiálů z kongresového jednání, tak jak tomu je vlastně od prvního kongresu v Bannfu. Generálním editorem vybraných materiálů kongresu bude prof. Roger Kanet.

Co se týče příštího, tedy VIII. kongresu ICCEES, na zasedání Rady byla jednomyslně přijata nabídka pronesená Lenou Jonson jménem Švédské společnosti pro výzkum Ruska, Východní a Střední Evropy a Střední Asie (Sweedish Society for the Study of Russia, Eastern and Central Europe and Central Asia) na jeho uspořádání ve Stockholmu. Kongres s mottem *Eurasie – perspektiva širší spolupráce* proběhne ve dnech 23. – 27. července 2010. Všechny potřebné informace jsou přístupné na adrese www.iccees2010.se; s organizačním výborem se lze též spojit prostřednictvím elektronické adresy info@iccees2010.se

Emil Voráček – Milan Hlavačka – Jan Němeček

---

⁵ Vzhledem k tomu, že ve sborníku jsou uvedeny kompletní adresy badatelů včetně internetových spojení, mohou se zájemci o tyto údaje obrátit se žádostí na autora zprávy, a to elektronicky na voracek@hiu.cas.cz. Úplný seznam kongresových referátů a jejich resumé jsou k dispozici na webové stránce www.iccees2005.de

Balkanistické sympozium v Brně

Ve dnech 25. – 27. dubna 2005 se uskutečnilo v Brně v pořadí již šesté mezinárodní sympozium balkanistů, specialistů zabývajících se studiem jihovýchodní Evropy (Balkánu). Tradice brněnských setkání balkanistů se datují od roku 1969, kdy se v Brně konalo I. balkanistické sympozium, na němž mezi sebou diskutovali čeští a slovenští badatelé specializující se na dějiny, jazyk a kulturu balkánských národů. Na letošní sympozium, jež se konalo v historických prostorách Moravského zemského muzea v Brně, se přihlásilo s referáty 115 badatelů z České republiky, Slovenska, Slovinska, Chorvatska, Bosny a Hercegoviny, Srbska a Černé Hory, Makedonie, Bulharska, Rakouska a Ukrajiny. Cílem sympozia bylo představit odborné a metodologické posuny, k nimž došlo v rámci oboru v posledních 10–15 letech, tj. od doby, kdy oblast Balkánu prošla bouřlivými politickými změnami, které dočasně oslabily i vzájemné vědecké kontakty. Spoluorganizátory sympozia byly Historický ústav Akademie věd ČR, Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Český národní komitét

balkanistů, Matice moravská, Moravské zemské muzeum v Brně a Jihomoravský kraj.

Jednání sympozia probíhalo ve třech sekcích – lingvistické, literárněvědné a historicko-politologické. Jednání historiků a politologů zahájil příspěvek Miroslava Tejchmana, předsedy Českého národního komitétu balkanistů (Historický ústav AV ČR Praha), *Česká historická balkanistika v uplynulých deseti letech*. Referující připomenul řadu hodnotných syntéz a monografií, které čeští historici v minulém desetiletí vydali – *Dějiny jihoslovanských zemí*, *Dějiny Řecka*, *Dějiny Bulharska*, *Dějiny Makedonie*, *Dějiny Srbska* aj., zároveň však neskrýval ani určité metodologické zaostávání současné české historické balkanistiky. Následujících 45 příspěvků, přednesených v rámci zmiňované sekce, přineslo pestrý kaleidoskop podnětů pro další odborné zkoumání: od problematiky dějin Byzance a osmanské říše, přes témata dokumentující bohaté tradice česko-jihoslovanských vztahů, sondy do dějin náboženství (zejména pravoslaví a islámu) až po nejaktuálnější otázky související s rozpadem bývalé Jugoslávie, včetně stále palčivého problému Kosova.

Velký zájem účastníků vzbudil kulatý stůl na téma *Regionální spolupráce a problematika národnostních menšin a mezinárodních vztahů na Balkáně*, který organizátoři zařadili do programu v průběhu druhého dne sympozia. Jednání kulatého stolu uvedly referáty bývalé velvyslankyně České republiky v Srbsku a Černé Hoře doc. JUDy Štouračové, zástupkyně Ministerstva zahraničních věcí ČR Mgr. Ireny Götzové, bývalého československého ministra zahraničí a zmocněnce pro lidská práva na Balkáně Jiřího Dienstbiera a zástupce hejtmana Jihomoravského kraje RNDr. Igora Poledňáka. Jak vyplynulo z následné diskuse, Česká republika má velký zájem na stabilizaci situace v oblasti jihovýchodní Evropy. Mezi současné zahraniční priority ČR patří mj. rozvoj spolupráce se Srbskem a Černou Horou, stejně jako s Bosnou a Hercegovinou, tj. se zeměmi, kde Češi již od 19. století pomáhali při rozvoji místní kultury a hospodářství a kde čeští odborníci jsou i v současnosti velmi dobře přijímáni. Zástupce jihomoravského hejtmana dr. Poledňák uvedl řadu konkrétních příkladů postupně se prohlubující spolupráce Jihomoravského kraje se šumadijskou oblastí v Srbsku: podíl Jihomoravského kraje na obnově infrastruktury v Šumadiji, na různých ekologických akcích, výměnných pobytech studentů a učitelů, poskytování stipendií studentům ze Srbska apod.

Další půldenní blok programu sympozia byl věnován významnému brněnskému slavistovi a balka-

nistovi prof. dr. Ivanu Dorovskému, DrSc., v předchozích desetiletích aktivnímu organizátorovi brněnských balkanistických setkání, který v letošním roce oslavil 70. narozeniny. Oceněna byla práce I. Dorovského jako literárního vědce, historika, etnologa i nadšeného propagátora jihoslovanských národů a jejich kultur.

Brněnské symposium napomohlo k obnově dočasně přerušovaných styků českých balkanistů s kolegy ze zemí jihovýchodní Evropy. Potěšitelná byla zejména poměrně vysoká účast mladých badatelů, kteří tvořili skoro polovinu všech přítomných. Jejich příspěvky přinesly do jednání moderní metodologické přístupy a zároveň ukázaly, že balkanistika, která se již od dob svého založení vyznačuje interdisciplinárním charakterem, má předpoklady k dalšímu rozvoji. K dosavadním „klasickým“ balkanistickým disciplínám – jazykovědě, literární vědě, historiografii, etnologii, byzantologii a osmanistice – se v posledních deseti až patnácti letech přidávají i další obory, mj. politologie, antropologie, historická geografie, sociologie aj. Balkanistiku jako široce koncipovanou vědní specializaci to bezesporu může jen obohatit. Příspěvky přednesené na sympoziu hodlají organizátoři vydat v samostatném sborníku s titulem *Studia balkanica bohemo-slovaca VI*.

Ladislav Hladký

Slavkovské výročí: mohla jedna bitva změnit svět?

S předstihem pouhých několika dní před kulatým výročím nejslavnějšího Napoleonova vojenského triumfu, jehož tento občanský císař dosáhl 2. prosince 1805 shodou okolností na našem dnešním státním území, konala se ve dnech 28. a 29. listopadu 2005 v Praze mezinárodní konference *Jakou Evropu ohlašovala bitva u Slavkova?* Úlohy vědeckého a organizačního koordinátora se ujal Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách (CEFRES) v čele s ředitelem Christianem Lequesnem za spoluúčasti a podpory dalších významných institucí – Velvyslanectví Francie v České republice, Akademie věd ČR, Historického ústavu AV ČR, Ministerstva zahraničních věcí Švýcarské konfederace a Ministerstva zahraničí České republiky. Ve více než dvou desítkách referátů se početnému odbornému publiku představili historikové ze šesti zemí, kromě ČR a Francie též z Německa, Polska, Ruska a Švýcarska.

Jak je patrné z názvu, konference si kladla za cíl poukázat na široké společenské souvislosti partikulární válečné události a prizmatem Slavkova se podívat na celou napoleonskou epochu jako na zdroj revolučních impulsů, působících přímo i zprostředkovaně v nejrůznějších oblastech života evropských národů hluboko do 19. století. Obširnou problematiku pořadatelé soustředili do pěti tematických bloků: vedle úvodu věnovaného zařazení slavkovské bitvy do kontextu moderních evropských dějin a jejímu odrazu v historickém vědomí to byla diplomacie a vojenství, dále přenos a šíření soudobých intelektuálních modelů, demografické, ekonomické a společenské procesy a konečně změny v oblasti vědy a techniky. Úvodní slovo k jednotlivým sekcím připravili moderátoři Miloš Havelka (Univerzita Karlova, Praha), Petr Janyška (MZV ČR), Petr Horák (Masarykova univerzita, Brno), Marie–Elisabeth Ducreux (École des hautes études en science sociales, Paříž) a Josef Petráň (Univerzita Karlova, Praha).

První den jednání v refektáři Emauzského kláštera slavnostně zahájil pan Joël De Zorzi, velvyslanec Francie v České republice, za přítomnosti zástupců pořádajících institucí, za francouzskou stranu zejména členů vědeckého výboru konference Christiana Lequesne a M. – E. Ducreux, dále Jacques Revela, Erika Brianda a ředitele pařížské Napoleonovy nadace Thierry Lentze. V historiografickém bloku nastínili Jacques Revel (EHES) a Zdeněk Beneš (UK) široké celospolečenské souvislosti mezi interpretačními modely napoleonského období a zákruty evropského modernizačního vývoje. Poté přišla na řadu tradičně nejvděčnější napoleonská tematika, v níž T. Lentz, Dušan Uhlíř (Slezská univerzita, Opava) a Victor Monnier (Univerzita Ženeva) poukázali na různé příklady Napoleonem inspirovaných revolučních průlomů nejen v taktice a strategii válečných tažení, nýbrž i v tradiční diplomacii.

Blok věnovaný šíření myšlenek, generovaných intelektuálním a společenským kvasem na přelomu 18. a 19. století, uvedl příspěvek Michaela Wenera (EHES) zaměřený na celkovou charakteristiku tohoto pohybu. Miroslav Hroch (UK) poté nastínil složitost procesů vedoucích ke vzniku jednotlivých evropských moderních národů a zdůraznil diferencované působení národovotných impulsů, zatímco Anna Grzeskowiak–Krwawicz (PAN, Varšava) zkoumala vazby mezi univerzálními osvícenskými modely občanské vlády a vznikajícími národními ideologiemi. Milena Lenderová (Univerzita Pardubice) upozornila na šíření ideových přenosů mimo politickou a veřejnou sféru a na jejich zprostředkované působení při rozvoji ženského hnutí. Vliv aktuální společenské objednávky na podobu „obrazu druhého“ demonstrovala na příkladu vzájemné americko-francouzské revoluční reflexe Svatava Raková (Historický ústav AV ČR), Martina Ondo–Grečenková (tamtéž) poukázala na význam stereotypů ve francouzském vidění habsburské monarchie.

Druhý den zahájil jednání, které se přemístilo do reprezentačních prostor Akademie věd ČR, člen Akademické rady Radomír Vlček v zastoupení předsedy AV ČR Václava Pačese. V bloku zasvěceném tematickému dědictví školy *Annales* se autoři příspěvků soustředili na vývoj dlouhodobých procesů a na pohyby uvnitř různých sociálních struktur a vrstev: Eduard Maur (UK) nastínil základní trendy

demografických přeměn, Jiří Musil (CEU Budapešť) srovnal charakter a dynamiku městského osídlení ve vybraných oblastech Evropy a Jürgen Schlumbohm (Max–Planck–Institut für Geschichte, Göttingen) sledoval reformní impulsy ve venkovském prostředí. Otázkami souvisejícími s věroučným zakotvením jedince se zabýval Zdeněk Nešpor (UK), který uvedl praktiky lidového náboženství v Čechách, Lena Novotná (Lauderova škola a gymnázium při Židovské obci, Praha) se věnovala rozdílu v postavení Židů v evropských zemích.

Poslední sekce k vědecko-technickým inovacím tematicky těsně navazovala na blok o cirkulaci myšlenkových modelů, které byly současníky rovněž chápány jako výsledky racionální vědy. Pronikání technologických novinek do prostoru střední Evropy zmapovala Marcela Efmertová (ČVUT), Eric Brian (EHES, Institut national de la démographie) ukázal mechanismus a dynamiku šíření vědecké metody na příkladu demografické statistiky, Anna Matalová (Mendelianum–Moravské muzeum, Brno) hovořila o převratu v genetice a Dmitrij Bajuk (Ruská akademie věd, Moskva) podal přehled ruské recepce evropského myšlení i vědeckých objevů v průběhu 19. století. Konferenci uzavřelo shrnutí dílčích závěrů a poznatků, které provedl Milan Hlavačka (HÚ AV ČR).

Hojně navštíveného vědeckého setkání se v průběhu dvou dnů zúčastnilo na dvě stě zájemců. V živých diskusích se vedle faktických doplňků a rozvinutí myšlenek z referátů občas ozvaly i polemické či nesouhlasné názory; tuto skutečnost pořadatelé zaznamenali s potěšením, neboť fundovaná oponentura tvoří jeden z předpokladů rozvoje vědy. Společenský lesk události dodalo přátelské setkání v Buquoyském paláci, pořádané Velvyslanectvím Francie v předvečer konference, a společenský večer ve vile Lanna, sezvaný Akademií věd ČR. Tištěná podoba příspěvků bude přístupná ve francouzské a české jazykové verzi, které společně připravuje CEFRES a Historický ústav AV ČR: CEFRES se chystá publikovat jejich výběr v řadě *Cahiers du CEFRES*, HÚ uveřejní všechny dodané příspěvky v konferenčním sborníku, který by měl vyjít koncem roku 2006.

Svatava Raková

Nové pohledy na revoluci 1848/1849

Ve dnech 10. – 11. února 2005 se v Praze konalo řádné zasedání česko-slovensko-francouzské komise historiků ve spolupráci CEFRES, Historického ústavu AV ČR a Historického ústavu SAV. V jejím rámci se v duchu zavedené tradice uskutečnilo ve slavnostních prostorách vily Lanna vědecké sympozium, pro které čeští pořadatelé zvolili název *Nové pohledy na revoluci 1848/1849*. Záštitu nad významným mezinárodním oborovým setkáním převzal Historický ústav AV ČR; zajištěním vědeckého programu i organizačními povinnostmi byl pověřen Milan Hlavačka, vedoucí oddělení dějin 19. století HÚ, který též moderoval některé části jednání. Obě zahraniční delegace vedli již tradičně předsedové národních částí komise: za francouzskou stranu prof. Bernard Michel (Univerzita Paříž I – Sorbona), za slovenskou Dušan Kováč z Historického ústavu SAV.

Čas, který „oponou trhnul a změněn svět“, inspiroval celou řadu přínosných, neotřelých a leckdy i provokujících příspěvků. Přednášející vesměs usilovali vnést svěží, nově strukturované pohledy na tradiční otázky příčin, průběhu a důsledků první (a dosud jediné) celoevropské revoluce, řada dalších pak tematizovala další, v české historiografii méně frekventované motivy: symboliku revoluce, revoluční politickou kulturu, mimopolitické (genderové, generační) momenty, revoluci jako impuls k přetváření a obsazování veřejného prostoru. Po přednesení zdravic z úst ředitele CEFRES Christiana Lequesne, Bernarda Michela a ředitelky HÚ AV ČR Svatavy Rakové uvedl vědeckou část zasedání zastřešujícím pohledem Jiří Kořalka, který v příspěvku s provokativním názvem *Kolik bylo revolucí v roce 1848 ve střední Evropě?* položil důraz na rozlišení pojmů revoluce, revoluční vlna a revoluční reforma. Na geograficky stejně širokém poli se ocitl i Dušan Škvarna (FF UK Bratislava), který zkoumal *Kontinuitu a diskontinuitu v revolucii 1848/49 v střední Evropě*. Jiří Štaif (FF UK Praha) zaměřil pozornost na variabilitu důsledků revolučních událostí v referátu *Konec revoluce 1848/1849 a společnost v Čechách*. V biografické sondě *Aristokratka a revoluce 1848* demonstroval Eduard Mikušek (SOA Litoměřice, pobočka Žitenice) na příkladu vztahu šlechtičny Anny Bertý Lobkowiczové k revolučnímu dění možnost aplikace genderového přístupu. Na jiný „mimopolitický“ aspekt revoluční situace poukázal Roman Holec (FF UK Bratislava) v příspěvku *K strategii správaní sa a tvorbe histo-*

rickeho mytu na príklade rodu Pechy, v němž představil jednotlivé členy uherského hraběcího rodu Pechy ve zcela protichůdných, generačně motivovaných postojích. Rudolf Kučera (FF UK Praha) prokázal na metamorfózách politické kariéry Josefa Alexandra Helferta vliv revoluce na prohloubení konzervativní orientace některých politiků. Důsledky revoluce na modernizaci státního aparátu se zabývala Magdaléna Pokorná (HÚ AV ČR a FF UK Praha) v referátu *Veřejné mínění v letech 1848/49 v českých zemích: vytváření – podoba – sledování*, v němž konstatovala, že budovaná síť konfidentů neměla účel přímočarě represivní, nýbrž sloužila především k zjišťování nálady obyvatelstva v demokratizující se společnosti.

Další blok jednání zahájil Jan Randák (FF UK Praha), který analyzoval revoluční nálady v příspěvku *Náboženské symboliky a komunikace české společnosti v revoluci 1848/1849*. Moravské revoluci se věnoval Pavel Cibulka (HÚ AV ČR Brno), který sledoval její reflexi v listu *Politisches Wochenblatt* a zejména postoje redakce vyjádřené v politických představách Petra Chlumeckého a Otty von Hingenau. O státoprávních otázkách hovořila Catherine Horelová z pařížské Sorbonny referátem *Les projets de fédération en 1848/1849*. Na evropskou dimenzi uherské revoluce upozornil Dušan Kováč (HÚ SAV Bratislava) referátem *Slovenské povstanie roku 1848/1849 v uherskom a európskom kontexte*. Výlučně historiografický příspěvek přednesl Alain Soubigou z pařížské Sorbonny; *Les nouveaux courants de l'historiographie française sur 1848* představují podle něho díla Maurice Agulhona, Gérarda Noiriela či Bernarda Michela. Dva odlišné světy před a po revoluci z hlediska liberální politické kultury nastínil koordinátor celého sympozia Milan Hlavačka (HÚ AV ČR a FF UK Praha) v referátu *Revoluce 1848/1849 a počátky liberální politické kultury v českých zemích*.

Na závěr prvního dne jednání představil Jan Němeček, vedoucí oddělení dějin 20. století HÚ AV ČR, nejnovější výsledek systematické kolektivní ediční práce – publikaci *Československo-francouzské vztahy v diplomatických jednáních 1940–1945*, k níž připojil výklad geneze edice, uvedl technické obtíže doprovázející její vznik a předestřel možnosti její výtěžnosti; prezentace i kniha se setkaly s živým zájmem zejména francouzských delegátů a s plodným diskusním ohlasem. Příští zasedání česko-slovensko-francouzské komise historiků by se mělo

konat v roce 2007 v Paříži, téma jeho vědecké části, navržené francouzskou stranou, zní *Místa paměti ve střední Evropě*. Příspěvky z pražského zasedání

budou otištěny ve sborníku *Moderní dějiny*, vydávaném HÚ AV ČR.

Milan Hlavačka – Tomáš Pavlíček

Brněnská konference o moravském paktu

Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity uspořádal v Brně ve dnech 10. a 11. listopadu vědeckou konferenci *Moravské vyrovnání z roku 1905 – možnosti a limity národnostního smíru ve střední Evropě*. Spolupořadatelé tohoto významného mezinárodního setkání se staly Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy – prameny, země, kultura, Matice moravská a brněnská pobočka Historického ústavu AV ČR. Sté výročí uzavření tzv. moravského paktu poskytlo vhodnou příležitost k zamyšlení nad tím, nakolik jsou přístupy k dosažení národnostního kompromisu, uplatněné na počátku 20. století mezi představiteli českého a německého národa na Moravě, aplikovatelné i v jiné době a na jiných místech středoevropského prostoru. Účastníci konference se rovněž nemohli vyhnout otázce, zda mohl moravský pakt dlouhodobě přispět k řešení národnostní otázky v Habsburské monarchii, pokud by její existence nebyla ukončena sebevražednou účastí ve Velké válce. Přítomní historikové z České republiky, Maďarska, Německa, Polska, Rakouska, Slovenska, Slovinska a USA již svoji početnou účastí vyjádřili pochopení pro naléhavost těchto problémů v současnosti i v minulosti. Historický ústav AV ČR svými referáty zastupovali Milan Hlavačka a Pavel Cibulka.

Při popisu konferenčního dění bych se chtěl vyhnout obvyklému výčtu přednášejících a jejich referátů; mým úmyslem je spíše postižení hlavních témat, o nichž účastníci zasedání často živě diskutovali. Výchozí bod představoval samotný moravský pakt, jehož jednotlivé principy byly podrobeny hlubšímu rozboru. Šlo zejména o sledování zrodu myšlenky národních kurií uvnitř zákonodárných sborů a přenesení tohoto principu i na voličstvo, dále analýza aplikace kvalitativních a kvantitativních hledisek při rozdělování mandátů uvnitř jednotlivých kurií moravského sněmu, debata o úloze Národní strany a střední strany moravského velkostatku při prosazení vyrovnání apod. V centru zájmu se ocitl i tzv. lex Perek a problém jeho uplatnění v školské praxi na Moravě a později také v československém státě. Z politologického hlediska byl moravský pakt zkoumán prizmatem teorie kon-

soviální demokracie. Celistvý pohled na moravský pakt doplnily sondy do komunální politiky na příkladech měst Brna, Jihlavy a Znojma. Pozornosti se také dostalo dozvukům vyrovnání v podobě tzv. druhého moravského paktu, který názorně dokumentoval tezi, že všechny uzavírané národnostní kompromisy měly dočasnou platnost. Tato z odstupu viditelná skutečnost nebránila ovšem pokusům k napodobení moravského paktu v jiných částech podunajské říše. K doložení tohoto jevu se organizátorům podařilo zajistit referáty týkající se vyrovnání v Halliči a Bukovině.

Širokou tematickou oblast představovaly národnostní problémy v těch zemích Habsburské monarchie, v nichž z jakýchkoliv důvodů ke komplexnímu řešení národnostních rozporů nedošlo, např. v UherSKU, Chorvatsku, Dalmácii, Přímoří a v slovinských zemích. Rozšíření spektra otázek přinesl pohled na národnostní konflikty v jednojazyčné zemi – v Salcbursku. Největší zájem ovšem logicky vzbudily národně politické poměry v Čechách, a to v samosprávných orgánech, v obchodních a živnostenských i v advokátních komorách. K dotvoření pohledu na nezdar českého vyrovnání nesporně přispělo i zhodnocení politické role českého místopředsedy Františka knížete Thun-Hohensteina.

Vhodným doplněním vědeckého programu byla exkurze do budovy Ústavního soudu České republiky, v níž v letech 1878 až 1918 sídlil moravský zemský sněm a která byla místem bouřlivých jednání z podzimu 1905, vedoucích k uzavření moravského paktu. Na konferenci nedocházelo ke glorifikaci moravského vyrovnání, ale naopak bylo několikrát zdůrazněno, že uklidnění výbušné situace mezi dvěma národy bylo dosaženo za cenu jejich oddělování, což ztěžovalo vytváření multikulturní společnosti v habsburské monarchii. Celý průběh jednání ukázal účelnost a plodnost srovnávání vývoje v jednotlivých zemích střední Evropy. Snad nebudu příliš přehánět, když závěrem uvedu, že všichni přítomní si ze setkání odnesli velmi příznivý dojem.

Pavel Cibulka

Mezinárodní konference *Integrace a dezintegrace ve střední Evropě*

Ve dnech 29. 3. – 1. 4. 2005 se v Praze konala mezinárodní vědecká konference *Integrace a dezintegrace ve Střední Evropě. Plány a realita*, kterou pořádal Historický ústav AV ČR ve spolupráci s Maďarským kulturním střediskem a Nadačním fondem Albína Bráfa. Vědeckou záštitu nad jejím průběhem převzal Historický ústav AV ČR, organizačním zajištěním byl pověřen tříčlenný pracovní tým z HÚ vedený Marcellou Rossovou. Jednacími jazyky byla angličtina, němčina, maďarština a čeština. K příspěvkům předneseným v češtině a maďarštině obdrželi účastníci konference cizojazyčná resumé.

Wilhelm Brauneder z Právnické fakulty Vídeňské univerzity (uprostřed) přednáší referát, zleva Jaroslav Pánek, zprava Milan Hlavačka (oba HÚ AV ČR)

Konference, na níž vystoupily téměř tři desítky významných vědců z akademických i univerzitních pracovišť, z toho třináct zahraničních (především z Maďarska, Německa, Slovinska a Rakouska), byla od počátku koncipovaná jako nadnárodní, mezioborové setkání historiků, literárních vědců, politologů a právníků. Spektrum řešených otázek zahrnovalo zejména teoretické i reálné integrační a dezintegrační pokusy, modely a projekty, které se ve středoevropském prostoru objevily od počátku 19. století do roku 2004 – data, kdy skupina středoevropských států vstoupila do Evropské unie. Přednesené příspěvky přiblížily úsilí o duchovní, politické a hospodářské propojení národnostně pestrého prostředí střední Evropy, roli rakousko-uherské monarchie jako možného integračního modelu (dualismy, tria-lismy, federalismus) a vliv první světové války a jejích následků na meziválečné dostředivé i odstředivé procesy. Ačkoli těžiště jednání náleželo jednoznačně staršímu období, několik závěrečných příspěvků se dotklo i vývoje po roce 1945, zejména situace na sklonku sovětské éry a po jejím zániku. Jednotlivé jednací bloky uzavíraly dlouhé a plodné diskuse.

Konferenci zahájil první místopředseda Senátu Parlamentu České republiky Petr Pithart. Na jeho řeč navázal velkým vstupním referátem *The Bohemian Crown and the Hapsburg Monarchy: Models of Central European Integration at the Onset of the Modern Age*, předznamenávajícím téma konference v široké historické retrospektivě, ředitel Historického ústavu AV ČR Jaroslav Pánek. Následovaly přednášky, řazené chronologicky: *Vom Europa der Staatenbünde 1815 zum Europa der Bundesstaaten 1848/49* (Wilhelm Brauneder), *Federation, United Europe and European Union /Palacký, Kossuth, Duna-Federation/* (István Fried), *Revolution 1848 und die Frage der wirtschaftlichen Union Böhmens mit Deutschland* (Milan Hlavačka), *Ján Kollár, velký kreátor* (Róbert Kiss Szemán), *Connecting and Dividing Factors: Our National Tradition* (Barna Abrahám).

Příspěvkem Martiny Lustigové Karel Kramář a střední Evropa přešla konference do 20. století s příspěvkem *Koncepce „německé“ Mitteleuropy a Rakousko-Uhersko 1914–1918* (Petr Prokš), *Rechts-idee, Mitteleuropa und Donauföderation in der Gedankenwelt des Adels nach 1918* (Lothar Höbelt), *Od dezintegrace po 1. světové válce ke snahám o opětovné sblížení ve 2. polovině 20. let* (Jan Hájek a Vlastislav Lacina), *E. Beneš a M. Hodža – dva přístupy k integračním plánům ve střední Evropě* (Jan Němeček), *Středoevropská zkušenost v díle Richarda Coudenhove-Kalergiho* (Jiří Georgiev), *Plány na federaci a rozpad rakousko-uherské monarchie* (László Szarka), *Pohled českých katolíků a politického katolicismu na integraci střední Evropy v meziválečném období* (Michal Pehr), *Rozpad sovětzované střední Evropy a Gorbačovova perestrojka* (Emil Voráček). Judit Hambergerová se věnovala *Prvkům integrace a dezintegrace v době rozpadu Československa 1992*, Imre Szilágyi *Integraci, dezintegraci a autonomii v jihoslovanské politice a dějinách*.

Poslední den jednání byl orientován na problematiku soudobých dějin: *Unity Makes Strength: The Slovenes and Neo-Slavism* (Irena Gantar Godina), *Territorial Changes of the Central Europe like a Palimpsest* (Eva Semotanová), *Anders aber/ doch gleich in Mittel-Europa* (László Ódor), *Myšlenka dunajsko-oderského průplavu a její realizace v 19. a 20. století* (Ivan Jakubec). Závěrečný referát Jürgena Siebecka *Anmerkungen eines „Berufseuropaers“* přenesl účastníky konference do praktického dění v Evropské unii.

Pořadatelé se postarali též o řadu doprovodných společenských akcí. Samotnému jednání, které probíhalo ve Velkém sále Maďarského kulturního střediska a v budově Akademie věd České republiky, předcházelo přátelské setkání ve Sklepní galerii MKS v Rytířské ulici za účasti velvyslance Maďarské republiky Istvána Szabóa. V průběhu konference pak pan István Szabó uspořádal pro účastníky recepci ve své soukromé rezidenci v pražských Dejvicích, na níž se objevili též velvyslanci dalších na jednání zúčastněných zemí – Rakouska, Německa a Slovinska. V předvečer závěrečného jednání se konala

další slavnostní recepcie provázená koncertním programem v prostorách kostela Srdce Ježíšova v Praze na Smíchově. Úroveň konference byla již během jednacích dnů i po jejím skončení hodnocena velmi kladně, a to ze strany domácích i zahraničních účastníků; tento úspěch byl jedním z důvodů, proč mají maďarští a rakouští kolegové v úmyslu navázat na pražské jednání dalšími tematickými setkáními. Z materiálů konference se v současné době připravuje cizojazyčný sborník.

Marcella Rossová

Napoleonské války a historická paměť

Ve dnech 21. a 22. dubna 2005 se v Brně uskutečnila jedna z prvních akcí plánovaných u příležitosti 200. výročí bitvy u Slavkova. V sídle Kanceláře ombudsmana ČR se konala mezinárodní vědecká konference nazvaná *Napoleonské války a historická paměť*, které se zúčastnili badatelé z České republiky, Polska a Rakouska. Významu největšího vojenského střetnutí první poloviny 19. století na našem území odpovídal reprezentativní výčet pořadajících institucí, samotné místo konání i počet referujících účastníků. Úvodním slovem k tomu přispěli ombudsman JUDr. Otakar Motejl a JUDr. Eliška Wagnerová, PhD., místopředsedkyně Ústavního soudu ČR.

Organizátoři (Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura; Matice moravská v Brně; Historický ústav AV ČR v Brně; Historický ústav FF MU; Muzeum Brněnska) zaměřili svoji pozornost především na „druhý život“ napoleonských válek a na reflexi těchto událostí

v nejrůznějších oblastech života, myšlení a kultury různých národních společností ve středoevropském prostoru. Stranou pro tentokrát zůstaly „velké dějiny“ a význam Napoleonovy epochy pro politické a geografické proměny Evropy.

Zamýšlený interdisciplinární náhled na fenomén napoleonských válek se odrazil ve spektru přihlášených referátů i v názvech jednotlivých tematických bloků (*Napoleonské války a jejich reflexe v historiografii; Dobový obraz napoleonské Francie a Francouzů; Tradice napoleonských válek v kultuře a společnosti; Napoleonské války v místní paměti, lidové tradici a materiálové kultuře*). Ve sborníku, který vyšel na sklonku roku 2005, byly otištěny více než tři desítky referátů z oblasti historie a pomocných věd historických, historiografie, pedagogiky, literatury, filmu, hudby, historie umění a právní kultury.

Aleš Vyskočil

Kulatý stůl *Cesty historické geografie – centra, trendy, projekty, perspektivy*

Dne 26. ledna 2005 se v příjemné, neformální atmosféře konal v Historickém ústavu AV ČR kulatý stůl, věnovaný historické geografii jako mezioborové disciplíně a jejím aktuálním podobám. Sešli se zástupci nejrůznějších oborů, kteří mají co říci ke vztahu člověka a přírody, jejich vzájemnému ovlivňování v minulosti i v současnosti – historikové, geografové, geoinformatikové, kartografové, archiváři, stavební a lesní inženýři, pedagogové a další. Představili své projekty, navzájem se informovali o nových postupech a zamysleli se nad přínosem svých oborů pro základní i aplikovaný výzkum, ale také pro zachování paměti krajiny a environmentální osvětu v řadách nejširší veřejnosti. Jednotlivé příspěvky vyšly ve sborníku *Historická geografie 33*, Praha 2005.

Pavel Chromý z Přírodovědecké fakulty UK v Praze, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, se vyslovil se k pojetí historické geografie v Česku v posledních třiceti letech. Ivan Bičík ze stejného pracoviště prezentoval projekt, týkající se výzkumu využití půdy (historický *land-use*) v Česku, který mapuje změny ve využívání jednotlivých ploch zemědělské půdy podle katastrů obcí od roku 1845. Aleš Nováček představil projekt Dlouhodobé vývojové trendy polarizace prostoru v Česku, úzce se dotýkající dnes velmi aktuální otázky utváření regionů. Jan Munzar z Ústavu geoniky AV ČR v Ostravě, pobočka Brno, pohovořil o svém dlouholetém bádání o povodních jako faktoru způsobujícím ztrátu historické paměti krajiny. Otázku starých map a plánů,

jejich uložení a zpřístupňování otevřel Abdulla Azzani z Katedry geoinformatiky Univerzity Palackého v Olomouci. Informoval o pokusu získat při heuristice pro Atlas krajiny České republiky přehled o stavu zpracování mapových sbírek v archivech a muzeích na základě dotazníku určeného vybraným institucím.

O projektu Historický atlas měst České republiky promluvili Josef Žemlička a Robert Šimůnek z Historického ústavu AV ČR. Eva Semotanová (Historický ústav AV ČR) a Ondřej Felcman (Historický ústav FHS UHK, Hradec Králové) představili atlasové zpracování Kladska (atlas vyšel na podzim 2005). Eva Semotanová se dále zmínila o projektu vědeckého atlasu českých dějin, který je součástí Výzkumného záměru Historického ústavu AV ČR. Petr Fencl z Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů v Brandýse nad Labem a Ivan Roček z Lesnické a environmentální fakulty České zemědělské univerzity v Praze přiblížili posluchačům výpovědní hodnotu starých map pro lesní inženýry. Širokou škálu

možností, které nabízí výpočetní technika, předvedli na příkladu stabilního katastru Vladimír Brůna, Kateřina Křováková a Václav Nedbal z mostecké Laboratoře geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Třebíčský historik Rudolf Fišer využil unikátně dochované písemné prameny o jednotlivých domech židovského ghetta v Třebíči a indikační skicu jako podklad ztvárnění hmotové rekonstrukce, kterou provedli příslušní odborníci. Peter Chrastina z Filozofické fakulty Univerzity Konstantína Filozofa z Nitra seznámil posluchače se stavem historické geografie na Slovensku. Na závěr jednání prezentoval studii o Trenčínské kotlině jako morfologickém, sídelním a hospodářském fenoménu povrchu velké části Slovenska, jejím historickým vývoji a současných perspektivách.

Velká pozornost byla věnována příspěvkům, týkajícím se výuky historické geografie na vysokých školách (Jiří Dvořák z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, František Musil z Historického ústavu FHS UHK v Hradci Králové). Uplatnění historické geografie v praxi urbanizmu předvedly názorně Hana Hermová a Lada Šošolíková ze Stavební fakulty ČVUT v Praze na dvou projektech rekonstrukce městského a vesnického prostoru.

Kulatý stůl, jak doufáme, založil tradici setkávání všech zájemců o historickou geografii. Tuto skutečnost potvrdila konference Historická krajina a mapové bohatství Česka – prameny, evidence, využívání, zpřístupňování, konaná 25. ledna 2006 opět v Historického ústavu AV ČR za velkého zájmu odborníků.

Eva Semotanová

Konference *Historická krajina a mapové bohatství Česka: prameny, evidence, zpřístupňování, využívání*

Stejnomená konference, která se z iniciativy Komise pro historickou geografii při Historickém ústavu AV ČR konala na pražském Proseku dne 25. ledna 2006, navazuje na loňské zasedání historických geografů (viz předchozí příspěvek E. Semotanové) a chce tak vytvořit tradici pravidelných vědeckých setkávání představitelů tohoto interdisciplinárního oboru na půdě HÚ. Za cíl si kladla výměnu informací vztahujících se k postupující digitalizaci mapových sbírek a obecně k možnostem digitalizace v historickogeografické a kartografické práci, a to jednak v návaznosti na potřebu ochrany starých mapových děl jakožto součásti kulturního dědictví

národa, jednak z hlediska přínosu výpočetní techniky pro studium vývoje krajiny v širokém dějinném i společenském kontextu.

V průběhu konference, které se tentokrát zúčastnilo již 120 odborníků včetně zahraničních (Německo, Polsko, Slovensko), zazněly dvě desítky příspěvků. Několik z nich se týkalo samotné otázky digitalizace historických mapových podkladů: Kateřina Křováková informovala o aktuálním stavu nabídky historických map na serveru <http://oldmaps.geolab.cz/>, na němž jsou k dispozici základní mapování českých zemí 18. a 19. století (Müllerova mapa, I., II. a III. vojenské mapování); specializovaný charakter

má Digitální mapový archiv České geologické služby, o jehož službách informoval Robert Tomas. Digitalizace mapových děl probíhá i na úrovni jednotlivých archivů, především těch, které ve svých sbírkách obhospodařují mapová díla klíčového významu – jde tu zvláště o Národní archiv (o digitalizaci indikačních skic stabilního katastru hovořil Libor Gottfried), staré plány Prahy se digitalizují v Archivu hlavního města Prahy (Eva Bílková – Tomáš Dvořák).

Z jednání tohoto bloku mj. vyplynulo, že problematice digitalizace a badatelského zpřístupnění mapových děl by bylo do budoucna vhodné věnovat specializovanou internetovou stránku, jež by evidovala webové prezentace zúčastněných pracovišť a tím přispívala k lepší vzájemné informovanosti o aktuálním postupu prací a tím i lepší koordinaci vzájemné spolupráce, a současně mohla sloužit i zájemcům o historické mapy z řad široké veřejnosti jako „startovací“ stránka na cestě k získávání detailnějších informací o předmětu jejich zájmu.

Možnosti, jež se digitalizací mapových děl a využitím možností výpočetní techniky při jejich interpretaci nabízejí, se ukázaly jako velmi široké a před pár lety ještě netušené. Jako zcela reálné se v dohledné budoucnosti jeví trojrozměrné modelování historické krajiny na základě vojenských mapování 18. a 19. století (Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem), z hlediska dějin kartografie jsou velmi přínosné analýzy badatelů z katedry mapování a kartografie Fakulty stavební ČVUT Praha, kteří sledují vývoj přesnosti zachycení sítě lidských sídel i terénu na historických mapách od počátku 18. století (Miroslav Mikšovský na konferenci demonstroval tyto výzkumné metody na příkladu východní a jihovýchodní části Jindřichohradecka). Související problémy řeší badatelé z Fakulty aplikovaných věd Západočeské univerzity v Plzni, oddělení Geomatiky (Václav Čada, Martina Vichrová), kteří informovali o metodách hodnocení polohové a

geometrické přesnosti prvků II. vojenského mapování; technickými otázkami polohové nepřesnosti starých map a možnostmi její kompenzace při badatelském využití těchto podkladů se zabývá Lubomír Soukup z UTIA AV ČR Praha.

Ke studiu historické krajiny a jejích proměn na příkladu územních celků rozličné velikosti i charakteru a v různě dlouhých časových obdobích obrací dnes paralelně pozornost několik badatelů – na konferenci byly představeny příklady z Třeboňska (Kateřina Křováková), Benešovska a Mladoboleslavska (Lenka Uhlířová) a Doupovských hor (Pavel Raška). Několik badatelů se v posledních letech věnuje výzkumu terénních reliktních historických komunikací, Tomáš Velímský demonstroval možnosti této specializace v oblasti Děčínska a Šluknovského výběžku. Specifický typ kartografických pramenů – lesnické mapy představil a jejich výpovědní hodnotu na několika příkladech ukázal Ivan Roček.

Badatelé z Katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK Praha (Ivan Bičík, Pavel Chromý) prezentovali výseky z aktuálně řešených otázek problematiky *land-use*, především pak změny ve využití země (podíl orné půdy, lesů atd.) od 40. let 19. století do současnosti; sondu na pomezí hospodářských a sociálních dějin (proměny krajiny rurálního prostoru v zázemí průmyslového centra během 2. poloviny 19. století) představili brněňští badatelé Aleš Vyskočil (Historický ústav AV ČR), Pavel Klapka a Stanislav Martinát (Ústav geoniky AV ČR) na příkladu regionu Blanenska. Mikrosonda vycházející z aktuálních výzkumů pro libeňský svazek Historického atlasu měst ČR (čtyři fáze vývoje krajiny Libeňského ostrova) prezentovala Eva Semotanová, na historickou krajinu jako objekt hodný ochrany a památkové péče (na příkladu regionu Podyjí při moravsko-rakouské hranici) poukázala Milada Rigasová. Možnosti srovnání s českým prostředím nabízí sonda do rekonstrukce vývoje krajiny v mikroregionu v oblasti Bakoňského lesa, prováděná na základě map vojenských mapování, tedy podkladu jednotného pro celou někdejší rakousko-uherskou monarchii (Peter Chrastina).

Plné znění přednesených referátů, opatřené poznámkovým aparátem, obrazovými přílohami a rovněž kontaktními adresami na jednotlivé badatele, bude otištěno ve sborníku *Historická geografie – Supplementum I.*, který vyjde na podzim 2006.

Robert Šimůnek

Pozdně středověké testamenty v českých městech

Poslední listopadový den roku 2005 se v konferenčním sále budovy Historického ústavu v Praze konalo kolokvium věnované specifickému druhu písemného pramene – posledním pořízením, tedy testamentům. Pořádal jej Historický ústav společně s Archivem hlavního města Prahy a Ústavem českých dějin FF UK v Praze, účastnilo se jej kolem padesáti zkušenějších i mladších historiků a archivářů z Čech, Moravy, Slovenska a Německa. Téma umírání a smrti inspirovalo v posledních letech řadu odborných historických, etnografických i sociologických studií o historii všedního dne člověka raného i mladšího novověku, pro dějiny českého středověku však zůstávalo dlouho nezpracováno. Tento stav byl způsoben především torzovitostí dochovaných pramenů, ale také nesourodostí právních zvyklostí v české společnosti do konce 15. století a jejich odlišností od dob mladších. Jedním z nejdůležitějších výsledků listopadového kolokvia bylo proto samotné zahájení diskuse nad metodologií odborné práce s testamenty a nad způsoby jejich vyhodnocování, z níž vyplynul rámcový přehled současného stavu výzkumu. Ukázalo se, že na řadě odborných pracovišť probíhají menší projekty zaměřené na zpracování jednotlivých testamentů v nich obsažených. Kolokvium dalo jejich řešitelům první větší prostor k představení dílčích výsledků

Eva Doležalová, František Šmahel (oba HÚ AV ČR), Václav Ledvinka a Kateřina Jíšová (oba Archiv hlavního města Prahy) u předsednického stolu

nebo na přípravu databázového vyhodnocení údajů před úzce specializovaným auditoriem. Během jednání se objevilo také několik dalších interdisciplinárních témat vztahujících se k problematice testamentů, např. právní vědomí středověkého člověka či vnímání času ve středověku. Lze jen doufat, že tento slibný počátek bude impulsem pro další setkání a že také vydání připravovaného sborníku přispěje k rozvinutí diskuse o poznávacích možnostech, které závěti jako specifický druh pramene nabízejí.

Eva Doležalová

AKTUALITY A INFORMACE

Prezentace sborníku o prezidentských dekretech v Berlíně

Dekrety prezidenta republiky z období let 1940–1945 a s nimi související odsun Němců z Československa patří k tématům stále živým; o tom svědčí přetrvávající diskuse jak u nás doma, tak i v zahraničí, zejména v Rakousku a také v Německu. Tato aktuálnost byla jedním z důvodů, proč se čeští a němečtí historici a politologové dohodli sestavit a publikovat sborník, který měl širší německé veřejnosti představit otázku dekretů nejen ve srozumitelné podobě, ale také v celé pluralitě názorů. Z tohoto záměru vyplynul poněkud provokativní název chystaného svazku, totiž *Die Beneš-Dekrete. Nachkriegsordnung oder ethnische Säuberung: Kann*

*Europa eine Antwort geben?*¹ Jeho vydání se ujalo nakladatelství LIT Verlag Münster za podpory Česko-německého fondu budoucnosti, Europäische Akademie Otzenhausen, Union-Stiftung Saarbrücken a Asko Europa-Stiftung Saarbrücken pod redakčním vedením Heinerja Zimmermanna, Emila Voráčka a Rüdiger Kipkeho; odbornými texty do něj přispělo celkem 28 autorů z České republiky, Německa, Rakouska, Maďarska, Polska a Velké Británie.

¹ Heiner Timmermann, Emil Voráček, Rüdiger Kipke (Hrsg.), *Die Beneš-Dekrete. Nachkriegsordnung oder ethnische Säuberung? Kann Europa eine Antwort geben?*, Münster, LIT Verlag 2005 (Dokumente und Schriften der Europäischen Akademie Otzenhausen, Band 108), 672 s., ISBN 3-8258-8494-5.

Záběr z pódiové diskuse. Zleva rada-vyslanec Velvyslanectví ČR v Německu Jan Sechter, Helmut Wagner, Jaroslav Pánek, Emil Voráček, Volker Weichsel a Heiner Timmermann

Příprava sborníku, na níž se z české strany rozhodující měrou podílel kolektiv autorů Historického ústavu AV ČR v Praze pod vedením Emila Voráčka jako spolueditora sborníku, trvala několik let. Výsledkem společného úsilí je obsáhlá publikace, jež může být právem považována za shrnutí diskuse o této problematice; vedle studií obsahuje dokumentární přílohu, právní expertízy a výběr ze současného diskursu v médiích. V jednotlivých příspěvcích jsou prezentovány pohledy jak starší, tak i mladé generace historiků, jak zastánců prezidentských dekretů, tak i jejich odpůrců. Sborník však zahrnuje i problematiku širší, od nacionálních problémů Rakouska-Uherska, minoritní politiky prvorepublikového Československa, postojů sudetských Němců před druhou světovou válkou i během ní až po vydávání prezidentských dekretů, které mj. upravovaly i podmínky odsunu Němců z Československa. Tematika je pak dovedena až do současnosti, kde se příspěvky věnují současné diskusi jak v národních pospolitostech, tak i na evropské úrovni.

Díky vstřícnosti českého zastupitelského úřadu v SRN bylo možno sborník představit širší německé odborné veřejnosti a médiím. Slavnostní akce se uskutečnila 20. prosince 2005 v reprezentativních prostorách českého velvyslanectví v Berlíně. Vedle oficiálních představitelů z diplomatických, vědeckých a vydavatelských kruhů byli přítomni též někteří autoři studií, mezi jinými Eugenie Trützschler v. Falkenstein (Thüringer Landtag), Roland Hoffmann (Sudetendeutsches Archiv, Mnichov), Jan Němeček a Eva Irmanová (oba Historický ústav AV ČR). Po úvodním slovu velvyslance ČR Borise Lazara představili knihu její vydavatelé H. Timmermann a E. Voráček. Ve svých vystoupeních zdůraznili, že cílem nebylo nalézt shodné názory na problematiku (což velvyslanec B. Lazar v úvodu

komentoval slovy: „Eine gemeinsame Sicht ist nicht möglich, oder: wir haben es bisher nicht geschafft, zu einer gemeinsamen Sicht zu kommen“),² ale pokud možno představit všechny – často protikladné – právní a historické pohledy na tuto problematiku. E. Voráček k tomu v úvodním vystoupení řekl: „Cílem bylo informovat širší německou a rakouskou veřejnost o základních aspektech celé problematiky, a to na základě nejnovějších výzkumů... Chceme v tomto směru přispět k prohloubení zájmu o naši moderní historii.“³ Vydavatelé vycházeli z názoru, že se problematika musí posuzovat – na základě nejnovějších ověřených výsledků badatelské práce – věcně, nikoliv konfrontačně. Ve sborníku jsou tak např. vedle sebe uvedeny právní posudky Jochena Froweina pro Evropský parlament a Dietera Blumenwitze pro Sudetoněmecké krajanské sdružení.

Zaplněný kinosál velvyslanectví v Berlíně

Po projevech následovala panelová diskuse pod vedením Volkera Weichsela, politologa a redaktora časopisu *Osteuropa*, do níž se vedle vydavatelů zapojil i místopředseda Akademie věd ČR Jaroslav Pánek a Helmut Wagner z Freie Universität Berlin. Po více než hodinu a půl trvající věcné výměně názorů následovaly početné otázky z pléna. Oceňována byla novátorská povaha práce ve smyslu jak nových poznatků, tak i struktury práce a současně také uveřejnění zásadně rozdílných textů, vybízejících k další diskusi.

I přes pokročilou předvánoční dobu se prezentace setkala s mimořádným zájmem jak vědeckých

² Citováno dle: Karl-Heinz Baum, Debatte über Benesch-Dekrete. Deutsche und Tschechen einigen sich nicht auf Standpunkt, Frankfurter Rundschau, 2005, 23. prosince.

³ Citováno dle zprávy vydané ČTK 20. 12. 2005 pod titulem V Německu vychází kniha odborných studií o Benešových dekrettech.

pracovníků, tak novinářů; na půdu velvyslanectví se dostavilo na dvě stě zájemců. Rozhovory s účastníky přinesla německá i česká média (Deutschlandfunk, Frankfurter Rundschau, ČTK, ČT1). Pozornost akce vzbudila rovněž u představitelů státních institucí, nadací, členů diplomatického sboru a rov-

něž i u představitelů odsunutých Němců; ukázala totiž, že přes komplikovanost tématu jsou historici bez rozdílu názorů i zemí schopni společně a bez emocí prezentovat své názory.

Jan Němeček

Návštěva vedení Historického ústavu AV ČR ve Varšavě

Na pozvání ředitele Instytutu historii PAN profesora Stanisława Byliny navštívily ve dnech 5. – 7. října 2005 partnerské pracoviště Polské akademie věd ředitelka Historického ústavu Svatava Raková a statutární zástupkyně Eva Semotanová. Během tradičně velmi přátelského setkání s vedením Instytutu (ředitel Stanisław Bylina, jeho zástupci Andrzej Koryn a Adam Manikowski, Magdalena Hułas) proběhly rozhovory týkající se především výhledů střednědobé spolupráce obou ústavů, jejíž prioritou by se mělo stát včasné zahájení přípravy společného panelu na XXI. mezinárodní kongres historických věd (Amsterdam 2010). Tento postup se osvědčil v úspěšné prezentaci obou ústavů, zastupovaných jejich řediteli S. Bylinou a J. Pánkem, na nedávno proběhnuvším XX. kongresu v Sydney. Mezi tématy panelu, uvažovanými v diskusi s vedením IH PAN, zaujala zejména myšlenka zpracovat mnohaúrovňový vztah mezi člověkem a krajinou v prostoru střední Evropy, který by poskytl prostor k uplatnění různých metodik a disciplín (historická antropologie, dějiny mentality, historická geografie, ikonografie, dějiny umění); tato první sonda bude ovšem vyžadovat další úsilí v podobě

domýšlení, upřesnění a modifikace, obě strany nevyloučily ani jiné návrhy a nápady.

V následujícím jednání byly diskutovány některé otázky týkající se různých témat společného zájmu a průběžných kontaktů. Mezi ně náležela zejména koordinace personálního obsazení mezinárodní konference o středověké církevní správě, kterou chystají medievisté Historického ústavu pod vedením prof. J. Žemličky na podzim 2006, stav dalšího svazku zpravodaje Sdružení středoevropských historických ústavů *Historia Europae Centralis* a prodloužení kvóty výměnných pobytů, uskutečňovaných na základě dohody o meziústavní výměně, na pět týdnů. Mimořádně příjemné zakončení připravili polští hostitelé v podobě prohlídky nádherného zámku Wilanowo poblíž Varšavy, vybaveného reprezentativní obrazovou sbírkou a expozicí dobového nábytku a užitných i uměleckých předmětů. Podle vzájemné dohody by měly prostory Historického ústavu přivítat představitele IH PAN příští jaro; věcné jednání by měla zpříjemnit připravovaná okružní cesta po historických a kulturních skvostech západních Čech.

Svatava Raková

Profesor Robert J. Evans přednášel v Historickém ústavu AV ČR

Představovat obširně české historické obci Roberta Johna Westona Evanse, „královského“ profesora (*regius professor*; tj. profesor požívající královské subsidie) staroslavné oxfordské univerzity, by bylo věcí zcela pošetilou. Jeho vztah k české historii a historikům, bohatý na vědecké impulsy i osobní přátelství, trvá již plná čtyři desetiletí.

Profesor R. Evans patří v současné době k prvořadým znalcům raného novověku, přičemž svou pozornost zaměřil především na historický prostor střední Evropy. Již svou první knižní publikací z roku 1973, věnovanou Rudolfovi II. a jeho epoše, se spolupodílel na oživení zájmu odborné i laické veřejnosti na Západě o rudolfínskou Prahu a obecně

o kulturní vývoj v českých zemích kolem roku 1600.¹ Vysoce oceňováno bylo rovněž jeho rozsáhlé syntetické dílo o dějinách habsburské monarchie v letech 1500–1700.² Přes meritorní zájem o raný novověk rozšiřuje R. Evans svůj badatelský záběr hluboko do 19. a 20. století,³ v současné době se zabývá především historií Uher a Maďarska v letech 1740 až 1945. Velkou pozornost věnuje rovněž vlivu jazyka v dějinném vývoji a historické sémantice. Kromě

---

¹ Poslední verze tohoto díla vyšla v Británii pod názvem *Rudolf II and his World. A Study in Intellectual History. 1576-1612*. Oxford 1997. V češtině ji pod názvem *Rudolf II a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612* vydalo nakladatelství Mladá Fronta v roce 1997.

střední Evropy jej dále zajímají dějiny Walesu, odkud pochází.

Robert Evans (University of Oxford) přednáší v Historickém ústavu AV ČR, zleva Jaroslav Pánek, zprava Svatava Raková (oba HÚ AV ČR)

Robert Evans není typem kabinetního učenice. Aktivně pracuje na poli vědeckých kontaktů mezi Velkou Británií a Českou republikou, a to jak osobních, tak institucionálních. Kromě toho, že je předsedou britské části Fóra britských, českých a slovenských historiků, jehož českou část pod předsednictvím prof. Jaroslava Pánka zajišťuje Historický ústav AV ČR, také řídí velký mezinárodní projekt Evropské vědecké nadace *Reprezentace minulosti: národní dějiny v Evropě* s účastí českých vědců a zprostředkovává styky mezi českými a britskými univerzitami. Čestný doktorát filozofie, který mu 1. listopadu 2005 udělila Univerzita Karlova, je tak částečnou splátkou dluhu, jež vůči R. Evansovi česká věda má.

Historický ústav využil návštěvy tohoto významného evropského historika v Praze a požádal jej o slavnostní přednášku, která se uskutečnila před početným auditoriem 2. listopadu 2005 na půdě HÚ. Přednášející zahájil svůj výklad na téma *Císaři bez říše: Habsburkové a „Reichsidee“ v 19. století* vznikem francouzského císařství v roce 1804. Tato historická událost mu posloužila jako výchozí bod koncepce,

podle níž Napoleonova korunovace spolu s mocenským vzestupem další říše – carského Ruska, kde se imperátorem prohlásil již roku 1721 Petr I., zpochybnila univerzalitu císařského nároku Habsburků. Když si František I. přivlastnil rovněž roku 1804 titul rakouského císaře, byl mimo jiné motivován hledáním východiska v krizi identity, která habsburskou říši na prahu modernizace postihla. R. Evans dále podrobně rozebíral vývoj císařské titulatury, jak se objevovala v různých dobových dokumentech v průběhu následujících desetiletí. Přístupy k novému titulu ze strany české a uherské šlechty, manifestované u příležitosti korunovaci Ferdinanda V. za českého a uherského krále v letech 1835 a 1836, mu posloužily ke srovnání stanovisek obou šlechtických komunit zejména ve vztahu k chápání státního práva. Věren svému zájmu o jazyk zabýval se R. Evans rovněž sémantickým obsahem slov „říše“ a „říšský“ v kontextu proměn těchto pojmů v průběhu 19. století. Svůj příspěvek pronesl zcela plynou a češtinou a česky rovněž odpovídal na dotazy z pléna.

Po zhruba třičtvrtěhodinové přednášce následovala diskuse. Debata se dotýkala významu klíčových výrazů a jejich dobového výkladu v českém a britském kontextu, předmětem dotazů a připomínek byl i vztah českého státoprávního uvažování k těmto pojmům, zasahující hluboko do 20. století. V závěrečném poděkování ředitelka HÚ Svatava Raková vyjádřila přesvědčení, že s plným zněním zajímavého příspěvku Roberta J. W. Evanse se česká historická obec brzy seznámí v tištěné podobě.

Tomáš Chrobák

² The Making of the Habsburg Monarchy. 1550–1700. An Interpretation, Oxford 1991. V češtině ji pod názvem Vznik habsburské monarchie 1500–1700 vydalo v roce 2003 nakladatelství Argo.

³ Z těchto prací uvedme například Great Britain and Eastern Europe (1908–1848). A Study in Perceptions, London 2002.

Den otevřených dveří v Historickém ústavu AV ČR v Praze

Historický ústav Akademie věd České republiky je pro širokou českou veřejnost i pro odborníky humanitních věd pojmem. Dobrý zvuk, který si tato vědecká instituce po řadu let uchovává, se projevuje nejen ve světě vědy na domácím i mezinárodním poli, ale i v oblasti popularizace vědeckého výzkumu. Historický ústav se i v roce 2006 – tak jako každoročně – představil na celoakademické akci *Týden*

vědy a techniky včetně *Dne otevřených dveří*. V pátek 11. listopadu 2006 připravili jeho pracovníci na *Den otevřených dveří* v Praze i Brně bohatý program; dění v brněnské pobočce sledoval ve svém příspěvku Ladislav Hladký.

O návštěvu Historického ústavu na pražském pracovišti projeví zájem žáci základních škol, studenti (středoškoláci i vysokoškoláci) se svými pedagogy

Eva Semotanová prezentuje během Dne otevřených dveří projekty, týkající se historické kartografie

i mnozí další, jimž je historie koníčkem. Na programu byl cyklus přednášek k zajímavým tématům českých a obecných dějin, prohlídka studovny, informace o knihovně a výstava z knihovních a mapových fondů ústavu.

Jan Hájek, Robert Šimůnek, Jiří Mikulec, Pavel Kůrka a Josef Harna při vystoupení v rámci Dne otevřených dveří.

Název přednáškového cyklu *České dějiny ve středoevropském kontextu* vycházel z výzkumného záměru Historického ústavu. Odbornost přednáše-

jících byla zárukou kvality a nevšednosti zvolené problematiky. Robert Šimůnek přednesl příspěvek *Česká středověká šlechta – nové možnosti „starého“ tématu*, Pavel Kůrka se věnoval tematicce s názvem *Stát a konfese – co jsme zdědili z raného novověku*, Jan Hájek uvedl *Národní obrození trochu jinak, aneb Formování novodobého českého národa*. Cyklus zakončil Josef Harna otázkou, která je stále v popředí zájmu veřejnosti i médií – *Sudetoněmecký problém v období 1. republiky*. Přednáškový cyklus a bohatou diskusi moderoval Jiří Mikulec.

Ve studovně Historického ústavu mohli návštěvníci shlédnout výstavu starých tisků, publikace, vydané Nákladatelstvím Historický ústav, mapy a plány z 18. století a ukázky práce týmu historické geografie: atlasy měst nebo počítačové modely krajiny 19. století. Zájemcům se věnovali Eva Semotanová a Libor Šimek, vedoucí knihovny. L. Šimek rovněž seznámil přítomné se službami knihovny. V ústavu byli po celý *Den otevřených dveří* k dispozici další odborní a vědečtí pracovníci jednotlivých vědeckých oddělení, kteří převážně vysokoškolským studentům a laické veřejnosti poskytovali individuální konzultace.

Historický ústav se prezentoval rovněž v rámci *Týdne vědy a techniky*, jehož součástí jsou na všech pracovištích AV ČR zmíněné Dny otevřených dveří. V budově AV ČR (Národní 3, Praha 1) vystoupila Pavla Vošahlíková v rámci přednáškového cyklu pro veřejnost s tématem *Dějiny reklamy, reklama v dějinách*. Přednáška patřila k nejnavštěvovanějším, posluchači ocenili nejen zajímavou problematiku, ale také promítnuté ukázky reklamních materiálů. Z ohlasů veřejnosti bylo zřejmé, že *Den otevřených dveří* je v Historickém ústavu AV ČR již tradičně nedílnou součástí popularizace výsledků vědecko-výzkumné činnosti.

Marcella Rossová

Den otevřených dveří v brněnské pobočce Historického ústav AV ČR

Stalo se již dobrým zvykem, že do akcí Týdne vědy a techniky, pořádaného každoročně Akademií věd ČR, se i v letošním roce aktivně zapojila brněnská pobočka HÚ AV ČR. Letos poprvé prezentovaly brněnské akademické ústavy a pobočky výsledky své činnosti v rámci společného několikadenního cyklu přednášek pro veřejnost, který zorganizovalo Sdružení jihomoravských pracovišť AV ČR. Historici se zapojili do této akce 10. listopadu 2005 v bloku věnovaném společenským vědám. Pracovníci

pobočky HÚ AV ČR dr. Pavel Cibulka a dr. Milan Řepa si připravili přednášku s názvem *Královo Pole – život po boku moravské metropole*.

Z nedávno vydané kolektivní monografie o historii Králova Pole – jedné z největších brněnských městských částí, na jejímž vzniku se oba autorsky podíleli, vybrali nejzajímavější pasáže, v nichž představili Královo Pole v jeho nejdůležitějších vývojových etapách: od malé středověké vsi, přes samostatné (víceméně české) město v 19. století, žijící

v sousedství (převážně německého) Brna, až po jeho splynutí s moravskou metropolí ve 20. století.

Ladislav Hladký (uprostřed) seznamuje návštěvníky Dne otevřených dveří s činností brněnské pobočky HÚ AV ČR

Na pátek 11. listopadu 2005 pak nachystala pobočka samostatnou prezentaci v rámci Dne otevřených dveří. Pracoviště pobočky toho dne navštívilo celkem 40 zájemců o historii. Větší část tvořili studenti z Gymnázia Matyáše Lercha a studenti z Filozofické a Právnické fakulty Masarykovy univerzity, nechyběli však ani návštěvníci z řad laické veřejnosti, zejména důchodci. Příchozí se mohli seznámit nejen s charakterem práce Historického ústavu AV ČR, ale také s knihovnou pobočky, ústavními publikacemi a s praktickými ukázkami využívání počítačové techniky a internetu v historické práci.

Velký ohlas, potvrzený mj. i čilou diskuzí, měly tři přednášky, které si pracovníci pobočky připravili v PowerPointu: Pavel Krafl vystoupil s příspěvkem *Jak poznáváme středověk*, v němž charakte-

rizoval specifika medievalistiky a jednotlivých pomocných věd historických; Dalibor Janiš předvedl v přednášce *Právo a spravedlnost v raném novověku* za pomoci bohatého ilustrativního materiálu vývoj soudnictví v 16.–18. století a Milan Řepa ilustroval ve vystoupení *Také historici mají svoji múzu* mimořádné stylistické a literární schopnosti předních českých historiků – Františka Palackého, Josefa Peška a dalších.

Návštěvníci si kromě zajímavých poznatků mohli odnést pro tuto příležitost připravenou brožuru s podrobnými informacemi o brněnské pobočce HÚ AV ČR a také leták, přibližující Sdružení jihomoravských pracovišť AV ČR. Letošní Den otevřených dveří v brněnské pobočce HÚ AV ČR lze označit jako velmi úspěšný.

Ladislav Hladký

U příležitosti Dne otevřených dveří v brněnské pobočce byly zájemcům prezentovány rovněž publikace z produkce HÚ AV ČR

Přednáška profesora Rudolfa Brázdila na půdě Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně

Dne 6. dubna 2005 vystoupil v rámci cyklu jednorázových přednášek, pořádaných brněnskou pobočkou Historického ústavu AV ČR, prof. RNDr. Rudolf Brázdil, DrSc. z Geografického ústavu Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity. Svoji přednášku nazval *Historická klimatologie v Evropě* a pojal ji jako základní seznámení s jednou z odnoží klimatologie, která se již svým zaměřením pohybuje na rozhraní meteorologie, geografie a historie.

Profesor R. Brázdil představil téma, kterým se v poslední době intenzivně zabývá – tedy studium meteorologických extrémů a jejich dopadů na pří-

rodu a společnost v českých zemích od 16. století do současnosti a dále související projekt, ve kterém se pokouší o rekonstrukci klimatu v českých zemích za poslední tisíciletí (se zaměřením na teplotu vzduchu, srážky a extrémní hydrometeorologické jevy). Výchozí data mu poskytují klasické klimatologické informační zdroje – dendrochronologické údaje nebo souvislá řada záznamů z přístrojového měření v Klementinu. Jejich komparací a kombinací s dochovanými písemnými narativními a hospodářskými materiály o počasí se pokouší analyzovat extrémně teplé, studené, vlhké a suché měsíce, po-

vodně, vichřice, pozdní (časné) mrazy a krupobití, vyhodnocovat změny v jejich frekvenci, intenzitě a

sezonalitě a vytvořit syntézu kolísání meteorologických extrémů a jejich dopadů v českých zemích.

Aleš Vyskočil

První slovník zahraničních historiků – bohemistů slouží uživatelům

Na samém sklonku roku 2005 vydalo Nakladatelství Historický ústav AV ČR třídílný slovník *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies*, první takto tematizovanou práci nejen u nás, ale i ve světové produkci. Cílem autorů – pracovníků Historického ústavu Jaroslava Pánka, Václavy Horčákové a Svatavy Rakové – bylo shromáždit životopisné a bibliografické údaje o historících působících převážně mimo Českou republiku, kteří celou svou badatelskou činnost nebo její významnou část zasvětili studiu české minulosti v nejrozličnějších dějinných konstelacích. Základní omezující podmínkou pro zařazení do hesláře byla publikace alespoň jedné monografie v tomto oboru, avšak zejména u exotických historiografií (např. Japonska) byla tato laťka snížena, aby byly zřejmé alespoň obrysy a základní tematika jinak málo známé národní produkce. Protože slovník má domácím badatelům sloužit mimo jiné i jako informační příručka usnadňující praktickou komunikaci, byli do něj zařazeni především žijící vědci, nicméně autoři v něm ponechali i významné osobnosti, které zemřely v průběhu vytváření a zpracovávání databáze.

Na více než 1200 stranách textu nalezneme zájemce 472 bio-bibliografických hesel s jednotnou vnitřní strukturací. Životopisná část obsahuje základní životní data (pokud byl badatel/ka ochoten/ochotna je zveřejnit), pracovní, popřípadě soukromý kontakt, dosažené vysokoškolské vzdělání, vědecké a akademické hodnosti a tituly, průřez profesní kariérou, hlavní organizační aktivity (členství v profesních sdruženích, ediční činnost apod.) a konečně spektrum odborných zájmů vztahujících se k českým dějinám. Bibliografickou část otevírají osobní bibliografie, následují knihy a edice, podíl na kolektivních pracích a vědecké studie a články v oborových sbornících a periodikách. Orientaci v mase abecedně uspořádaných hesel podstatně usnadňuje jmenný, geografický (podle země původu) a tematický rejstřík, nezbytným doplňkem je seznam použitých zkratk. Celou práci uvádí studie Jaroslava Pánka, prezentující genezi projektu, jeho hlavní cíle, metodiku zpracování a rámcové výsledky plynoucí z předběžného vyhodnocení ojedinělého prosopografického výzkumu. Stežší překvapí početné zastoupení sou-

sedních historiografií, především německé a polské, naopak impozantní rozsah současného anglosaského bádání o českých dějinách a dravý nástup japonské bohemistiky možná nejsou obecně přijímanými a známými fakty. Základním jazykem slovníku je angličtina, v originále jsou ponechána hesla věnovaná německým, rakouským a francouzským badatelům. V prepisu názvů z azbuky se autoři řídili transkripčními pravidly Kongresové knihovny.

Slovník kromě zcela praktické orientační a informativní funkce poskytuje základní a ucelenou, byť nutně neúplnou představu o rozsáhlém badatelském tezauru, který představují výsledky současné zahraniční historické bohemistiky. A nejen to; shromážděný a utříděný materiál o životě a tvorbě téměř pěti set osobností přímo vybízí k vytěžení z hlediska sociologie vědy, neboť disponuje mimořádnou vypovídací hodnotou ohledně komplexu vlivů působících na studium „toho druhého“ a o sítích myšlenkové cirkulace a vědecké komunikace, nově vznikajících po pádu železné opony.¹ Nepochybuji, že řada českých historiků bude postrádat některého ze „svých“ zahraničních partnerů a jim známých specialistů, stejně jako si autoři uvědomují absenci jazykové a/nebo internetově méně uživatelsky přívětivých historiografií (např. maďarská, bulharská, latinskoamerické státy). Ve sporných případech záviselo zařazení dotyčného do hesláře na individuálním posouzení, což se vztahovalo zejména na hostující pouťorové i posrpnové emigranty a na interdisciplinární badatele, mezi nimiž zvláště historikové specializovaní na literární produkci byli vypuštěni pro běžnou dostupnost jejich dat v jiných encyklopedických zdrojích.

Vytvoření kompletního souboru bez výpadků a mezer by přesahovalo síly tříčlenného autorského kolektivu, omezeného nadto dvouletým grantovým termínem (grant GA AV A 8015306), a to navzdory jeho půlročnímu prodloužení, o nějž nositel požádal

¹ Předběžnou analýzu produkce současné historické bohemistiky USA provedla Svatava RAKOVÁ, *Lexikon zahraničních historiků – bohemistů a recenzní zrcadlo AHR: české dějiny americkým očima*. In red. Kaiserová, Kristina a Pešek, Jiří. *Viribus unitis: nedosti bylo Jana Křena. Janu Křenovi k pětasedmdesátinám*. Ústí n. Labem: Albis International, 2005, s. 75-87.

vzhledem k mimořádné náročnosti rešeršních, redakčních a překladatelských prací. Nicméně věříme, že projekt, který začal rozesláním osobních dotazníků a skončil proesáváním imponujícího množství internetových stránek a databází knihovních, uni-

verzitních a akademických institucí, dobře poslouží české i zahraniční historické obci.

Svatava Raková

Prezentace grantového výstupu: Eva SEMOTANOVÁ – Ondřej FELCMAN: *Kladsko. Proměny středoevropského regionu. Historický atlas. Hradec Králové, Univerzita Hradec Králové – Praha, Historický ústav AV ČR 2005.*

Historický atlas byl vydán s podporou Grantové agentury ČR, grant č. 404/02/0489/A a Královéhradeckého kraje, grant č. KPG200403/30 na podzim roku 2005. Je příspěvkem k rozsáhlému studiu kladského regionu, jehož výzkum probíhá např. pod záštitou česko-polské Kladské komise, Ústavu historických věd Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, Střediska slezských a českých výzkumů Vratislavské univerzity (Centra Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego) ve Vratislavi a Historického ústavu Akademie věd České republiky v Praze.

Studium každého regionu a cesta k poznání jeho historie začínají obvykle prostorovým vymezením, stanovením územních změn a charakteristikou geografického prostředí. Specifika kladského regionu spočívají v proměnách státní a zemské příslušnosti kladské oblasti, provázených změnami etnické příslušnosti obyvatelstva a několikaletými proměnami náboženskými a kulturními. Atlas obsahuje textovou část k problematice dějin kartografie Kladska a k otázkám územního vývoje regionu, v mapové části jsou reprodukovány staré mapy Kladska (též na CDROM) a nové rekonstrukční mapy kladské země se zřetelem na vývoj středoevropského regionu.

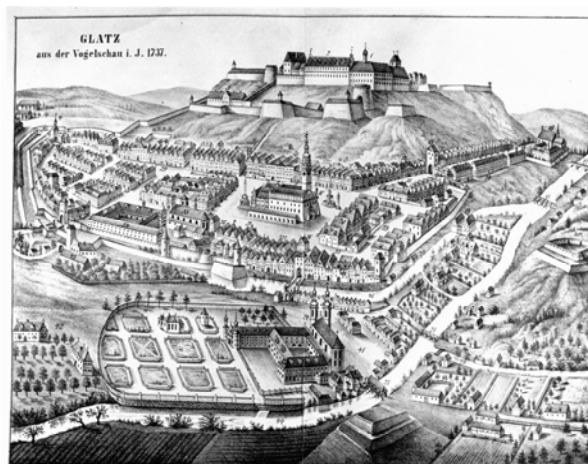
Dne 6. září 2005 se konala slavnostní prezentace grantového výstupu na Univerzitě Hradec Králové, 9. září 2005 byl atlas prezentován na XII. zasedání česko-polské Kladské komise historiků v Trutnově, 11. září 2005 na konferenci „Problemy warstatowe atlasu historycznego miast śląskich“ v Polanici Zdroj, 12. září 2005 rovněž na slavnostním zasedání v Muzeum Ziemi Kłodzkiej v Kłodzku a 25. října 2005 na univerzitě ve Vratislavi.

Atlas je v prodeji v Historickém ústavu AV ČR (www.hiu.cas.cz) a na Univerzitě Hradec Králové, Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové.

Ukázky textů (bez poznámkového aparátu):

Glacio unde nomen? quis fundator?

„Odkud pochází jméno Kladsko? Kdo byl jeho zakladatel?“

Pohled na město Kladsko od jihu, autor: Friedrich Bernhard Werner 1737 (v kopii Friedricha August Pompeia, 1862)

Liber III. decadis I. Miscellaneorum historicorum regni Bohemiae topographicus et chorographicus ...authore Bohuslao Balbino...Pragae: Typis Georgij Czernoch, M.DC.LXXXI., s. 38.

Z kapitoly I. 2:

K problematice územního vývoje kladské oblasti patří především výklad o proměnách rozlohy jejího území a změnách jeho hranic. K historické analýze však náleží také společnost a formy její organizace na daném území, a proto jsou do výkladu zahrnuty i širší otázky spojené jednak se správním statutem oblasti v rámci českého státu, k němuž po staletí příslušela, a jejími státoprávními charakteristikami, jednak v něm nelze pominout pozdější územně státní přesuny Kladského hrabství, resp. kraje, ovlivněné i jeho geopolitickým postavením. V širším pohledu lze na celou problematiku nahlížet jako na soubor několika sice úzce prolínajících, ale jinak samostatných tematických okruhů, které jsou takto i vykládány.

Změny v rozloze kladského kraje a posuny jeho hranic byly již pro svou mnohdy i politickou aktuálnost historiky částečně popsány. Bezkonkurenčně prvním byl zřejmě první kladský historiograf Slezan

Aelurius, který jako první zaznamenal existenci hraničních sporů mezi Kladským hrabstvím a českými pány v době, kdy ještě některé z větších při doznivaly. Zájem o poznání rozlohy kladské oblasti a proměn jejích hranic se plně projevil v 19. století. Bylo to zejména regionální hledisko sledující přesuny okrajových oblastí mezi Kladskem a ostatními částmi východních Čech, které poutalo pozornost historiků a vlastivědců na české (Tomek, Hraše, Sedláček, Šimák) i německé straně (Kögler, Wolkmer, Skalitzky, Alliger, Tschitschke, Heinzl, Wintera, Albert).

Z kapitoly I. 3:

Kladsko, dnes polský region, sevřený mezi Čechy, Moravou a Slezskem se rozkládá na ploše kolem 1636 km.² Území Kladska má tvar obdélníka přibližně o stranách 55 x 30 x 55 x 30 km, orientovaného kratšími stranami k severozápadu a jihovýchodu. Kladskou kotlinu s městem Kladskem (Kłodzko) a řekou Horní Bystřicí (Bystrzyca) i údolí Kladské Nisy (Nysa Kłodzka) obklopují Bělské hory (Góry Bialskie), Králický Sněžník (Masyw Śnieżnika), Bystřické hory (Góry Bystrzyckie), Stolové hory (Hejšovina, Góry Stołowe), Soví (Jílovské nebo také Kozí) hory (Góry Sowie) a Rychlebské hory (Góry Złote). Hlavní kladské vodní toky Horní Bystřice, Kladská Bystřice (Bystrzyca Kłodzka), Kladská Nisa, Bělá (Biała Łądecka), Morávka (Morawka) i Stěnava (Ścinawka) odvodňují kladské území do Baltického moře, Divoká Orlice do Severního moře. K nejstarším a nejvýznamnějším sídlům patří města Dušníky (Duszniki – Zdrój), Kladsko, Landek (Łądek- Zdrój), Levín (Lewin Kłodzki), Mezilesí (Międzyzlesie), Nová Ruda (Nowa Ruda) a Radkov (Radków). V místě raně středověké zemské cesty, zvané Kladská, Polská nebo také Náchodská vstupuje z České republiky do Kladska bývalou zemskou bránou – Náchodskou brankou – jedna z nejfrekventovanějších moderních komunikací. Prochází nejprve Českým koutkem a Homolským sedlem, kladským územím s historickou převahou českého osídlení.

Od středověku bylo Kladsko znázorňováno na mapách různých měřítek, vznikaly desítky map a plánů. Kladsko se objevovalo na mapách světadílů, států, zemí a jejich částí – Evropy, střední Evropy, České koruny, Čech, Královéhradeckého kraje, Moravy, Slezska, Polska, Pruska, Německa a Československa, ale i drobných příhraničních regionů, evropského kontinentu a střední Evropy. Vznikaly rovněž samostatné mapy Kladska, jako první mapa

Jonase Sculteta z Aeluriovy kroniky *Glaciographia, oder Glaetzische Chronika* z roku 1625.

Z kapitoly I.4:

133; R 55); CDROM 53; Československo, Kladsko, Tomáš Garrigue Masaryk, cca 1916

[Mapa budoucích hranic československého státu, zakreslených Tomášem Garriguem Masarykem v roce 1916.] Foto, bez titulu, bez měřítka, 187x152 mm.

MSHÚ, sign. 6/3/A-2933, skenoval HÚ.

Lit.: SEMOTANOVÁ, Mapy 2001, s. 200.

134; R 56); CDROM 54; Československo, Kladsko, Jan Hocke, cca 1918–1919

République Tchécoslovaque. Service cartographique de l'Armée Tchécoslovaque. Kreslil Jan Hocke. Tisk, nedatováno [1919], grafické měřítko [cca 1:2 900 000], 145x330 mm.

MSHÚ, sign. 6/3/B-874, skenoval HÚ.

Lit.: SEMOTANOVÁ, Mapy 2001, s.202.

135; R 53); CDROM 55; Československo, Kladsko, Service cartographique de l'Armée Tchécoslovaque, 1919

Les frontières de l'état Tchécoslovaque au point de vue stratégique. Service cartographique de l'Armée Tchécoslovaque. Autor neuvoden, tisk, nedatováno [1919], bez měřítka [odečet z mapy cca 1:2 800 000], 214x330 mm. Ze souboru map a diagramů, zpracovaných pro jednání mírové konference v Paříži roku 1919–1920, mapa č. 1, příloha k Memorandu č. 2 z roku 1919 (Mémoire No. 2. Les revendications territoriales de la république Tchécoslovaque).

AMZ, Pařížský archiv, skleněné diapositivy č. 38, též kn. 72, č. 7001; NTM, sign. 1181/3, skenovalo NTM.

Lit.: RASCHHOFER 1937, s. 34–83, mapa č. 1.

136; R 54); CDROM 56; Československo, Librairie Larousse, Kladsko, cca 1919

Pays Tchèques Bohême, Moravie, Silésie Autrichienne et Slovaquie. Librairie Larousse, 13-17 Rue Montparnasse, Paris. Autor neuvoden, tisk, nedatováno [cca 1919], 1:1 850 000, 270x 415 mm. V souboru map a diagramů, zpracovaných pro jednání mírové konference v Paříži roku 1919–1920.

MSHÚ, sign. 6/3/B-918, skenoval HÚ. NTM, sign. 1181/84.

137; R 57); CDROM 57; Kladsko, Service cartographique de l'Armée Tchécoslovaque, 1919

Kladsko. Service cartographique de l'Armée Tchécoslovaque. Autor neuvoden, tisk, nedatováno [cca 1919], grafické měřítko [cca 1:455 000], 177x200 mm. Ze souboru map a diagramů, zpracovaných pro jednání mírové konference v Paříži roku 1919–1920, mapa

č. 17 příloha k Memorandu č. 9 z roku 1919 (Mémoire No. 9. Le problème de la région de Glatz). Vyznačena hranice největšího rozsahu území Kladska a okolí, požadovaná na mírové konferenci v Paříži roku 1919 (maximální varianta).

AMZ, Pařížský archiv, skleněné diapozitivy č. 51, též kn. 72, č. 7002; NTM, sign. 1181/97, skenovalo NTM.

Lit.: RASCHHOFER 1937, s. 266-275, mapa č. 17.

138; R 58); CDROM 58; Kladsko, Service cartographique de l'Armée Tchecoslovaque, cca 1919 Kladsko. Service cartographique de l'Armée Tchecoslovaque. Autor neuveden, tisk, nedatováno [cca 1919], grafické měřítko [cca 1:455 000], 180x196 mm. Ze souboru map a diagramů, zpracovaných pro jednání mírové konference v Paříži roku 1919. Vyznačena hranice přiměřeného rozsahu území Kladska, požadovaná na mírové konferenci v Paříži roku 1919–1920 (druhá, střední varianta).

AMZ, Pařížský archiv, skleněné diapozitivy č. 50; NTM, sign. 1181/95, skenovalo NTM.

139; R 59); CDROM 59, Kladsko, Service cartographique de l'Armée Tchecoslovaque, 1919

Kladsko. Service cartographique de l'Armée Tchecoslovaque. Autor neuveden, tisk, nedatováno [1919], grafické měřítko [cca 1:455 000], 176x220 mm. Ze souboru map a diagramů, zpracovaných pro jednání mírové konference v Paříži roku 1919–1920, mapa č. 16, příloha k Memorandu č. 9 z roku 1919 (Mémoire No. 9. Le problème de la région de Glatz). Vyznačena hranice nejmenšího rozsahu území Kladska, požadovaná na mírové konferenci v Paříži roku 1919 (minimální varianta).

AMZ, Pařížský archiv, skleněné diapozitivy č. 49; NTM, sign. 1181/96, skenovalo NTM.

Lit.: RASCHHOFER 1937, s. 266-275, mapa č. 16.

Z kapitoly I.5:

Kladský zemský znak představuje pro svou pestrou variabilitu zajímavý historicko-heraldický fenomén, který stojí za pozornost. Jeho obraz lze najít ve starších historicko-vlastivědných a historicko-publi-

cistických pracích, od Sedláčkových Hradů až po několik příležitostných sborníků z poválečného období, a nově také v historicko-kastelologické, heraldické a genealogické literatuře z konce 80. a z 90. let. Na rozdíl od německého kulturního prostředí, které se kladským znakem, jeho měnicí se podobou a užitím zabývalo již v 19. století (historické práce slezských vlastivědných badatelů) a zájem mu věnovalo i později, mezi světovými válkami a nejnověji v poválečném období, čeští historici a heraldici si této látky takřka nevšimli. Nepočítaje Královu Heraldiku, která zmiňuje pouze neúplný popis znaku, a Vojtíškovu studii z období vzniku ČSR, to byly teprve zahraničně politické důvody, které vedly alespoň po květnu 1945 k určitému zájmu o kladský znak.

Základní popis znaku hrabství, jeho genezi a variantnost podal V. Vojtíšek ve sborníku, který byl po válce vydán, aby jako řada obdobných prací reflexí kladské minulosti a jejím připomenutím podpořil atmosféru celonárodní tužby po začlenění Kladska do obnovené ČSR. Vyšel však až v roce 1947, kdy československá vláda již upustila od zahraničně politických snah na získání dalších území. Vojtíškův příspěvek byl proto předstihnout krátkou statí H. J. Rokyty v jiném, ke stejnému účelu o rok dříve vydaném sborníku, v níž autor stručně popsal kladský znak, zmínil jeho původ a jeho souvislost s častolovickým erbem a dále se zabýval možnými důvody pro existenci znaku v podobě tří pruhů. V dalším dobovém článku posloužila česká zemská heraldika autorovi k vyvození důvodů o přináležitosti Kladska k bývalému Českému království a tím i o oprávněnosti československých zájmů, ale o kladském znaku nepadlo téměř slova. Ve všech těchto pracích a také v dalších dvou poválečných sbornících byl kladský zemský znak zobrazován většinou v plné výbavě s helmicí, příkrývadly a klenotem, někdy však jenom jako prostý štít.

Eva Semotanová

Prezentace dalších svazků *Historického atlasu měst České republiky*

Dne 18. října 2005 se v Historickém ústavu AV ČR uskutečnilo pracovní setkání vědeckých pracovníků Historického ústavu a zájemců z řad široké veřejnosti, na němž členové redakčního týmu projektu *Historický atlas měst České republiky*, Eva Semotanová a Robert Šimůnek, informovali o koncepci, obsahu a aktuálním stavu zpracování dosud posledních dvou svazků, jimiž jsou Praha–Libeň

(sv. 14) a Tišnov (sv. 15). Vedle standardních a pro zpracovatele všech svazků Atlasů závazných komponentů (formální struktura – textové listy, bibliografie, mapové a obrazové listy, část mapových a obrazových příloh – Müllerova mapa, první, druhé a třetí vojenské mapování, stabilní katastr, letecké snímky ad.) reflektuje každý atlas jak určitá specifika dané lokality, tak i stav pramenné základny.

Aktuální svazky obsahují poměrně značné množství rekonstrukčních map, které (i v souvislosti s přípravou *Atlasu dějin českých zemí*) ukazují možnosti badatelského využití tohoto typu prezentace vědecké práce, a současně odrážejí i nové technické možnosti (počítačová rekonstrukce krajiny na základě kartografických pramenů 18.–20. století). Konstatována byla i skutečnost, že cílené archivní rešerše prováděné v souvislosti se zpracováním jednotlivých svazků atlasu přinášejí v některých

případech prameny dosud neznámé (což byl zde především případ Tišnova). Součástí setkání byla diskuse k pojednávaným otázkám i obecně k možnostem kartografických prezentací historikovy práce (speciálně např. k vývoji komunikační sítě). O metodách a cílech projektu *Historického atlasu měst ČR* byl připraven i rozhovor s oběma přednášejícími pro posluchače Českého rozhlasu – stanice Vltava.

Jaroslav Šebek

Rezistence československých Židů v druhé světové válce (Židé v odboji a boji 1939–1945)

Chce se Historický ústav AV ČR otevřít i slovenské široké veřejnosti? Tahle věta zazněla na úvod setkání Zlaticí Zudové–Leškové, zastupující Historický ústav AV ČR, s Janem Stanislavem, ředitelem Múzea Slovenského národného povstania v Banské Bystrici, dne 7. října 2005. Důvod pracovního jednání byl prostý: ve čtvrtek 23. června t. r. byla v Atriu Poslanecké sněmovny ČR zpřístupněna výstava pojednávající o rezistenci československých Židů v letech druhé světové války nazvaná *Židé v boji a odboji*, již iniciovalo Oddělení českých dějin 20. století Historického ústavu AV ČR se svými pracovníky Janem Němečkem a Zlaticí Zudovou–Leškovou, autory odborného scénáře. Svými sbírkami je podpořilo jako jediný slovenský zástupce i bansko-bystrické muzeum.

Již krátce po vernisáži to byli právě zástupci Múzea SNP (a na české straně Národního archivu Praha), kteří vyjádřili přání otevřít výstavu v širším rozsahu ve svých výstavních prostorách. Motivací se stalo blížící se smutné výročí: dne 9. září 2006 uplyne 65. let od chvíle, kdy vstoupilo ve slovenském vojnovém státě v platnost Nařízení č. 198/1941 Slovenského zákoníku *O právním postavení židů*. V tzv. *Židovském kodexu* dosáhlo zákonodárství vazalského státu vrcholu v právním pojetí „židovské

otázky“, jež pomocí 270 paragrafů odsoudilo své židovské občany k totálnímu zničení, což už v té době bylo demokratickými odbojovými složkami chápáno jako nejen tragédie Židů, ale i Slováků. Je určitě pozoruhodné a výstižné odpovědět na toto tragické výročí fakty o odboji a boji československých Židů, v němž své významné místo měli i Židé uvěznění slovenským státem v době války.

„Historický ústav AV ČR měl a má živé kontakty se Slovenskem a rozhodně se chce představit i široké veřejnosti Slovenska“ zněla odpověď. Muzejníci a historikové obou států plánují otevřít v roce 2006 na půdě bansko-bystrického Múzea SNP – ústřední, specializované a vědecké instituce s celoslovenskou působností – výstavu *Rezistencia československých Židov v druhej svetovej vojne (Židia v odboji a boji 1939–1945)*. Její realizace je podmíněna získáním sponzorských finančních prostředků. Obě strany však věří, že touto formou nejen prezentují výsledek své dlouholeté spolupráce, ale především s konečnou platností zboří jeden ze zásadních mýtů druhé světové války – že se totiž evropští Židé nacistické zvěli nebránili.

Zlatica Zudová–Lešková

BIBLIOGRAFIE

Výběrová bibliografie pracovníků Historického ústavu AV ČR za rok 2004

BARON, Roman

- *Współpraca Macierzy Szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego z galicyjskim Towarzystwem Szkoły Ludowej*. In: Pamiętnik Cieszyński 19, 2004, s. 47-70.
- *Polska mniejszość na Zaolziu w czeskich mediach (komunikat)*. In: Kultura mniejszości narodowych i grup etnicznych w Europie. Opole, Instytut Nauk Pedagogicznych 2004, s. 121-124.
- *Prof. PhDr. Jaroslav Valenta, DrSc. (27. 10. 1930 – 24. 2. 2004)*. In: Zwrot. Miesięcznik społeczno-kulturalny Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego w Republice Czeskiej 55, 2004, č. 4, s. 68-71.
- *Mezinárodní konference o politické kultuře v Polsku*. In: Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 696-698.
- *První sjezd polských historiků v 21. století*. In: Český časopis historický, 102, 2004, č. 4, s. 909-912.

BARON, Roman – HOLÝ, Martin

- *Politická kultura ve střední Evropě ve středověku a raném novověku*. In: Český časopis historický 102, 2004, č.3, s. 698-701.

BARON, Roman – HOLÝ, Martin

- *Politická kultura ve střední Evropě ve středověku a raném novověku*. In: Bulletin HÚ AV ČR 15, 2004, č. 2, s. 23-28.

BOUBÍN, Jaroslav

- *Dílo Petra Chelčického a současný stav jeho edičního zprístupnění*. In: Český časopis historický 102, 2004, č. 2, s. 273-296.

BRABENCOVÁ, Jana – NOVOTNÝ, Jan – HUSOVÁ, Marcella – MAKARIUSOVÁ, Marie – NOVOTNÝ, Gustav – VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla

- *Biografický slovník českých zemí. Sešit 1. A*. Praha, Libri 2004, 155 s.

CIBULKA, Pavel

- *Správa města Brna v zrcadle staletí. Administration of the City of Brno in the mirror of the centuries*. Brno, EXPO DATA 2004, 80 s.
- *Národní strana a Jan Šrámek (1906–1914)*. In: Jan Šrámek. Kněz. Státník. Politik. Olomouc, Moneta-FM 2004, s. 89-111.

- *Městys a město (1844–1918)*. In: Dějiny Králova Pole. Brno, Úřad městské části Brno-Královo Pole 2004, s. 117-175.
- *Olomoucká konference o Janu Šrámkovi*. In: Časopis Matice moravské 123, 2004, č.1, s. 276-278.

DEJMEK, Jindřich

- *Edvard Beneš jako předseda ministerské rady Československa (září 1921 až říjen 1922)*. In: Český časopis historický 102, 2004, č. 3, s. 475-520.
- *Česká otázka na prahu první světové války*. In: Mezinárodní terorismus – nový nebo starý fenomén? Devadesát let od sarajevského atentátu. Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku 2004, s. 53-74.
- *Vztahy mezi ČSR a Vatikánem v meziválečném období*. In: Vztah církvi a státu. Sborník textů. Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku 2004, s. 75-94.
- *Od univerzitní habilitace do protihabsburského revolučního hnutí: Edvard Beneš a jeho politická aktivita od léta 1913 do ledna 1915*. In: Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století 12, 2004, s. 21-47
- *Edvard Beneš, Československo a Mnichov: reality a mýty okolo osudového rozhodování z konce září 1938*. In: Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě. = Munich agreement. The way to destruction of democracy in Europe. Praha, Karolinum 2004, s. 14-40.
- *Za Jaroslavem Valentou (1930–2004)*. In: Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století 12, 2004, s. 275-278.

DOLEŽALOVÁ, Eva

- *Stopy svatého Jeronýma v Čechách na konci 14. století*. In: Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi. Praha, Centrum mediévistických studií 2004, s. 209-220.
- *Poznámky k dílu Heinze Zatschka*. In: Německá mediévistika v českých zemích do roku 1945. Praha, Filosofia 2004, s. 353-362.

DOLEŽALOVÁ, Eva – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel (Eds.)

- *Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi.* Praha, Centrum mediévistických studií 2004, 470 s.

NODL, Martin – SOMMER, Petr (Ed.); **DOLEŽALOVÁ, Eva** (Spol.)

- *Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám.* Praha, Argo 2004, 314 s.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan

- *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě.* Praha, Paseka 2004, 315 s.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan

- *Dva životy a jeden charakter.* In: Alenka. K osmdesátinám Dr. Aleny Hájkové. Šenov u Ostravy, Tilia 2004, s. 18-25.

HÁJEK, Jan

- *Návrhy na usplavnění českých řek v 17. a 18. století. (S přihlédnutím k jejich vlivu na krajinu středního Povltaví).* In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 447-472.

HÁJEK, Jan (Ed.)

- *Hospodářské dějiny – Economic History 23.* Praha, Historický ústav AV ČR 2004, 292 s.

HÁJEK, Jan – LACINA, Vlastislav

- *The Disintegration of Central European Economies after World War I and Czechoslovakia.* In: *Historica, Series Nova 10.* Prague, Institute of History of CAS 2003 [vyšlo 2004], s. 165-195.

HÁJEK, Jan – JAKUBEC, Ivan (Eds.)

- *Informační bulletin Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny,* 2004, č. 1, 12 s.

HARNA, Josef

- *Nižší odborné školy hospodářské v letech první Československé republiky a jejich význam pro zemědělskou osvětu.* In: *Zemědělské školství, výzkum a osvěta jako předpoklad hospodářského a sociálního vývoje venkova v 19. a 20. století.* Uherské Hradiště, Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti 2004, s. 145-159.
- *Vnitropolitické souvislosti Mnichova. K diskusím o „krizi demokracie“.* In: *Mnichovská dohoda – cesta k destrukci demokracie v Evropě.* Praha, Karolinum 2004, s. 192-200.

HLADKÝ, Ladislav

- *Od konfesí k národům. Politické a národnostní poměry v Bosně a Hercegovině v letech 1878–1908.* In: *Slovanský přehled 90,* 2004, č. 1, s. 1-28.
- *Od konfesí k národům. Politické a národnostní poměry v Bosně a Hercegovině v letech 1908–1914.* In: *Slovanský přehled 90,* 2004, č. 3, s. 345-364.
- *Jižní Slované a Balkán v díle Josefa Kolečky.* In: *Historik Josef Kolečka.* Brno, Masarykova univerzita v Brně 2004, s. 21-25.

- *Společný projekt českých a slovinských historiků.* In: *Slovanský přehled 90,* 2004, č. 4, s. 633-635.

HLADKÝ, Ladislav – CHROBÁK, Tomáš – PELIKÁN, Jan

- *Emigrace Svetožara Pribicevice v Československu. 3. část – Edice archivních dokumentů z července – října 1936.* In: *Slovanský přehled 90,* 2004, č. 3, s. 447-468.

TEJCHMAN, Miroslav – **HLADKÝ, Ladislav**

- *Odborné studium jihovýchodní Evropy v České republice v letech 1993–2003. Zpráva Českého národního komitétu balkanistů mezinárodnímu výboru AIESEE.* In: *Slovanský přehled 90,* 2004, č. 4, s. 631-633.

HLAVAČKA, Milan

- *Frühes Eisenbahnwesen und Technologietransfer in den Böhmisches Ländern und in der Habsburgermonarchie 1837–1842.* In: *Eisenbahn/Kultur = Railway/Culture.* Wien, Österreichisches Staatsarchiv 2004, s. 263-282.

- *Josef Dobrovský a jeho doba aneb proměny doby a Dobrovského limity.* In: *Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavivorum. Příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Praze 10. – 13. června 2003.* Praha, Slovanský ústav AV ČR 2004, s. 22-31.

- *Svatost školy obecní.* In: *Mezinárodní konference Všeobecné vzdělávání pro všechny.* Praha, Pedagogické muzeum J. A. Komenského 2004, s. 171-176.

- *54. konference Mezinárodní komise pro dějiny stavovství a parlamentarismu.* In: *Bulletin Historického ústavu AV ČR 15,* 2004, č. 2, s. 28-33.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka

- *Češi u římské kurie za prvních tří avignonských papežů.* In: *Český časopis historický 102,* 2004, č. 2, s. 249-272.

- *Diplomatické pozadí vzniku panství Jana Lucemburského v severní Itálii v dubnu 1331.* In: *Sborník*

prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada historická (C) 52, 2004, č. 50, s. 89-100.

- *Svatovátská mozaika. Úvahy nad jejím původem, účelem a místem ve vývoji užití obrazů.* In: Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám. Praha, Argo 2004, s. 193-200.
- *Několik zlomků soudních písemností z církevní praxe druhé poloviny 14. a počátku 15. století.* In: Tábořský archiv 12, 2004, s. 25-52.
- *Úvodní svazek vatikánských Monument, jeho zdroje, problémy a obsah.* In: Zpravodaj Historického klubu 15, 2004, č. 1, s. 8-22.
- *Katedrála v českých dějinách.* In: Katedrála sv. Víta v Praze. K 650. výročí založení. Praha, Academia 2004, s. 7-12.
- *Jaroslav V. Polc (14.9.1929 – 15.1.2004).* In: Český časopis historický 102, 2004, č.2, s. 444-445.
- *Český historický ústav v Římě v letech 2002 až 2003.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 3, s. 689-691.

HOLÝ, Martin

- *Politická kultura ve střední Evropě ve středověku a v raném novověku.* In: Akademický bulletin AV ČR 12, 2004, č. 9, s. 5.
- *Křesťanství ve šlechtickém prostředí českých zemí na prahu novověku.* In: Historická demografie 28, 2004, s. 15-33.

HOLÝ, Martin – WASKOVÁ, Marie – BOHÁČEK, Jan – MÁDLOVÁ, Vlasta – SÁDLOVÁ, Renáta – ŠTĚPÁNOVÁ, Mlada

- *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793. 4. Chrudimský kraj. Plzeňský kraj. Žatecký kraj. Hradecký kraj.* Praha, Státní ústřední archiv v Praze 2004, 411 s.

HOLÝ, Martin – POLÍVKA, Miloslav

- *Konfese a národ v době reformací. Střední Evropa ve srovnávacím pohledu.* In: Akademický bulletin AV ČR 12, 2004, č. 6, s. 13.

BARON, Roman – **HOLÝ, Martin**

- *Politická kultura ve střední Evropě ve středověku a raném novověku.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 3, s. 698-701.

BARON, Roman – **HOLÝ, Martin**

- *Politická kultura ve střední Evropě ve středověku a raném novověku.* In: Bulletin HÚ AV ČR 15, 2004, č. 2, s. 23-28.

HORČÁKOVÁ, Václava

- *Výběrová bibliografie Karla Bartoška.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 4, s. 905-908.

HORČÁKOVÁ, Václava – REXOVÁ, Kristina – KÖHLER, Ralf – SCHRÖDER, Christoph – SEDLIAKOVÁ, Alžbeta – TRÍSKOVÁ, Helena

- *Bibliographie zur Geschichte der Böhmischen Länder und der Slowakei. = Bibliografie dějin Českých zemí a Slovenska. = Bibliografia histórie českých zemí a Slovenska. 1996.* Marburg, Verlag Herder-Institut Marburg 2004, 523 s.

HORČÁKOVÁ, Václava – REXOVÁ, Kristina – DRAŠNAROVÁ, Milada – MAKEŠOVÁ, Jana – SEDLIAKOVÁ, Alžbeta

- *Bibliografie dějin Českých zemí za rok 1998. = The Bibliography of the History of the Czech Lands for the Year 1998.* Praha, Historický ústav AV ČR 2004, 534 s.

HORČÁKOVÁ, Václava – POLÍVKA, Miloslav

- *Návštěva Otto Sagnera v Historickém ústavu AV ČR v Praze.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č.1, s. 23-24.

HORČÁKOVÁ, Václava – REXOVÁ, Kristina

- *Výběrová bibliografie pracovníků Historického ústavu AV ČR za rok 2003.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 1, s. 27-54.

HORČÁKOVÁ, Václava – REXOVÁ, Kristina

- *Bibliografie prací T. G. Masaryka a literatury o T. G. Masarykovi za léta 1999–2003 (2004).* In: Masarykův sborník 11-12, 2004, s. 654-712.

HRADEČNÝ, Pavel

- *Problém repatriace dětských utečenců z Řecka v politice československého komunistického režimu let 1948–1954.* In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 2, s. 275-294.

HUSOVÁ, Marcella

BRABENCOVÁ, Jana – **NOVOTNÝ, Jan** – **HUSOVÁ, Marcella** – **MAKARIUSOVÁ, Marie** – **NOVOTNÝ, Gustav** – **VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla**

- *Biografický slovník českých zemí. Sešit 1. A.* Praha, Libri 2004, 155 s.

CHROBÁK, Tomáš

- *Srbsko-černohorské vztahy v 19. a 20. století.* In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 3, s. 490.

PELIKÁN, Jan – **HAVLÍKOVÁ, Lubomíra** –

CHROBÁK, Tomáš – **RYCHLÍK, Jan** – **TEJCHMAN, Miroslav** – **VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej**

- *Dějiny Srbska.* Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2004, 670 s.

CHROBÁK, Tomáš – **OLŠÁKOVÁ, Doubravka**

- *Ernest Denis.* Praha, Eva, Milan Nevole b. r. [2004], 197 s.

CHROBÁK, Tomáš – PELIKÁN, Jan

- *Češi a Srbsko v 19. a 20. století*. In: Vztahy České republiky se Srbskem a Černou Horou. Praha, Rada pro mezinárodní vztahy 2004, s. 23-32.

HLADKÝ, Ladislav – CHROBÁK, Tomáš – PELIKÁN, Jan

- *Emigrace Svetožara Pribicevice v Československu. 3. část – Edice archivních dokumentů z července – října 1936*. In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 3, s. 447-468.

IRMANOVÁ, Eva

- *Fenomén nacionalismu v maďarsko-slovenských vztazích. Konflikty, traumata, styčné body ve výkladu společných dějin 19. a 20. století*. In: Soudobé dějiny 11, 2004, č. 1-2, s. 141-153.
- *Idea národní fronty*. In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 1, s. 128.

JANIŠ, Dalibor

- *Rudolf Koss. Právní a sociální dějiny v pracích medievisty a archiváře*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha, Filosofia 2004, s. 289-304.

JANIŠ, Dalibor – ŠENKÝŘOVÁ, Jana

- *Hranice statků a pozemků – jejich zachycení v písemných (právních) pramenech*. In: Archaeologia historica 29, 2004, č. 4, s. 193-202.

KRAFL, Pavel

- *Zum Studium des mittelalterlichen kanonischen Rechts und der Kirchenverwaltung in der Tschechischen Republik in den Jahren 1990 bis 2000*. In: Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte 121, 2004, s. 342-354.
- *Ubody w morawskim ustawodawstwie synodalnym*. In: Curatores pauperorum. Zrodla i tradycje kultury charytatywnej Europy Środkowej. Katowice, Instytut Górnośląski 2004, s. 39-42.
- *Dokument konfraterni klasztoru kartuzów Lapis Refugii na Spiszu dla kanoników regularnych w Kazimierzu pod Krakowem z 1495 roku*. In: Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie 49, 2004, č. 9-13.
- *Pozdněstředověké konfraternity kazimierských augustiniánů kanovníků s českými a moravskými konventy v praxi. Z nekrologu kláštera Božího těla v Kazimierzu pod Krakovem*. In: Vyškovský sborník, 4, 2004, s. 37-46
- *Vztah církve a světské moci v českých zemích ve středověku*. In: Dialog Evropa XXI 14, 2004, č. 1-4, s. 9-18.

- *Místo pro člověka – úvahy nad současným stavem občanské společnosti. Mezinárodní kongres*. In: Dialog Evropa XXI, 14, 2004, č. 1-4, s. 124-126.

KUČERA, Martin

- *„Mor ho!“: Antologie slovenské protiválečné poezie k 60. výročí SNP*. Praha, Arista 2004, 448 s.
- *O trvalosti v proudech času. Bibliofilský tisk k 100. výročí narození spisovatele a historika M. V. Kratochvíla*. Roudnice n. L., soukr. nákl. 2004, 4 s.
- *Studentská anketa k výročí Jana Husa v roce 1915*. In: Pocta profesoru Zdeňku Kárníkovi k 70. narozeninám. Praha, Karolinum 2004, s. 119-142.
- *Obrysy světa Viktora Dyka za války*. In: Básník a politik. Sborník z konference k sedmdesátému výročí úmrtí Viktora Dyka. Praha, Akropolis 2004, s. 71-89.
- *Předpoklady krystalizace Masarykova pojetí národnostní a státoprávní otázky*. In: Češi a Němci v pojetí a politice T. G. Masaryka. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Praha, Masarykův ústav AV ČR 2004, s. 11-29.
- *Básník, politický vězeň, člověk Josef Kostohryz*. In: Marie Kostohryzová. Polární záře nad pastvištěm. Praha, Epocha 2004, s. 237-243.
- *O nenahraditelnosti*. In: Alenka. Sborník k osmdesátým narozeninám dr. Aleny Hájkové. Šenov u Ostravy, Tilia 2004, s. 95-99.
- *Český archivář a historik Zdeněk Šamberger osmdesátiletý*. In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 1, s. 110-111.
- *I spiritus movens časopisu. Odkaz potkal Abrahama*. In: Odkaz, 2004, č. 20-21, s. 26-28.

LACINA, Vlastislav

- *Wirtschaftsnationalistische Aspekte der Nostrifikation von Industrieunternehmen in Mitteleuropa nach dem Ersten Weltkrieg. Änderungen in der ökonomischen Stellung mitteleuropäischer Eliten*. In: Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten. Die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive. Praha, Aleš Skřivan ml. 2004, s. 241-250.
- *Změny v postavení středoevropských ekonomických elit po první světové válce. (Hospodářské a nacionální aspekty nostrifikace průmyslových podniků)*. In: Hospodářské dějiny. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 260-272.

bibliografie

- *Odborné zemědělské školství v Československu mezi světovými válkami.* In: Zemědělské školství, výzkum a osvěta jako předpoklad hospodářského a sociálního rozvoje venkova v 19. a 20. století. Sborník příspěvků z mezinárodní konference věnované památce Samuela Cambela. Uherské Hradiště, Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti 2004, s. 143-148.
- HÁJEK, Jan – LACINA, Vlastislav
- *The Disintegration of Central European Economies after World War I and Czechoslovakia.* In: *Historica, Series Nova 10.* Prague, Institute of History of CAS 2003 [vyšlo 2004], s. 165-195.
- BRABENCOVÁ, Jana – NOVOTNÝ, Jan – HUSOVÁ, Marcella – MAKARIUSOVÁ, Marie – NOVOTNÝ, Gustav – VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla
- *Biografický slovník českých zemí. Sešit 1. A.* Praha, Libri 2004, 155 s.
- MIKULEC, Jiří
- *Barokní bratrstva na území Podblanicka.* In: *Vlast a rodný kraj v díle historika.* Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesorovi Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 593-605.
  - *Problematika českých dějin na 38. mezinárodním mediévistickém kongresu v Kalamazoo.* In: *Český časopis historický 102,* 2004, č. 1, s. 214-215.
  - *Setkání nad kontinuitou a diskontinuitou mezi barokem a osvícenstvím.* In: *Bulletin České společnosti pro výzkum 18. století,* 2004, s. 1.
- NĚMEČEK, Jan
- *Slezské pohraničí očima československých konzulů v Katovicích.* In: Ryszard Kaczmarek – Marek Masnyk (Red.): *Konsulaty na pograniczu polsko-niemieckim i polsko-czechosłowackim w latach 1918–1939.* Katowice 2004, s. 184-197.
  - *Czechosłowacko-polskie koncepcje federacyjnej w okresie II wojny światowej.* In: Krzysztof Ślusarek (Red.): *Europa unii i federacji. Idea jedności narodów i państw od średnowieczna do czasów współczesnych.* Kraków 2004, s. 343-365.
  - *„Węgry i dookola Węgier...”.* In: *Slovanský přehled 90,* 2004, č. 1, s. 127.
  - *Mnichovská dohoda – cesta k destrukci demokracie v Evropě.* In: *Akademický bulletin AV ČR,* 2004, č. 2, s. 12.
  - *Medaile Františka Palackého polskému historikovi Jerzemu Tomaszewskému.* In: *Bulletin Historického ústavu AV ČR 15,* 2004, č. 1, s. 11-15.
  - *K odkazu prof. Jaroslava Valenty.* In: *Bulletin Historického ústavu AV ČR 15,* 2004, č. 1, s. 64-66.
- NĚMEČEK, Jan (Ed.)
- *Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě. = Munich agreement. The way to destruction of democracy in Europe.* Praha, Karolinum 2004, 127 s.
- NĚMEČEK, Jan – KUKLÍK, Jan ml.
- *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939–1945.* Praha, Karolinum 2004, 485 s.
- NĚMEČEK, Jan – KUKLÍK, Jan ml.
- *Cesta k odznamenání Mnichova za druhé světové války.* In: *Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě. = Munich agreement. The way to destruction of democracy in Europe.* Praha, Karolinum 2004, s. 132-144.
- NOVOTNÝ, Gustav
- *Římskokatolický kněz, včelařský odborník a odborný spisovatel František Adamec. II. Do roku 1916.* In: *Jižní Morava 40,* 2004, s. 121-146.
  - *Hospodářské neboli zemědělské školství v českých zemích od konce osmnáctého do počátku dvacátého století.* In: *Zemědělské školství, výzkum a osvěta jako předpoklad hospodářského a sociálního rozvoje venkova v 19. a 20. století.* Sborník příspěvků z mezinárodní konference věnované památce Samuela Cambela. Uherské Hradiště, Slovákcké muzeum 2004, s. 243-263.
  - *Lesník. Příklad Vincence Hlavy.* In: *Člověk na Moravě 19. století.* Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2004, s. 217-235.
- BRABENCOVÁ, Jana – NOVOTNÝ, Jan – HUSOVÁ, Marcella – MAKARIUSOVÁ, Marie – NOVOTNÝ, Gustav – VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla
- *Biografický slovník českých zemí. Sešit 1. A.* Praha, Libri 2004, 155 s.
- ONDO–GREČENKOVÁ, Martina
- *Ve službách „obecného blaha“. Vzdělanostní a profesní itinerář osvícenských úředníků.* In: *Vlast a rodný kraj v díle historika.* Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesorovi Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 473-494.
  - *Mezinárodní kongres o osvícenství v Los Angeles.* In: *Bulletin České společnosti pro výzkum 18. století,* 2004, s. 1-3.

PÁNEK, Jaroslav

- *Kultur in Böhmen im 17. und 18. Jahrhundert.* In: Religion und Kultur im Europa des 17. und 18. Jahrhunderts. Frankfurt am Main, Peter Lang 2004, s. 193-213.
  - *Biskup Stanislaw II Pawlowski, Polaci i Czesi. (Pralat, polityk i mecenas posrednikiem pomiedzy dwoma sasiednimi narodami).* In: Polacy w Czechach. Czesi w Polsce. X–XVIII wiek. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie–Skłodowskiej 2004, s. 89-101.
  - *Historik a učitel Josef Petráň.* In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 13-129.
  - *Historické encyklopedie. (Současný stav zpracování – nástin typologie – perspektivy).* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 1-31.
  - *Mezi dějinami historiografie a autorskou sebe prezentací (Josef Janáček v pojetí Marie Koldinské).* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 122-127.
  - *Přípravy XX. mezinárodního kongresu historických věd (Sydney, 3. – 9.7.2005).* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 209-214.
  - *Budapešťská konference o Ferdinandovi I.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 224-225.
  - *10. výročí založení Českého historického ústavu v Římě.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 2, s. 450-451.
  - *Proměny Historického ústavu AV ČR.* In: Akademický bulletin AV ČR, 2004, č. 3, s. 10-11.
  - *Cesta Historického ústavu dějinami (Úvodní slovo k prezentační výstavě v sídle Akademie věd ČR).* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 1, s. 1-10.
  - *Biografický slovník českých zemí v české kultuře a historiografii.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 1, s. 18-20.
  - *10. výročí založení Českého historického ústavu v Římě.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 1, s. 76-81.
  - *Sixt z Ottersdorfu – mluvčí českého měšťanstva v dramatických počátcích habsburské monarchie.* In: Sixt z Ottersdorfu, rakovnický rodák a český humanista. Rakovník, Státní okresní archiv 2004, s. 3-7.
  - *Přípravy dvacátého mezinárodního kongresu historických věd (Sydney, 3. – 9. července 2005).* In: Soudobé dějiny 11, 2004, č. 1-2, s. 276-281.
  - *Historické encyklopedie. (Současný stav zpracování – nástin typologie – perspektivy).* In: Zpravodaj Historického klubu 15, 2004, č. 1, s. 23-50.
  - *Přípravy XX. mezinárodního kongresu historických věd (Sydney, 3. – 9.7.2005).* In: Zpravodaj Historického klubu 15, 2004, č. 1, s. 82-88.
  - *Der tschechische Blick auf die Reischsgeschichte und die spezifische Stellung des böhmischen Staates.* In: Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung 53, 2004, s. 373-390.
  - *Traditions of Czech Parliamentarism. The Early Modern Bohemian Diets.* In: Přednášky z 47. běhu Letní školy slovanských studií. Praha, Univerzita Karlova 2004, s. 241-248.
  - *Theatervorstellungen des 16. und beginnenden 17. Jahrhunderts als ein Kommunikationsmedium und Selbstzeugnis im böhmischen Milieu.* In: Kommunikation mit dem Ich. Signaturen der Selbstzeugnisforschung an europäischen Beispielen des 12. bis 16. Jahrhunderts. Bochum 2004, s. 127-133.
  - *Representative and Parliamentary Institutions in the Czech History.* In: Kapitoly z dějin stavovského a parlamentního zřízení. Sborník příspěvků z 54. konference Mezinárodní komise pro dějiny stavovství a parlamentarismu v Praze. Praha, 2004, s. 19-25.
  - *Úvodem k mezinárodní vědecké konferenci o mnichovské dohodě.* In: Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě. = Munich agreement. The way to destruction of democracy in Europe. Praha, Karolinum 2004, s. 11-13.
  - *František Šmahel aneb Kontinuita díla v diskontinuitě doby.* In: Zpravodaj Historického klubu 15, 2004, č. 2, s. 15-21.
- PÁNEK, Jaroslav – BŮŽEK, Václav**
- *Společné pracoviště Historických ústavů AV ČR a Jihočeské univerzity.* In: Akademický bulletin AV ČR, 2004, č. 4, s. 6.
- PÁNEK, Jaroslav – PEŠEK, Jiří**
- *Historikové proti znásilňování dějin. Stanovisko Sdružení historiků České republiky.* In: Vlastivědný věstník moravský 56, 2004, č. 1, s. 74-78.
- PÁNEK, Jaroslav – POLÍVKA, Miloslav**
- *Spolupráce s Českým rozhlasem.* In: Akademický bulletin AV ČR 12, 2004, č. 1, s. 21.
- PÁNEK, Jaroslav (Ed.)**
- *Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petráňovi.* Praha, Historický ústav AV ČR 2004, 661 s.

PELIKÁN, Jan

- *Dokument o krevní mstě v Jugoslávii koncem 60. let 20. století.* In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 4, s. 595-611.
- *The Yugoslav State Visit in the Soviet Union, June 1956.* In: Prague Perspectives (1). The History of East Central Europe and Russia. On the occasion of the 25th anniversary of the death of Jan Slavík. Praha, Národní knihovna ČR 2004, s. 69-94.

PELIKÁN, Jan – HAVLÍKOVÁ, Lubomíra – CHROBÁK, Tomáš – RYCHLÍK, Jan – TEJCHMAN, Miroslav – VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej

- *Dějiny Srbska.* Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2004, 670 s.

HLADKÝ, Ladislav – CHROBÁK, Tomáš – **PELIKÁN, Jan**

- *Emigrace Svetožara Pribicevice v Československu. 3. část – Edice archivních dokumentů z července – října 1936.* In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 3, s. 447-468.

CHROBÁK, Tomáš – **PELIKÁN, Jan**

- *Češi a Srbsko v 19. a 20. století.* In: Vztahy České republiky se Srbskem a Černou Horou. Praha, Rada pro mezinárodní vztahy 2004, s. 23-32.

POKORNÁ, Magdaléna

- *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století.* In: Česká literatura 52, 2004, č. 4, s. 585-587.
- *Předmluva.* In: Božena Němcová: Korespondence. 2. 1865–1856. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2004, s. 7-26.
- *Královská česká společnost nauk – její místo ve státě, v národě a ve veřejnosti.* In: Učená společnost České republiky 1994–2004. Praha, Učená společnost České republiky 2004, s. 41-52.
- *„Čechy spráskají prý nejlépe opět Čechové“.* *Glosy k fungování předbřeznové cenzury.* In: Biedermeier v českých zemích. Sborník příspěvků z 23. ročníku sympozia k problematice 19. století. Praha, Koniasch Latin Press 2004, s. 71-78.
- *František Graus, Dějiny venkovského lidu v Čechách, díl II. Záznam z diskuse na presidiu ČSAV (edice).* In: František Graus – člověk a historik. Sborník z pracovního semináře Výzkumného centra pro dějiny vědy konaného 10. prosince 2002. Praha, Výzkumné centrum pro dějiny vědy 2004, s. 193-200.
- *Josef Dobrovský a Královská česká společnost nauk.* In: Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavivorum. Příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Praze 10. – 13. června 2003. Praha, Slovanský ústav AV ČR 2004, s. 41-52.

KOSTLÁN, Antonín in Zusammenarbeit mit FRANC, Martin – NEUMÜLLER, Michael – **POKORNÁ, Magdaléna** – ŠIMŮNEK, Michal.

- *Wissenschaft in den böhmischen Ländern 1939–1945.* Praha, KLP 2004, 316 s.
- ADAM, Robert – JANÁČKOVÁ, Jaroslava – **POKORNÁ, Magdaléna** – SAICOVÁ ŘÍMA-LOVÁ, Lucie – WIMMER, Stanislav (Eds.)
- *Božena Němcová: Korespondence. 2. 1853–1856.* Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2004, 558 s.

POLÍVKA, Miloslav

- *Das Bild Frankens im spätmittelalterlichen Böhmen.* In: Franken im Mittelalter. Francia orientalis, Franconia, Land zu Franken: Raum und Geschichte. München, Kommission für bayerische Landesgeschichte 2004, s. 297-306.
- *Od božích bojovníků k žoldněřům. Proměny husitských polních vojsk.* Praha, Historický ústav AV ČR 2004. CD-ROM.
- *„Liber Tewtonicorum der Ausgebens“ – pramen k financování válek proti husitům z let 1428–1431.* In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 231-259.
- *Zprávy o klimatu, přírodních jevech, epidemiích a jejich důsledcích ve středověku v kronikářském díle Johanna Müllnera.* In: Tábořský archiv 12, 2004, s. 77-86.
- *Šjezd německých historiků v Halle.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 215-218.
- *Franky ve středověku.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 223-224.
- *Národní akademie věd jako aktuální téma v Německu.* In: Akademický bulletin AV ČR, 2004, č. 3, s. 2-3.

HORČÁKOVÁ, Václava – **POLÍVKA, Miloslav**

- *Návštěva Otto Sagnera v Historickém ústavu AV ČR v Praze.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č.1, s. 23-24.

PÁNEK, Jaroslav – **POLÍVKA, Miloslav**

- *Spolupráce s Českým rozhlasem.* In: Akademický bulletin AV ČR 12, 2004, č. 1, s. 21.

POLÍVKA, Miloslav – RAKOVÁ, Svatava

- *Konfese a národ v době reformací: střední Evropa ve srovnávacím pohledu.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 2, s. 451-457.

HOLÝ, Martin – **POLÍVKA, Miloslav**

- *Konfese a národ v době reformací. Střední Evropa ve srovnávacím pohledu.* In: Akademický bulletin AV ČR 12, 2004, č. 6, s. 13.

POŘÍZKA, Aleš

- *Odpustková listina z roku 1435 pro benešovský farní kostel*. In: *Vlast a rodný kraj v díle historika*. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 573-579.

PROKŠ, Petr

- *Konec říše Habsburků. Střední Evropa v politice a vztazích Německa a Rakousko-Uherska 1867/1871–1918*. Praha, ISV nakladatelství 2004, 287 s.
- *Politická ofenzíva císařského Německa vůči sovětskému Rusku (květen – červen 1918)*. In: *Slovanský přehled* 90, 2004, č. 4, s. 431-544.
- *Politika císařského Německa vůči Rusku a německé plány v „Orientu“ (1914–1918)*. In: *Slovanský přehled* 90, 2004, č. 1, s. 29-40.
- *Politika císařského Německa vůči revolučnímu Rusku a mír v Brestu Litevském (1917–1918)*. In: *Slovanský přehled* 90, 2004, č. 2, s. 177-198.
- *Politika císařského Německa vůči sovětskému Rusku po míru v Brestu Litevském (březen-květen 1918)*. In: *Slovanský přehled* 90, 2004, č. 3, s. 365-375.

RAKOVÁ, Svatava

- *Rolník v tradiční americké kultuře: novoanglický venkov kolem roku 1650*. In: *Vlast a rodný kraj v díle historika*. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 423-446.
- *Reflexe aktuální politiky v soudobé americké historiografii*. In: *Rozvoj české společnosti v Evropské unii*. 3. díl. Média, teritoriální studia. Praha, Matfyzpress 2004, s. 323-333.

RAKOVÁ, Svatava (Ed.)

- *Německé dějiny optikou recensenta. Literatura o dějinách německy mluvící střední Evropy 19. a 20. století v recenzích Jiřího Peška z let 1990–2002*. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, 277 s.

RAKOVÁ, Svatava – HOLÝ, Martin

- *Konfese a národ v době reformací: střední Evropa ve srovnávacím pohledu*. In: *Bulletin Historického ústavu AV ČR* 15, 2004, č. 1, s. 71-76.

POLÍVKA, Miloslav – RAKOVÁ, Svatava

- *Konfese a národ v době reformací: střední Evropa ve srovnávacím pohledu*. In: *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2, s. 451-457.

REXOVÁ, Kristina

- *Bibliografie prací Jaroslava Valenty*. In: *Český časopis historický* 102, 2004, č. 2, s. 448-449.

HORČÁKOVÁ, Václava – REXOVÁ, Kristina – KÖHLER, Ralf – SCHRÖDER, Christoph – SEDLIAKOVÁ, Alžbeta – TRÍSKOVÁ, Helena

- *Bibliographie zur Geschichte der Böhmisches Länder und der Slowakei*. = *Bibliografie dějin Českých zemí a Slovenska*. = *Bibliografia histórie českých zemí a Slovenska*. 1996. Marburg, Verlag Herder-Institut Marburg 2004, 523 s.

HORČÁKOVÁ, Václava – REXOVÁ, Kristina – DRAŠNAROVÁ, Milada – MAKEŠOVÁ, Jana – SEDLIAKOVÁ, Alžbeta

- *Bibliografie dějin Českých zemí za rok 1998*. = *The Bibliography of the History of the Czech Lands for the Year 1998*. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, 534 s.

HORČÁKOVÁ, Václava – REXOVÁ, Kristina

- *Výběrová bibliografie pracovníků Historického ústavu AV ČR za rok 2003*. In: *Bulletin Historického ústavu AV ČR* 15, 2004, č. 1, s. 27-54.

HORČÁKOVÁ, Václava – REXOVÁ, Kristina

- *Bibliografie prací T. G. Masaryka a literatury o T. G. Masarykovi za léta 1999–2003 (2004)*. In: *Masarykův sborník* 11-12, 2004, s. 654-712.

ŘEPA, Milan

- *Josefínské a předbřeznové intermezzo (1782–1844)*. In: *Dějiny Králova Pole*. Brno, Úřad městské části Brno-Královo Pole 2004, s. 99-117.
- *Od vzniku republiky po únorový puč (1918–1948)*. In: *Dějiny Králova Pole*. Brno, Úřad městské části Brno-Královo Pole 2004, s. 176-240.
- *Za komunistického režimu 1948–1989*. In: *Dějiny Králova Pole*. Brno, Úřad městské části Brno-Královo Pole 2004, s. 240-296.
- *Od listopadu 1989 do přítomnosti*. In: *Dějiny Králova Pole*. Brno, Úřad městské části Brno-Královo Pole 2004, s. 296-311.
- *Christophe Charle – historik a sociolog moderní francouzské společnosti a její kultury*. In: *Paříž na přelomu století. Kultura a politika fin de siecle*. Brno, Barrister and Principal 2004, s. 277-283.
- *Ústřední kategorie Tocquevillova pohledu na Francouzskou revoluci*. In: *Interpretace Francouzské revoluce*. Brno, CDK 2004, s. 11-19.
- *Kulturní předpoklady Francouzské revoluce u Rogera Chartira*. In: *Interpretace Francouzské revoluce*. Brno, CDK 2004, s. 142-146.
- *Francouzská revoluce a její vliv na evropskou historiografii 19. století*. In: *Český časopis historický* 102, 2004, č. 1, s. 226.

- *Interpretace Francouzské revoluce ve 20. století.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 4, s. 920-921.
- SEMOTANOVÁ, Eva**
- *Atlas der Länder der Böhmischen Krone. Gesamtkarten, Länder, Regionen und Städte. Auswahlpräsentation 16. – 19. Jahrhundert.* Praha, Nakladatelství Aleš Skřivan ml. 2004, 207 s.
  - *Cimélie v Mapové sbírce Historického ústavu Akademie věd České republiky.* In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 551-569.
  - *Historický atlas měst – evropský projekt ke srovnávacím dějinám městských aglomerací.* In: Documenta Pragensia 23, 2004, s. 325-342.
  - *Kdy zmizel ze starých map rybník Blato na Poděbradsku?* In: Z dějin geodézie a kartografie 12. Praha, Národní technické muzeum 2004, s. 30-38.
- SEMOTANOVÁ, Eva – BOCK, Jiří. – FIEDLER, Günter – JIRÁSEK, Luděk – LANDR, Petr – LUKÁŠKOVÁ, Jitka – REIL, Roman – VOJTĚCH, Michal – WOLF, Vladimír**
- *Historický atlas měst České republiky. Sv. č. 12. Trutnov.* Praha, Historický ústav AV ČR 2004, 52 s.
- SEMOTANOVÁ, Eva – SLEZÁK, Lubomír**
- *7. veřejné slyšení v Senátu Parlamentu České republiky k problematice Česko.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, č. 1, s. 25-26.
- SLEZÁK, Lubomír**
- *Dům zemědělské osvěty – centrum pro kulturní a odborné povznesení venkova a zemědělství.* In: Zemědělské školství, výzkum a osvěta jako předpoklad hospodářského a sociálního rozvoje venkova v 19. a 20. století. Uherské Hradiště, Slováké muzeum v Uherském Hradišti 2004, s. 271-280.
- SEMOTANOVÁ, Eva – SLEZÁK, Lubomír**
- *7. veřejné slyšení v Senátu Parlamentu České republiky k problematice Česko.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, č. 1, s. 25-26.
- STERNECK, Tomáš**
- *Korespondence královského města Českých Budějovic s rožmberským úředníkem Petrem Doudlebským z Doudleb (+1550) – I. Dopisy z let 1532–1545.* In: Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 41, 2004, č. 2, s. 120-156.
  - *Korespondence královského města Českých Budějovic s rožmberským úředníkem Petrem Doudlebským z Doudleb (–1550). 2. Dopisy z roku 1546.* In: Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 41, 2004, s. 240-271.
  - *K majetkovému zázemí a domácnosti rytíře Petra Doudlebského z Doudleb.* In: Husitský Tábor 14, 2004, s. 259-362.
  - *Raně novověké bernictví v moderní historiografii (Rozhled po Evropě a ohlédnutí za domácími výzkumy).* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 3, s. 574-608.
  - *Měšťanské elity v berních úřadech a královská města jako daňoví poplatníci – střet zájmů? Případ předbělohorského Brna.* In: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil. Praha, Archiv hlavního města Prahy 2004, s. 225-242.
  - *Moravská zemská zbrojnice v Brně na přelomu 16. a 17. století.* In: Brno v minulosti a dnes 17, 2004, s. 273-309.
  - *XXIV. mezinárodní komeniologické kolokvium.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 1, s. 218-219.
  - *IV. zasedání k problematice sepulkrálních památek.* In: Český časopis historický 102, 2004, č. 3, s. 709-710.
  - *Morava na křižovatce duchovních proudů 16. a 17. století.* In: Časopis Matice moravské 123, 2004, č. 1, s. 275-276.
  - *První rok společného pracoviště Historického ústavu AV ČR a Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 2, s. 5-7.
- ŠEBEK, Jaroslav**
- *Přednáška profesora Jerzyho Tomaszewského v HÚ AV ČR.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 1, s. 16-17.
  - *Přednáška profesora Rudolfa Jaworského v Historickém ústavu AV ČR.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 1, s. 20-22.
- ŠESTÁK, Miroslav**
- *Kolejkova interpretace revolučních let 1848–1849.* In: Historik Josef Kolejka. Brno, Masarykova univerzita v Brně 2004, s. 41-42.
  - *Rozloučení s prof. Valentou.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 1, s. 67-69.

ŠIMŮNEK, Robert

- *Dvojí inventář špitálního kaplanství v Jindřichově Hradci (1497, 1520)*. In: Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 41, 2004, č. 2, s. 113-119.
- *Prestižní a patetické titulatury – šlechtická hrdost, pýcha, závist i výsměch*. In: Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi. Praha, Centrum medievistických studií 2004, s. 307-322.
- *Smlouva o výkon úřadu – služby jako typ pramenů a možnosti jeho badatelského využití. (S edicí pramenů z let 1477–1485)*. In: Husitský Tábor 14, 2004, s. 363-388.
- *Rožmberská klientela 15. století. 5. Defraudace helfenburského purkrabiho Jindřicha Žakavce z Lažan*. In: Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 41, 2004, s. 229-239.
- *Německá předválečná a česká poválečná věda: Konfrontace na regionální úrovni (Na příkladu jihočeské oblasti)*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha, Filosofia 2004, s. 147-182.
- *Lesní správa na panství Choustník v polovině 15. století (s edicí rejstříku prodeje dřeva z roku 1447)*. In: Tábořský archiv 12, 2004, s. 87-150.

ŠMAHEL, František

- *Studie o cestě Karla IV. do Francie 1377–1378. 4. Slavnostní bankety v Palais de la Cité*. In: Archeologické rozhledy 56, 2004, č. 1, s. 92-138.
- *Studie o cestě Karla IV. do Francie 1377/1378. 3. Celkové výdaje francouzské komory*. In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 197-214.
- *Historik Josef Pekař (1870–1937)*. In: Učenci očima kolegů a žáků. Praha, Academia 2004, s. 188-197.
- *Německá medievistika v českých zemích: hledání otázek a nalézání odpovědí*. In: Německá medievistika v českých zemích do roku 1945. Praha, Filosofia 2004, s. 7-20.
- *Semper reformanda? Idea učené společnosti*. In: Učená společnost České republiky 1994–2004. Praha, Učená společnost České republiky 2004, s. 32-40.
- *Stanley B. Winters osmdesátiletý. Laudatio k poctě prof. Stanley B. Winterse*. In: Listy starohradské kroniky 27, 2004, č. 2, s. 50-53.

- *Udělení Medaile Františka Palackého prof. Wintersovi. Pocta prof. Stanley B. Wintersovi*. In: Zpravodaj Historického klubu 15, 2004, č. 1, s. 95-98.
- *Prof. PhDr. Alexandr Stich, CSc. (* 10. 3. 1934 – † 26. 1. 2003)*. In: Učená společnost České republiky 1994–2004. Praha, Učená společnost České republiky 2004, s. 62.

ŠMAHEL, František (Ed.)

- *Učenci očima kolegů a žáků*. Praha, Academia 2004, 236 s.

ŠMAHEL, František (Ed.)

- *Učená společnost České republiky 1994–2004*. Praha, [Učená společnost České republiky] 2004, 256 s.

SOUKUP, Pavel – ŠMAHEL, František (Eds.)

- *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945*. Praha, Filosofia 2004, 394 s.

TEJCHMAN, Miroslav

- *Nicolae Ceaușescu. Život a smrt jednoho diktátora*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2004, 205 s.
- *Německá ekonomická agrese na Balkáně za 2. světové války. Země jihovýchodní Evropy součástí nacistické válečné ekonomiky*. In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 4, s. 587-595.
- *Univ. prof. PhDr. Jaroslav Valenta, DrSc. (* 27.10.1930 – † 23.2.2004)*. In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 2, s. 335-336.
- *Mezinárodní sjezd balkanistů*. In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 4, s. 629-631.
- *Symposium k výročí 85 let od navázání diplomatických vztahů mezi Rumunskem a Československem*. In: Slovanský přehled 90, 2004, č. 4, s. 635-636.

PELIKÁN, Jan – HAVLÍKOVÁ, Lubomíra – CHROBÁK, Tomáš – RYCHLÍK, Jan – TEJCHMAN, Miroslav – VOJTĚCHOVSKÝ, Ondřej

- *Dějiny Srbska*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2004, 670 s.

TŘEŠTÍK, Dušan

- *K založení pražského biskupství v letech 968–976: pražská a řezenská tradice*. In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný Josefu Petráňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 179-196.
- *„Gloria regni“ Vratislava II. Hymnus „Versus post missam“ a kronikář Kosmas*. In: Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám. Praha, Argo 2004, s. 285-298.

- *O dějinách a paměti*. In: Dějiny – teorie – kritika 1, 2004, č. 1, s. 107-113.

VALENTOVÁ–BOBKOVÁ, Kateřina

- *Jezuitské konšvetudináře. Hledání rovnováhy mezi unifikací a partikularizací*. In: Vlast a rodný kraj v díle historika. Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petrāňovi. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 407-422.

VLČEK, Radomír

- *M. M. Speransky and Russia at the Beginning of the 19th Century*. In: Prague Perspectives (I). The History of East Central Europe and Russia. Praha, Národní knihovna ČR 2004, s. 179-192.
- *École Russe. Příčiny Francouzské revoluce ve tvorbě Nikolaje Ivanoviče Karejeva*. In: Interpretace Francouzské revoluce. Brno, CDK 2004, s. 31-39.
- *Ruská škola francouzské revoluce ve 20. století. Francouzské revoluce v názorech Jevgenije V. Tarle*. In: Interpretace francouzské revoluce. Brno, CDK 2004, s. 91-104.
- *Dobrovský, Rusko a rusofilství*. In: Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavivorum. Příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Praze 10. – 13. června 2003. Praha, Slovanský ústav AV ČR 2004, s. 197-206.
- *Panslavismus a národy habsburské monarchie. Úvod do problému*. In: Slovanství ve středoevropském prostoru. Iluze, deziluze a realita. Pardubická konference (22. – 24. dubna 2004). Praha, Libri 2004, s. 9-20.
- *Proč jsme se stěhovali aneb Brňáci v novém*. In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 2, s. 1-5.

VLČEK, Radomír – HANUŠ, Jiří (Eds.)

- *Interpretace Francouzské revoluce*. Brno, CDK 2004, 159 s.

VORÁČEK, Emil

- *Eurasijství v ruském politickém myšlení. Osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. Praha, SET OUT 2004, 350 s.
- *Czech Historiography after November 1989 on Russian, Ukrainian and Belorussian History: Difficulties and Political Context*. In: Prague Perspectives (1). The History of East Central Europe and Russia. On the occasion of the 25th anniversary of the death of Jan Slavík. Praha, Národní knihovna ČR 2004, s. 289-352.

- *EU-Erweiterung und die tschechisch-russischen Beziehungen*. In: Patterns of Europeisation in central and Eastern Europe. Berlin, Krämer Verlag 2004, s. 207-226.
- *Zasedání česko-ruské komise historiků a archivářů a kulatý stůl na téma „Rusko-český dialog (1945, 1968, 1989–1991)“*. In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 2, s. 34-39.
- *T. G. Masaryk, idea demokracie a současné evropanství. Mezinárodní vědecká konference – Praha, 2. – 4. března 2000*. In: Masarykův sborník 11-12, 2004, s. 546-551.
- *Společně k moderním středoevropským dějinám. Prezentace výsledků práce rakouských a českého historika*. In: Akademický bulletin AV ČR 12, 2004, č. 2, s. 10-11.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla

- *Der ökonomische Nationalismus in der tschechischen Reklame der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts*. In: Wirtschaftsnationalismus als Entwicklungsstrategie ostmitteleuropäischer Eliten. Die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei in vergleichender Perspektive. Praha, Aleš Skřivan ml. 2004, s. 171-181.
  - *Žatec v letech 1848–1918*. In: Žatec. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2004, s. 286-329.
  - *Rozwód w Czechach na przelomie XIX i XX wieku*. In: Kobieta i malzenstwo. Spoleczno-kulturowe aspekty seksualnosci. Wiek XIX i XX. Warszawa, Wydawnictwo DiG 2004, s. 235-241.
  - *Podmínky a ohlas zavedení všeobecné školní povinnosti v českých zemích v roce 1774*. In: Mezinárodní konference Všeobecné vzdělávání pro všechny. Praha, Pedagogické muzeum J. A. Komenského 2004, s. 120-135.
  - *Česká reklama druhé poloviny 19. století ve službách národu*. In: Hospodářské dějiny. Praha, Historický ústav AV ČR 2004, s. 229-239.
  - *Životní styl české společnosti, jeho vývoj a proměny v letech 1914–1938*. In: Společenskovední předměty 4, 2004, s. 13-15.
  - *Česko-slovenské vztahy v zrcadle sociálních dějin*. In: Historický časopis 52, 2004, č. 2, s. 347-351.
  - *Biografický slovník českých zemí*. In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 1, s. 17-18.
- BRABENCOVÁ, Jana – NOVOTNÝ, Jan – HUSOVÁ, Marcella – MAKARIUSOVÁ, Marie – NOVOTNÝ, Gustav – VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla**
- *Biografický slovník českých zemí. Sešit 1. A*. Praha, Libri 2004, 155 s.

VYSKOČIL, Aleš

- *Státní úředník. Příklad Jana Černého.* In: Člověk na Moravě 19. století. Brno, CDK 2004, s. 293-305.
- *Kurz základů vědecké práce.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 1, s. 24-25.
- *Den otevřených dveří v brněnské pobočce Historického ústavu AV ČR.* In: Bulletin Historického ústavu AV ČR 15, 2004, č. 2, s. 8.

ZACHOVÁ, Jana

- *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars 5. 1346–1355. Fasciculus 4. 1352–1355.* Praha, Scriptorium 2004, s. 633-895.

ŽEMLIČKA, Josef

- *Die böhmisch-mährische Stadt in den Bild- und Quellenzeugnissen des Mittelalters und der Frühen Neuzeit.* In: Bild und Wahrnehmung der Stadt. Linz, Österreichisches Arbeitskreis für Stadtgeschichtsforschung 2004, s. 285-299.
- *Peruc, Čechy a lovecká vášeň knížete Oldřicha.* In: Peruc v mýtech a dějinách. Sborník příspěvků k mileniu setkání knížete Oldřicha s Boženou. Ústí nad Labem, Albis international 2004, s. 5-23.
- „Král jako ubohý hříšník svých poklesků litoval v pláči.“ *Václav II., Zbraslav a svatý Ludvík IX.* In: Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám. Praha, Argo 2004, s. 193-200.

Knižní publikace Historického ústavu v roce 2005

Monografie

- **Boubín** Jaroslav, *Petr Chelčický. Myslitel a reformátor.* Praha, Vyšehrad 2005, 200 s.
- **Hájek** Jan (s R. Píšou), *180 let českého spořitelnictví – 180 years of the Czech saving system – 180 Jahre des tschechischen Sparkassenwesens.* Praha, Česká spořitelna 2005, 159 s.
- **Hladký** Ladislav, *Bosenská otázka v 19. a 20. století.* Brno, Masarykova univerzita 2005, 392 s.
- **Irmanová** Eva, *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989.* Ústí nad Labem, Albis International 2005, 316 s.
- **Kučera** Martin, *Rakouský občan Josef Pekař.* Kapitola z kulturně politických dějin. Praha, Karolinum 2005, 476 s.
- **Mikulec** Jiří, *31. 7. 1627 – Rekatolizace šlechty v Čechách. Či je země, toho je i náboženství.* Praha, Havran 2005, 196 s.
- **Pánek** Jaroslav, *Historical Encyclopedias. (Current Research Results – an Outline of Typology – Perspectives).* (A Paper to be Presented at the 20th International Congress of Historical Sciences /Sydney, 2005/ Round Table 12 – Historical Dictionaries and Encyclopedias). Prague, Institute of History 2005, 125 s., fot.
- **Raková** Svatava, *Podivná revoluce: Dlouhá cesta Američanů k nezávislosti.* Praha, Triton 2005, 287 s.
- **Raková** Svatava, *Víra, rasa a etnicita v koloniální Americe.* Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2005, 153 s.

- **Šimůnek** Robert, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách: Rožmberská doména 1418–1472.* Praha, Historický ústav AV ČR 2005, 737 s.
- **Žemlička** Josef, *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali.* Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2005, 497 s.

Sborníky

- **Pánek** Jaroslav, **Holý** Martin (with H. Manikowska, edd.), *Political Culture in Central Europe (10th – 20th Century).* Part 1: *Middle Ages and Early Modern Era.* Prague, Institute of History, Academy of Sciences of the Czech Republic 2005, 389 pp.
- **Pánek** Jaroslav, **Baron** Roman (with M. Hulas, edd.), *Political Culture in Central Europe (10th – 20th Century).* Part 2: *19th and 20th Centuries.* Institute of History, Polish Academy of Sciences, Warsaw – Institute of History, Academy of Sciences of the Czech Republic, Prague 2005. 363 pp.
- **Voráček** Emil (hrsg. mit R. Timmermannem, R. Kipke), *Beneš Dekrete. Nachkriegsordnung oder ethnische Säuberung? Kann Europa eine Antwort geben?* Münster, LIT Verlag, 2005, 672 s. (= Dokumente und Schriften der Europäischen Akademie Otzenhausen, Band 108)

Edice

- **Zachová** Jana, *Regesta diplomatica necnon epistolaria Bohemiae et Moraviae. Fasc. 5* (rejstříky

bibliografie

1347–1355). Praha, Scriptorium 2005, s. 897–1061.

Encyklopedie, atlasy, bibliografie

- **Pánek** Jaroslav, **Raková** Svatava, **Horčáková** Václava, *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies*. Vol. I. – III. Prague, Institute of History AS CR 2005, 445 pp. + 468 pp. + 390 pp.
- **Vošahlíková** Pavla a kol., *Biografický slovník českých zemí*. Sešit 2, B – Bař. Praha, Libri 2005, s. 152–263
- **Vošahlíková** Pavla a kol., *Biografický slovník českých zemí*. Sešit 3, Bas – Bend. Praha, Libri 2005, s. 264–375.
- **Semotanová** Eva (s O. Felcmanem), *Kladsko. Proměny středoevropského regionu*. Historický atlas. Hradec Králové, Univerzita Hradec Králové – Praha, HÚ AV ČR 2005, 191 s. + 51 mapových listů, CDROM
- **Semotanová** Eva, **Šimůnek** Robert, **Žemlička** Josef (s J. Doležalem a kol.), *Historický atlas měst České republiky – svazek č. 14, Tišnov*. Praha, HÚ AV ČR 2005, 27 s. + 35 mapových listů
- **Horčáková** Václava, **Rexová** Kristina, *Select Bibliography on Czech History*. Prague, Institute of History AS CR 2005, 373 pp. + CDROM

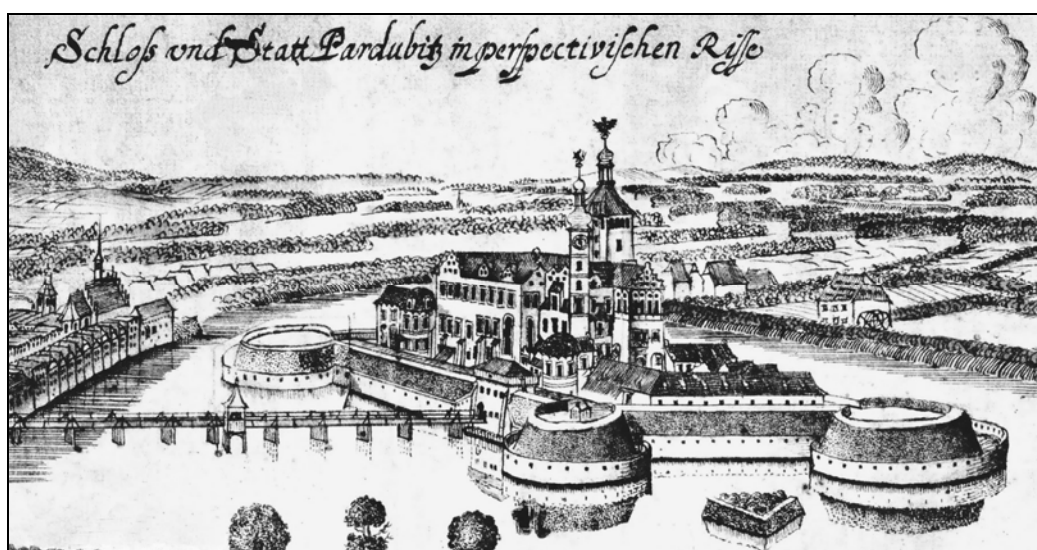
MISCELLANEA

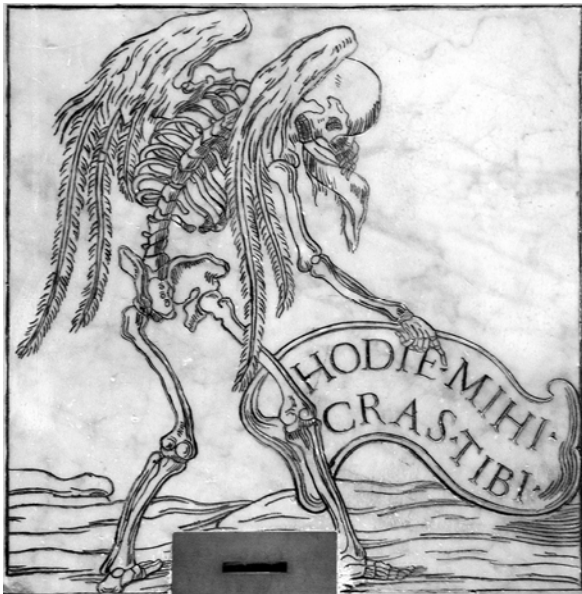
Prof. Svatava Raková a doc. Milan Hlavačka, oba z Historického ústavu AV ČR, byli na plenárním zasedání Sdružení historiků České republiky 19. října 2005 zvoleni za členy výboru. Historický ústav bude spolupořadatelem IX. sjezdu historiků, který proběhne ve dnech 6. – 9. září 2006 v Pardubicích pod záštitou Filozofické fakulty Univerzity Pardubice.

IX. SJEZD ČESKÝCH HISTORIKŮ

Pardubice 6. – 9. září 2006

CÍRKEV A SMRT

INSTITUCIONALIZACE SMRTI V RANÉM NOVOVĚKU?

STŘEDA 8. BŘEZNA 2006

HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR
PROSECKÁ 76, PRAHA 9

PŘEMYSLOVCI V HISTORICKÉ PAMĚTI

V srpnu letošního roku uplyne 700 let od chvíle, kdy byl v Olomouci zavražděn poslední Přemyslovec Václav III. V upomínku této významné historické události proběhne vědecké zasedání, které připomene historickou roli tohoto rodu v průběhu staletí.

VĚDECKÉ ZASEDÁNÍ

ÚTERÝ 6. ČERVNA 2006

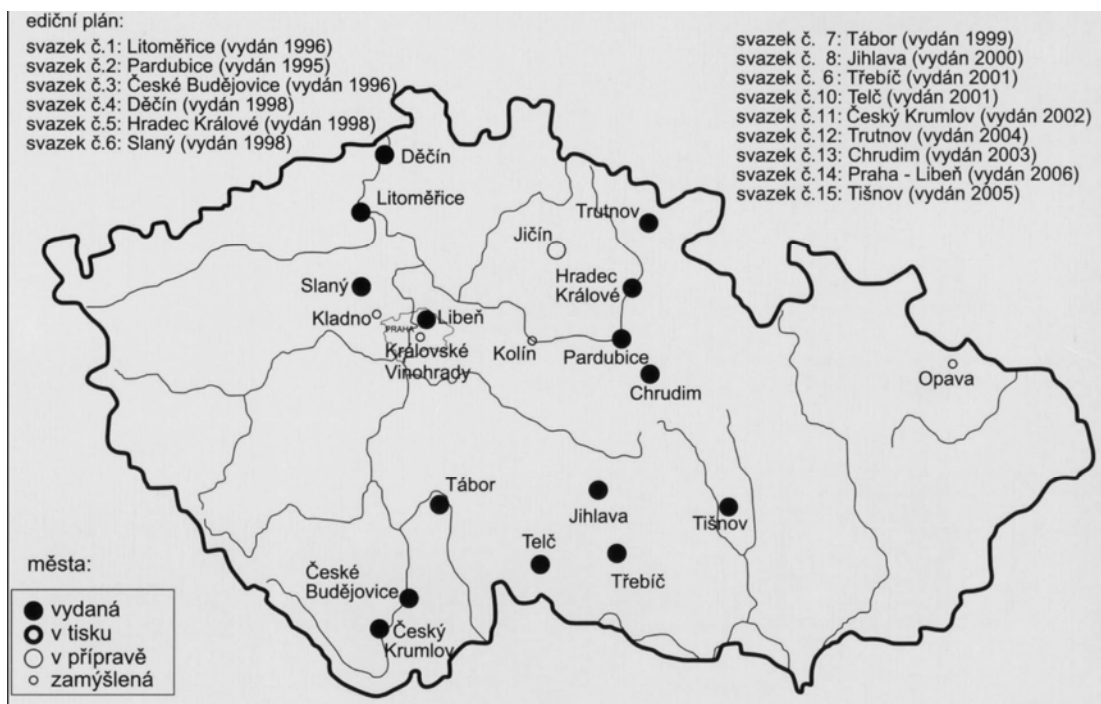
KONFERENČNÍ SÁL
HISTORICKÉHO ÚSTAVU AV ČR,
PRAHA
(PROSECKÁ 76, 190 00 PRAHA 9)

ZASEDÁNÍ POŘADAJÍ
HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR
CENTRUM MEDIEVISTICKÝCH
STUDIÍ AV ČR A UK V PRAZE

Reprodukce: Gelnhausenův kodex, Archiv města Jihlavy, odd. Úřední knihy a rukopisy, inv. č. 17, f. 47v

Historický atlas měst České republiky

(stav v době vydání Bulletinu HÚ)

Prezentace

Historického atlasu měst ČR, svazek č. 14, Praha-Libeň

se koná 27. dubna 2006 v 16.00 hodin

v obřadní síni libeňského zámku, Zenklova 35, 180 00 Praha 8-Libeň

